Včasnostredoveké sídlisko v Brne-Medlánkách

Early medieval settlement in Brno-Medlány

– Jakub Benech* –

KEYWORDS

Early Middle Ages – rural settlement – Moravia – material culture – metallurgy.

ABSTRACT

The presented article examines the early medieval settlement in Brno-Medlány. The archaeological finds were evaluated to obtain settlement spatial development and to reveal the practical, social and natural dimension of the settlement after the synthesis of the evidence. The relevance of the site in relation to early medieval Brno was also considered. The large quantity of ceramics, which was essential for this research, was processed using the database of J. Macháček. This enabled me to date the settlement between the 6th/7th to the 9th/10th century and, based on quantification, to characterise the morphological and technological features of the complex. The archaeological material was also compared with the material from other similar sites. The results of this analysis were acquired from data in the graphs, figures and quantification tables. The other findings were processed using descriptive models. Scientific analyses have proven the presence of blacksmithing and iron metallurgy at the site. Agricultural activities and processing of leather and textile were also documented at the site. The typical cumulative structure was evaluated within the framework of spatial analyses, together with the form and spatial development of the settlement. Moreover, the article deals with the complete skeletons of two dogs and one horse, and the human skeleton found in a storage pit. The complete animal skeletons were probably deposited for hygienic reasons; the human skeleton possibly proves an execution.

* Corresponding author – E-mail address: 429062@mail.muni.cz

<https://doi.org/10.47382/pv0622-04>

Received 16 July 2021; received in revised form 21 October 2021.
Available online 30 December 2021.

Copyright © 2021 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

1. Úvod

Včasnostredoveké osídlenie Brnenska je veľmi pestré, sústredené okolo vodných tokov a tvorí severnú časť tzv. starej sídelnej oblasti Moravy. Objavuje sa tu najstaršia keramika pražského typu. Tá sa nachádzala v keramickom súbore, ktorý objavil J. Poulik na dnešnej Pisáreckej ulici (Hrubý 1961, 135–136). Včasná slovanská keramika bola nájdená aj na Dornychu na Ulici Přízovej, v Bohunicích či Brne-Holáskach (Přichystal 2009, 344; Procházka et al. 2011, 451). Osídlenie sa v oblasti Brna v priebehu starohradištnej doby zhustilo. Medzi viacerými drobnými lokalitami (Brno-Maloměřice, Dornych, Zábřovice a iné) vyniká starohradištne sídlisko Brno-Starý Lískovec zo 7.–8./9. storočia. Na sídlisku bolo nájdených päť zahĺbených obydlí a významný keramický súbor (Čížmářová 1996, 271–279). Do starohradištnej doby boli datované aj lokality v blízkom okolí sídliska v Medlánkách. Ide o lokalitu Komín, poloha U hřbitova, ktorá je od sídliska vzdialená približne 1,5 km juhozápadne a Komín, poloha Štompil, ktorá leží juhozápadne od lokality na Ulici Sadovej, ležiacej od lokality smerom na východ. Obe sú vzdialené od medláneckého sídliska asi 2 km. Rovnako sa do tohto obdobia datuje začiatok osídlenia ostrohu hradiska a regionálneho centra Staré Zámky u Líšně, vzdialeného od sídliska v Medlánkách približne 11 km. Jeho počiatok je datovaný na prelom 7. a 8. storočia. Nálezy ostrôh s háčikmi a častí konského postroja či avarských liatych garnitúr dokladajú prítomnosť vyššej spoločenskej vrstvy. Hradisko slúžilo ako regionálne centrum aj v období Veľkej Moravy (Staňa 1985, 168–169), kedy bol región súčasťou jej jadra. Počas 9. storočia sa rozšírilo o dve predhradia. Pribudol tiež veľmožský dvorec, ktorý spolu s nálezmi šperkov a bojovníckej výstroje dokladá pretrvávajúcu prítomnosť elit. Osídlenie pokračuje až do 11. storočia aj napriek jeho vypáleniu, pravdepodobne Maďarmi, na prelome 9. a 10. storočia (Staňa 1960, 240–291; 1972, 109–154; Fojtík et al. 2007, 462–463). Okolité lokality zo strednej doby hradištnej pozostávajú prevažne z hrobových celkov a začínajú vykazovať sociálnu diferenciáciu spoločnosti. Medzi významné patria hroby z lokalít Brno-Ivanovice, Brno-Holásky, Brno-Maloměřice a iné. Hroby okrem militárií obsahovali šperky či keramiku blúčinského výrobného okruhu. Významnejšie sídlisko s drevo-hlinitým opevnením sa našlo pod Ulicou Křížovou, Křídlovicou a Ypsilantiho, kde bola doložená intenzívna kováčska výroba. Najbližšia stredohradištná lokalita k sídlisku v Medlánkách je Brno-Řečkovice, náměstí Palackého, vzdialená asi 2 km severne od sídliska (Procházka et al. 2011, 454–495, obr. 155).

Včasnostredoveké sídlisko v Brne-Medlánkách nebolo aj napriek dostupnosti a zachovalosti archeologického materiálu dodnes komplexnejšie spracované. Je mu venovaná časť v magisterskej diplomovej práci D. Zapletalovej, ktorá rozoberá

keramický materiál zo staršieho výskumu (Zapletalová 2001, 125–135). Zmienka o sídlisku sa nachádza aj v 1. časti rozsiahlej práce Dějiny Brna (Procházka et al. 2011, 447–560), kde bola tiež zdôraznená potreba jeho komplexnejšieho vyhodnotenia. Keďže autorkou tejto časti kapitoly je D. Zapletalová, datovanie sídliska sa v nej zhoduje so závermi jej diplomovej práce. Tie sú však doplnené o nový záchranný výskum druhej časti sídliska z roku 2007 (Geisler 2008b, 393–394). Datovanie sídliska podľa D. Zapletalovej teda začína od obdobia kultúry s keramikou pražského typu kontinuálne až do strednej doby hradištnej. Z nej bol zaznamenaný výskyt derivátov keramiky blučinského a možno aj dolnověstonického výrobného okruhu (Procházka et al. 2011, 451, 457, 481–482). Svojim dielom k poznaniu archeologickej situácie prispel aj článok Z. Berkovej a D. Parmu (2013, 71–152), ktorý je venovaný nálezom a objektom z mladšej a neskorej doby bronzovej z výskumov v Brne-Medlánkach a blízkeho okolia. Posledná zmienka o lokalite bola v magisterskej diplomovej práci K. Piačkovej (2018, 61–62), kde je krátka stať o ľudských pozostatkoch v zásobníci objavených počas výskumu v roku 2007.

Hlavným cieľom štúdie je na základe spracovania archeologických nálezov a jednotlivých objektov rekonštruovať časopriestorový vývoj sídliska a jeho ekonomicko-sociálnu charakteristiku. Pre splnenie tohto zámeru je potrebné zodpovedať niekoľko čiastkových výskumných otázok. Prvou je otázka relatívneho datovania objektov a ich časovej súvislosti medzi sebou navzájom, a to na základe keramiky. Na to nadväzuje otázka rekonštrukcie priestorovej štruktúry sídliska a podoby stavieb, ktoré ho tvorili. Tretia otázka má za cieľ rekonštruovať výrobnú činnosť, jej podobu, rozsah na sídlisku, ako aj jej širšie postavenie v priestore Brnenskej oblasti. Ďalšia otázka sa týka podoby spoločnosti, jej usporiadania, resp. toho, čo nám k nej nálezy zo sídliska vedia povedať. Posledná otázka je otázka paralel či odlišností s inými podobnými včasnostredovekými sídliskami. Účelom výskumných otázok je poslať za dostupných informácií mozaiku, ktorá by čo najlepšie charakterizovala všetky aspekty včasnostredovekého sídliska v Brne-Medláňkach ako takého. V tejto úlohe však čiastočne bránila skutočnosť, že materiál

z výskumu z roku 2007 bol zasiahnutý povodňou v depozitári Ústavu archeologické památkové péče Brno v Bílovicích nad Svitavou, a preto sú mnohé nálezy stratené a mnohé môžu byť pomiešané. Z materiálu z výskumu z roku 1984 sa tiež stratilo niekoľko dôležitých kusov keramiky.

2. Dejiny výskumu

Prvý záchranný výskum sa na lokalite Brno-Medlánky konal v gescii Archeologického ústavu ČSAV pod vedením M. Geislera a za spolupráce J. Říhovského, a to v júli a auguste v roku 1984. Bol realizovaný v rámci stavby výrobné haly národného podniku Meopta Přerov v Medláňkach v Brne. Počas výskumu bola odkrytá južná plocha spolu s menšou plochou obdĺžnikového tvaru východne od nej. Lokalita s rozlohou približne 3 ha bola situovaná na južnom cípe vnútornej časti Brna-Medlánok na trati Zadní žleby (obr. 1). Tá leží na miernom sprašovom svahu, ktorý je orientovaný východným a juhovýchodným smerom v nadmorskej výške 260–265 m. Najbližší vodný tok Medlánecký potok, v súčasnosti kanalizovaný, je od lokality vzdialený vzdušnou čiarou 750–800 m, severovýchodným smerom. Nie je vylúčené, že v minulosti pozdĺž južnej strany lokality pretekala jeho prítok. Plocha bola husto pokrytá archeologickými objektmi velatickej kultúry (mladšia doba bronzová) a včasnostredovekými objektmi, ktorých bolo dohromady 109. Do velatickej fázy osídlenia lokality bolo zaradených 31 objektov a do včasného stredoveku 66 objektov. Z toho osem chát bolo zahĺbených a zvyšok tvorili podlahy ako relikt nadzemnej stavby. Jeden objekt s neurčitým materiálom prináleží asi únětickej kultúre (staršia doba bronzová). Ostatné objekty boli bez nálezov, preto ich nebolo možné datovať. Vzhľadom k rýchlemu priebehu stavebných prác bola podrobnejšie preskúmaná iba stredná a západná časť lokality, asi polovica odkrytej plochy. Východná časť bola sledovaná výberovo, skôr formou sondáží či povrchového zberu. Plocha bola odkrytá mechanicky, systematicky, zčistená bola iba časť s doloženými nadzemnými stavbami. Zvyšná plocha bola presondovaná ľahkým zemným strojom. Táto metóda, bežná v rámci záchranných výskumov, má za následok stratu

Obr. 1. Poloha sídliska. 1 – Severná plocha – výskum 2007; 2 – južná plocha – výskum 1984. Český ústav zeměměřičský a katastrální (ČÚZK–Data200).

Fig. 1. Position of settlement.
1 – North area – excavation in 2007;
2 – south area – excavation in 1984.
Czech Office for Surveying, Mapping
and Cadastre (ČÚZK–Data200).

väčšiny nálezov nachádzajúcich sa v ornici. Taktiež je možné, že v niektorých miestach boli takýmto spôsobom odstránené horné časti objektov. Okrem uhlíkov a ulít neboli odoberané žiadne vzorky (Geisler 1987, 74–75; 1992, 1–2). Druhý výskum realizoval Ústav archeologické památkové péče Brno, tiež pod vedením M. Geislera. Uskutočnil sa od apríla do novembra v roku 2007, pričom bola odkrytá severná plocha sídliska, a to opäť na trati Zadní žleby. Výskum bol vyvolaný druhou etapou stavby rampy mimoúrovňového kríženia Ulíc Hradecká-Purkyňova, ktorá predĺžila trať električky na k. ú. Královo Pole a Medlánky. Nemal podobu klasického súvislého plošného výskumu, ale rozsiahlych sond. Hranica sídliska bola archeologicky objavená snád' len na severe. Okrem objektov zo strednej doby hradištnej bola zastúpená tiež velatická kultúra a kultúra stredodunajských popolnicových polí. Celkovo bolo odkrytých 84 objektov, z toho 31 bolo datovaných do doby hradištnej, vrátane jednej zahĺbenej chaty s kamenným krbom (Geisler 2008a, 4–7). Na lokalite bol zaznamenaný aj lomený zákop z obdobia 2. svetovej vojny. Plocha bola mechanicky zbavená ornice a následne ručne začistená. Odoberané boli vzorky uhlíkov, ulít a kameňov (Geisler 2008a, 1–7; 2008b, 393–394; Geislerová, Parma eds. 2013, 218–219).

3. Metóda práce

Sídlisko v Brne-Medlánkach bolo spracované na základe archeologického materiálu získaného počas výskumov v rokoch 1984 a 2007. Analyzovaná bola v rámci metódy formulovanej E. Neustupným (1986, 532–542; 1994), so zreteľom na kresbovú a fotografickú dokumentáciu lokality a archeologických objektov, ktorá je obsiahnutá v nálezových správach (Geisler 1992; 2008a). Keramika bola analyzovaná pomocou databázy v programe Microsoft Office Access 2007. Autor originálnej databázy je J. Macháček, ktorý ju vypracoval za účelom spracovania veľkomoravskej keramiky (je aplikovateľná aj na predveľkomoravskú keramiku a keramiku pražského typu) z lokality Břeclav-Pohansko Lesní škola (Macháček 2001, 42–66). Táto databáza umožňuje kvalitatívne aj kvantitatívne vyhodnotenie veľkých keramických súborov. To uľahčilo interpretáciu, tvorbu archeologických modelov a datovanie sídliska. Na kvantifikáciu výsledkov boli použité tabuľky v programe Microsoft Office Excel 2007. Na analýzu keramiky ako odpadu bola použitá kategorizácia M. Kuny (2015, 280–287). Zatiaľ čo v rámci starého výskumu boli ponechané pôvodné čísla objektov, vzhľadom k inému spôsobu dokumentácie, pri novom výskume boli objektom priradené nové čísla namiesto kombinácie čísla výkopu a výplne. Čísla priamo nadväzujú na číslovanie starého výskumu a ich stotožnenie s pôvodnými číslami výkopu a výplne sa nachádza v záverečnom katalógu (tab. 22). Nový výskum bol totiž dokumentovaný tzv. formulárovou metódou, ktorá je odlišná číslovaním aj rozlišovaním výplne a výkopu. Jednotlivé vrstvy objektov neboli nájdené ani pri jednom výskume. To nám znemožnilo akékoľvek úvahy nad charakterom zaplňovania objektov, procese ich zániku či sekundárneho využitia. Výnimku tvorí situácia objektov 111, 113 a 128, kde sa vrstvy podarilo objaviť. Drobné nálezy boli spracované pomocou používaných deskriptívnych systémov, ktoré sú citované v rámci príslušných statí nižšie. Zvieracie kosti boli analyzované G. Dreslerovou (2020, 43–52) a troska M. Kmoškom ako nepublikovaná analýza. Petrografickú analýzu práslenov a žarnovov vykonal A. Přichystal ako samostatný nepublikovaný posudok.

Geografické dáta z nového výskumu nám poskytla D. Vitulová a zo staršieho D. Parma z Ústavu archeologické památkové péče v Brne, v v. i. Na tvorbu priestorových modelov sídliska v Brne-Medlánkach boli použité geografické informačné systémy (ďalej už len GIS), konkrétne program ArcGIS ArcMap 10.5.

Priestorové modely boli vypracované za pomoci P. Dreslera a M. Mudrika, ktorým by som rád poďakoval. V záverečných výstupoch je sídlisko priestorovo zobrazené a zachytená je aj jeho štruktúra, prípadne koncentrácia nálezov podľa objektov. Výsledkom príspevku je charakteristika prírodného, praktického (výrobná činnosť) a spoločenského rozmeru sídliska na základe nálezov a priestorových štruktúr tak, ako ich formuloval E. Neustupný (1994, 248–258).

4. Prírodné pomery

Oblasť Brna leží na hranici dvoch veľkých geologických celkov, Západných Karpát a Českého masívu, ku ktorému patrí západná časť Brna s dominantami Špilberk či Petrov. Medzi časté nerudné materiály využívané človekom v tejto oblasti patria rohovec, krinoidové vápence, kremenné zlepenice, granodiority, trefohorné piesky a spraš (Přichystal 2011, 19–21). Samotná lokalita sa taktiež nachádza viac ako 11 km južne od Moravského krasu. Ten bol povestný množstvom ložísk železnej rudy. Doklady jej spracovania siahajú až do 8. storočia (Součopová 1995, 41). Charakter povrchových vôd determinuje veľmi malú retenčnú schopnosť krajiny a kolísavý odtok. Sieť vodných tokov tvoria rieky Svratka od severozápadu smerom k východu, Svitava pretekajúca zo severu na juh s prítokom Ponávky, pripájajúcej sa zo severu na ľavobreží. Zvyšok oblasti pokrývajú len drobné potoky. V južnej časti mesta prevládajú veľmi úrodné černozy, miestami černice, na sprašových sedimentoch sa vytvorili aj hnedozeme. Tie sú vhodné k obrábaniu a leží na nich aj skúmané sídlisko (ČGS-Půdy; Buček, Kirchner 2011, 47–50, 61, 67–68). Antrakologický materiál dokladá (tab. 1), že oblasť patrí do dubovo-bukového vegetačného stupňa.

Druh	Kusy
Dub (<i>Quercus</i> sp.)	265
Buk (<i>Fagus silvatica</i>)	18
Jedľa (<i>Abies alba</i>)	4
Lieska (<i>Corylus avellana</i>)	1
Topoľ/Vrba (<i>Populus/Salix</i>)	1
Lipa (<i>Tilia</i> sp.)	1
Javor (<i>Acer</i> sp.)	2

Tab. 1. Vyhodnotené vzorky uhlíkov zo slovanských objektov.

Tab. 1. Evaluated samples of charcoals from early medieval features.

Ako už bolo spomenuté v úvode, včasnostredoveké sídlisko leží na južnom cípe vnútornej časti Brna-Medlánok na trati Zadní žleby. Najbližší vodný tok je Medlánecký potok, ktorý je v súčasnosti kanalizovaný a od lokality vzdialený približne 750–800 m severovýchodným smerom. Nie je vylúčené, že v minulosti pozdĺž južnej strany lokality pretekal jeho prítok prameniáci na Kozej Hore a vlieval sa do Medláneckého potoka z pravého brehu. Tento stav naznačujú okolité lokality doby bronzovej a halštatskej, ležiace 100–400 m juhovýchodne od sídliska, ktoré svojím postavením navodzujú dojem súvislého osídlenia ľavobrežnej terasy spomínaného toku (Salaš, Stuchlík 2011, 232–313, obr. 147, 148). Včasnostredoveké sídlisko leží v blízkosti metabazaltovej (metabazitovej) zóny. Je situované na kvartérnych sprašových sedimentoch v blízkosti holocénnej hlinito-piesčitej riečnej naplaveniny na rozhraní Palackého hrbetu a Medláneckej sníženiny, ktoré sú súčasťou Lipovskej vrchoviny, geomorfologického okrsku Brnenskej vrchoviny a zároveň súčasťou Českého masívu (Přichystal 2011, obr. 131, 135, 137; Novák, Hanžl 1992, 5).

Práve na úrodnej hnedozemi Medláneckej sníženiny, ktorá leží na sprašovom podloží, môžeme v zovretí Palackého hrbetu

Č. obj.	Druh	Kusy
9	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	4
14	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	11
19	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	1
21	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	drť cca 300
	Topol/Vrba (<i>Populus/Salix</i>)	5
	Buk (<i>Fagus silvatica</i>)	1
	Jedľa (<i>Abies alba</i>)	1
31	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	8
	Jedľa (<i>Abies alba</i>)	3
32	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	3
33	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	drť
44	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	1
	Buk (<i>Fagus silvatica</i>)	1
58	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	4
	Topol/Vrba (<i>Populus/Salix</i>)	1
65	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	17
	Buk (<i>Fagus silvatica</i>)	9
69	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	7
	Buk (<i>Fagus silvatica</i>)	3

Tab. 2. Zastúpenie druhov stromov podľa vzoriek uhlíkov.

Tab. 2. Total occurrence of tree species according to charcoal pieces.

z juhovýchodu a Babího hřbetu zo severozápadu predpokladat polohu poľnohospodársky obrábanej pôdy. Jej ťažisko sa snád' rozprestieralo na východnom svahu, ktorý priliehal k Medlánekému potoku. Celá oblasť bola odjakživa bohatá na zásoby vody. Ide o tok neďalekého potoka a taktiež mokrade, nachádzajúce sa severne od vrchu Bosně, v polohe U Pergla, na okraji vyvýšenej polohy V Markrabství. Mokrad' zanikla v 50. rokoch počas kolektívizácie a vodu zadržovalo nepriepustné podložie. Vrch Bosně (365 m n. m.) zároveň ohraničoval poľnohospodársku pôdu zo severovýchodnej strany. Na západe bola ohraničená miernym návrším (338–340 m n. m.), ktoré sa ťahne až k juhozápadu Palackého vrchu (340 m n. m.). Za ním sa už rozprestierala pôda obrábaná osadami v oblasti Brno-Komín. Hranica z juhu je neistá. Nadmorská výška zníženej sa pohybuje medzi 223–322 m a je poľnohospodársky využívaná dokonca aj v súčasnosti (ČÚZK-Data200; Buček, Kirchner 2011, 61; Braun, Fuchs 1992, 8, 11).

K čiastočnej rekonštrukcii flóry v okolí sídliska poslúžili z archeologických objektov vzorky uhlíkov (tab. 2). Spracované boli iba tie, ktoré pochádzali zo staršej fázy výskumu. Jedna vzorka zodpovedá jednému kusu uhlíku s výnimkou uhlíkovej drte v obj. 21 a 33. Antrakologické výsledky sú uvedené v nálezovej správe, z ktorej však nie je jasné, kto je autorom určenia (Geisler 1992, 3–114), pravdepodobne je ním E. Opravil. K našej analýze použijeme iba vzorky pochádzajúce z včasnostredovekých objektov.

Z grafu (graf 1) je zreteľná absolútna prevaha duba (*Quercus sp.*), ktorá spolu s početnejším výskytom buka (*Fagus silvatica*) dokladá zaradenie oblasti do dubovo-bukového vegetačného stupňa. Ostatné dreviny doložené na sídlisku sa vyskytujú len vo veľmi malých množstvách. Do štatistiky neboli zaradené vzorky z obj. 21, nakoľko ich vzhľadom k povahe objektu radíme do pozostatkov remeselnej činnosti. Aj tam je však vidieť absolútnu prevahu duba, ktorú tvorí vrstva uhlíkov (odobraných 300 kusov). Diagram má len obraznú výpovednú hodnotu, pretože zbery uhlíkov boli náhodné.

Tieto výsledky zodpovedajú aj paleobotanickým výskumom v oblasti Brnenska. Na lokalite Staré Zámky u Líšně v dobe hradištnej výrazne prevláda dub (*Quercus sp.*), za ním je asi v polovičnom množstve zastúpený buk (*Fagus silvatica*). V malom rozsahu sú zastúpené aj iné stromy, napr. jedľa (*Abies alba*), topol' (*Populus*) či vrba (*Salix*). Tie sa v rovnako nízkom počte objavovali aj na medláneckom sídlisku (Opravil 1967, 92–94).

Č. obj.	Druh	Kusy
73	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	1
79	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	4
	Lieska (<i>Corylus avellana</i>)	1
83	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	3
86	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	32
	Buk (<i>Fagus silvatica</i>)	1
93	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	2
	Lipa (<i>Tilia sp.</i>)	1
95	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	71
	Buk (<i>Fagus silvatica</i>)	2
	Javor (<i>Acer sp.</i>)	2
	Jedľa (<i>Abies alba</i>)	1
99	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	4
	Buk (<i>Fagus silvatica</i>)	1
101	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	7
104	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	72
	Buk (<i>Fagus silvatica</i>)	1
106	Dub (<i>Quercus sp.</i>)	18

Graf 1. Zastúpenie druhov stromov podľa antrakologického vyhodnotenia.

Graph 1. Representation of tree species according to the anthracological analysis.

5. Podoba stavieb na sídlisku

Slovanské sídlisko v Brne-Medlánkach je typickou včasnostredovekou lokalitou vidieckeho charakteru. Aj napriek tomu, že bola preskúmaná iba časť sídliska, bolo odkrytých deväť chat a zvyšok podlahy, pravdepodobne ako relikty nadzemnej stavby (obj. 5, 19, 58, 62, 70, 79, 83, 84, 101, 128) a 30 zásobných jám. Jednotlivé chaty boli typologicky zaradené podľa systematiky P. Šalkovského (2001, 16–69, obr. 1). Hĺbka jednotlivých objektov bola meraná od úrovne začistenej plochy.

Obj. 5 – chata

Rozmery: 370 × 330 cm, hĺbka 20 cm.

Rok výskumu: 1984.

Tvar: pravidelný obdĺžnikový, mierne šikmé steny, ploché dno.

Zásyp: hlinitý, tmavohnedý.

Popis: okrem sídliskovej jamy (obj. 6, hĺbka 40 cm), ktorá zasahovala východný okraj chaty sa v nej nachádzali tri kolové jamy, na južnej (hĺbka 30 cm), východnej (hĺbka 60 cm) aj západnej (hĺbka 70 cm) strane. Kolové jamy ležali v strede strán. Ich prímer nebol zaznamenaný a zvyšky po výhrevnom zariadení neboli nájdené. Chatu je možné hypoteticky zaradiť do skupiny 1Ba2 (obr. 2).

Obr. 2. Objekty 5, 6, 19, 58, 62, 70. Podľa Geisler 1992, obr. 3, 11, 35, 36, 39.

Fig. 2. Features 5, 6, 19, 58, 62, 70. After Geisler 1992, Fig. 3, 11, 35, 36, 39.

Obj. 19 – chata

Rozmery: 440 × 400 cm, hĺbka 15–50 cm.

Rok výskumu: 1984.

Tvar: štvorcový, mierne šikmé steny, ploché dno.

Zásyp: šedočierny.

Popis: približne v strede objektu sa nachádzala jedna kolová jamka (priemer 20 cm, hĺbka 34 cm). Bola pozoruhodne blízko ku kamennému výhrevnému zariadeniu v juhovýchodnom sektore. Objavený bol aj zvyšok prepálenej podlahy, tvorenej v strede šedočiernou a po obvode červenou vypálenou mazanicou (70 × 50 cm). Kamenná deštrukcia ležala asi 15 cm vedľa prepálenej plochy. Chatu možno spoľahlivo zaradiť do skupiny 1Ba1 (obr. 2). Objekt bol na základe keramiky datovaný do stredohradištného obdobia (pozri nižšie).

Obj. 58 – chata

Rozmery: 300 × 312 cm, hĺbka 30 cm.

Rok výskumu: 1984.

Tvar: štvorcový, šikmé steny (v juhovýchodnom rohu zvislé), ploché dno.

Zásyp: šedohnedý.

Popis: v chate sa nachádzali tri kolové jamky, jedna na západnej (priemer 28 cm, hĺbka 8 cm) jedna na východnej (priemer 25 cm, hĺbka 22 cm) a juhovýchodnej (priemer 18 cm, hĺbka 24 cm) strane. Kamenné výhrevné zariadenie ležalo taktiež v juhovýchodnom rohu a tvorili ho kamene s veľkosťou asi 40 × 30 × 30 cm. Na vrchu však bolo zasýpané drobným kamením. Jeho deštrukcia zaberala takmer celý juhovýchodný sektor objektu. Išlo o podkovovité výhrevné zariadenie (120 × 110 cm),

otvorené smerom na západ. Jeho dno (38 × 40 cm) bolo tvorené šedou a po obvode červenou vypálenou mazanicou, prekrytou vrstvou popola. Zapustené bolo 15–20 cm pod úroveň podlahy objektu. V jeho deštrukcii, hlavne pri ústi, boli nájdené kusy keramiky. Chata by mohla byť zaradená do skupiny 1Bb4 (obr. 2).

Obj. 62 – relikť nadzemnej stavby

Rozmery: nezistené.

Rok výskumu: 1984.

Tvar: pravouhlý.

Zásyp: nezistené.

Popis: relikť bol zahĺbený do sprašového podlažia len veľmi plytko. Ležal pri ňom prepálený zvyšok dna ohniska. Objekt bol nekompletný a výrazne poškodený odkryvom. Z toho dôvodu je nemožné zaradiť ho do typológie stavieb (obr. 2).

Obj. 70 – chata

Rozmery: 280 × 240 cm, hĺbka 0–16 cm.

Rok výskumu: 1984.

Tvar: oválny, nekompletné zachytený, západná a severná stena mierne zaoblená, ploché dno.

Zásyp: šedý.

Popis: do podlažia bola chata zahĺbená len čiastočne. Južná stena bola pri skrývke odobratá. Nachádzala sa v nej jedna kolová jamka (priemer 30 cm, hĺbka 12 cm) na východnej strane. Vedľa sa na úrovni podlahy nachádzalo výhrevné zariadenie, objavené v severovýchodnom sektore v podobe prepálenej hliny. V strede bolo tvorené šedou a po obvode červenou vypálenou mazanicou. Z konštrukcie samotného výhrevného zariadenia sa zachoval iba jeden kameň. To značí, že mohlo ísť o ohnisko. Chata patrí do skupiny 1Ba1 (obr. 2).

Obj. 79 – chata

Rozmery: 360 × 330 cm, hĺbka 16 cm.

Rok výskumu: 1984.

Tvar: štvorcový, steny zvislé, ploché dno.

Zásyp: nezistené.

Popis: v chate sa nachádzalo osem kolových jamiek. Štyri v rohoch vnútri objektu a štyri po stranách čiastočne presahujúce hranicu objektu (priemer 22–38 cm, hĺbka 12–20 cm). Kamenné výhrevné zariadenie (84 × 80 cm) bolo situované v juhovýchodnom rohu. Jeho konštrukcia pozostávala z kamenných dosiek postavených na výšku do tvaru podkovy. Ústie bolo orientované na západ. Vnútorň priestor bol prepálený v strede do šeda a po okrajoch do červena. Celý priestor bol pokrytý drobným kamením. Bez pochybností možno chatu zaradiť do skupiny 1Bb8 (obr. 3). Objekt bol na základe keramiky datovaný do starohradištného obdobia (pozri nižšie).

Obj. 83 – chata

Rozmery: 338 × 300 cm, východná stena 240 cm, hĺbka 20–38 cm.

Rok výskumu: 1984.

Tvar: lichobežníkový, šikmé steny, dno sa smerom od stredu mierne zvažovalo.

Zásyp: nezistené.

Popis: v chate sa nachádzali tri kolové jamky. Jedna v strede južnej (priemer 30 cm, hĺbka 26 cm), druhá východnej (priemer 30 cm, hĺbka 8 cm) a tretia v strede západnej strany (priemer 30 cm, hĺbka 10 cm). Zvyšky výhrevného zariadenia (50 × 40 cm) ležali v severovýchodnom rohu na úrovni podlahy. Zariadenie bolo doložené šedou a po obvode červenou vypálenou mazanicou pokrytou drobným kamením. V juhovýchodnom rohu chaty ležala jama (70 × 96 cm, dno 94 × 100 cm, hĺbka 80 cm) s plochým dnom, so zvislou stenou orientovanou do chaty a s vakovito previsnutou stenou smerom von. Približne v strede chaty

sa nachádzal zahĺbený objekt so šikmými stenami a plochým dnom (priemer 70 cm, priemer dna 42 cm, hĺbka 28 cm). Chata bola zaradená do skupiny 1Bb4 (obr. 4). Objekt bol na základe keramiky datovaný do starohradištného obdobia (pozri nižšie).

Obj. 84 – chata

Rozmery: 364 × 326 cm, hĺbka 20–45 cm.

Rok výskumu: 1984.

Tvar: obdĺžnikový, steny zvislé, ploché dno.

Zásyp: nezistené.

Popis: v chate sa nachádzali dve kolové jamky. Jedna na juhu (priemer 24 cm, hĺbka 26 cm), druhá na západe (40 × 26 cm, hĺbka 44 cm) prakticky v stene chaty, čiastočne vyplnená kameňmi. Zvyšky zahĺbeného ohniska ležali v severovýchodnom rohu v nepravidelnej štvorcovej jame (100 × 100 cm) so šikmými stenami a plochým dnom (60 × 50 cm), po obvode vypáleným do červena a v strede do šeda. Pôvodná konštrukcia bola doložená len malým počtom kameňov. Chata patrí do skupiny 1Ba2 (obr. 3). Objekt bol na základe keramiky datovaný do stredohradištného obdobia (pozri nižšie).

Obj. 101 – chata

Rozmery: 300 × 280 cm, hĺbka 30 cm.

Rok výskumu: 1984.

Tvar: štvorcový, šikmé steny, ploché dno.

Zásyp: nezistené.

Popis: v chate sa nachádzali štyri kolové jamky. Jedna pri severnej stene priamo pri výhrevnom zariadení (priemer 30 cm, hĺbka 14 cm), druhá v strede V (priemer 30 cm, hĺbka 42 cm) a tretia v strede západnej steny (priemer 36 cm, hĺbka 50 cm). Posledná bola pri strede južnej steny (priemer 30 cm, hĺbka 15 cm). V jej blízkosti sa ešte nachádzala jama s misovitým dnom (priemer 70 cm, hĺbka 30 cm). Kamenné výhrevné zariadenie ležalo v severovýchodnom rohu a bolo zapustené 20 cm pod úroveň podlahy. Jeho dno (55 × 55 cm) bolo tvorené šedou a po obvode červenou vypálenou mazanicou. Z kamennej konštrukcie sa zachovalo iba pár rozptýlených kameňov. Ústie bolo zrejme orientované na juh. V severovýchodnom sektore sa tiež nachádzala výrazná vrstva uhlíkov (170 × 80 cm) prekrytá sprašou. Súčasťou chaty bola aj zásobnica (obj. 104, priemer 110 cm, hĺbka 220 cm), ktorá ležala pri južnej stene a výrazne vytýčala z pôdorysu chaty. Vďaka spoločnej hornej vrstve zá-sypu je možné povedať, že oba objekty boli súčasné. Chata patrí do skupiny 1Ba2 (obr. 3). Objekt bol na základe keramiky datovaný do starohradištného obdobia (pozri nižšie).

Obj. 128 – chata

Rozmery: 500 × 550 cm, samotná chata 380 × 380 cm, hĺbka 100 cm.

Rok výskumu: 2007.

Tvar: nepravidelný štvorcový, chata mala šikmé steny a ploché dno.

Zásyp: vrstva 1 – šedohnedá až tmavohnedá, vrstva 2 – okrovo žltá s hnedými škvrnami, vrstva 3 – žltohnedá, vrstva 4 – šedohnedá, vrstva 5 – žltohnedá.

Popis: v chate sa nachádzali dve kolové jamky umiestnené v juhozápadnom (priemer 30 cm, hĺbka 12 cm) a juhovýchodnom (priemer 30 cm, hĺbka 10 cm) rohu. V severovýchodnom rohu bola plošina, možno pre rozpolený kôl a v severozápadnom rohu plošina pre celý kôl. Kamenné výhrevné zariadenie (100 × 120 × 60 cm) bolo situované v severovýchodnom rohu. Pozostávalo z plochých kameňov postavených na výšku s rozmermi až 40 × 30 cm. Zriadenie bolo obsypané drobným kamením. Jeho ústie bolo orientované na juh. Dno bolo reparované červeným

Obr. 3. Objekty 79, 84, 101, 104. Podľa Geisler 1992, obr. 44, 47, 57.

Fig. 3. Features 79, 84, 101, 104. After Geisler 1992, Fig. 44, 47, 57.

prepáleným výmazom hrubým približne 10 cm, naneseným na tmavo hnedú popolovú vrstvu na pôvodnom dne, tvorenou červeným prepáleným podložíom. Vo východnej, západnej a snáď aj severnej stene sú viditeľné plošinky vytvorené na sedenie alebo odkladanie predmetov. Oválny výbežok v juhovýchodnom rohu (180 × 80 cm) mohol slúžiť ako vstupný koridor. V rámci chaty sa vyskytli aj dve zásobnice (obj. 111 a 113). Vzhľadom k nelogickej polohe pri krbe môže byť obj. 111 starší alebo mladší než chata. Stratigrafické okolnosti v jeho prípade, bohužiaľ, neboli objavené a objekt bol rozpoznávaný až na dne chaty. To znemožňuje jeho presnejšie datovanie. Rovnako sa v ňom našlo iba 12 nevelkých kusov keramiky, čo môže indikovať rýchle zasypenie počas stavby samotnej chaty. Naopak, obj. 113 bol jednoznačne určený ako mladší, vďaka dobre zaznamenaným profilom výplne chaty, a teda bol v superpozícii s obj. 128. Kumulácia zásobníc, ktorú tvoria obj. 111–113 a 129 naznačuje,

že aj obj. 111 ako jej súčasť je mladší a vznikol po zániku chaty. Na druhej strane stratigrafia výplne samotnej chaty naznačuje niečo iné. Na jej dne je viditeľná tenká vrstva 2, ktorá sa ťahala nad zásobnicou 111 až k výhrevnému zariadeniu a zodpovedala by nanesej a zadupanej vrstve ešte počas využívania chaty. Obsahovala tiež drobné kamienky a kúsky mazanice. Na nej je výrazná vrstva 2 a drobná vrstva 3. Obidve vznikli po opustení chaty cieľným odpadovým zásypom a splavmi okolitých vrstiev (Kuna, Profantová 2005, 120–121). To by naznačovalo, že zásobnica 111 bola relatívne staršia. Nie je isté, či vrstvy 4 a 5 tvorili súčasť výplne chaty spolu s vrstvami 1, 2 a 3, alebo boli iba pozostatkami okolitej kultúrnej vrstvy (obr. 4). Nedá sa preto s istotou tvrdiť, či okolitá šikmá zníženina z východnej, západnej a južnej strany je súčasťou objektu. Vzhľadom k tomu, že by podobná šikmá zníženina iba splavovala dažďovú vodu rovno do objektu, je to nepravdepodobné. Chata bola zaradená do skupiny

Obr. 4. Objekty 83, 111, 113, 128 a vybrané prierezy. Podľa Geisler 1992, obr. 46; 2008a, obr. 47–50.

Fig. 4. Features 83, 111, 113, 128 and selected sections. After Geisler 1992, Fig. 46; 2008a, Fig. 47–50.

1Ba2 (obr. 4). Objekt bol na základe keramiky datovaný do stredohradištného obdobia (pozri nižšie).

Pôdorysy chát, ktoré boli nájdené na sídlisku nijako nevybočujú zo všeobecných modelov podoby obytných objektov, platných pre strednú aj východnú Európu či severný Balkán v období včasného stredoveku (Vařeka 2004, 307, 312–313, 328–330; Šalkovský 2001, 20–23, 28–29, mapa 1–6). Svojou typológiou a prítomnosťou okrúhlych kolových jám zväčša po bokoch objektu, ale ojedinele aj v ňom, indikujú použitie prútených konštrukcií (Dostál 1987, 15–16). Zahĺbené štvorcové stavby s rôznym počtom rôzne rozostavených kolov a s výhrevným zariadením tvorili na lokalite väčšinu obytných objektov. Tieto typy stavieb spolu s inými sú pre vidiecke osídlenie typické u nás a v celom slovanskom svete. Nadzemné stavby sa objavujú až v 8. storočí (Šalkovský 2002, 62–63). Šesť chát sa podarilo konkrétnejšie datovať. Tri do strednej doby hradištnej (obj. 19, 84, 128) a tri do starohradištnej doby (obj. 79, 83, 101). Všetky boli zahĺbené s kamenným výhrevným zariadením v rohu, s výnimkou obj. 5, 70 a 83 (obr. 2, 4), kde sa okrem miesta s prepálenou hlinou (zvyšok ohniska) toto zariadenie nepodarilo spoľahlivo zachytiť alebo nebolo nájdené ani ohnisko. Celkovo je zachovalosť výhrevných zariadení v chatách v porovnaní s inými lokalitami veľmi nízka (Kalčík 2015, 131–134; Marešová 1985, tab. 6–14). Zaujímavý je zvyšok podlahy, obj. 62 (obr. 2). Ten sa nezachoval celý, chýbajú aj kolové jamky. Jeho rozmery v nálezovej správe tiež neboli presne zaznamenané, avšak z digitalizácie kresieb výskumu je vidieť hrany s dĺžkou približne 2,5 m a okolo 2 m (druhý koniec ani jednej z hrán nebol objavený, preto je

druhý údaj len orientačný), ktoré akoby tvoria časť obdĺžnika či štvorca. Na základe toho môžeme predpokladať, že išlo o nadzemnú stavbu snád' obytného účelu. Pozornosti by nemala uniknúť chata, obj. 83 (obr. 3) a 101 (obr. 4), s malou zásobnou jamou v rohu alebo umiestnenou vedľa steny.

K otázke typov konštrukcií, tak ako ich definoval B. Dostál (Dostál 1987, 13–17), výskum neposkytol mnoho materiálu. Zachované kolové jamy totiž neumožňujú s istotou rekonštruovať podobu konštrukcií stien, ktoré ohraňovali vnútorný priestor a tvorili často hlavnú oporu strechy. Podľa rozostupov medzi kolmi je možné uvažovať o prútoch vpletených medzi samotné koly alebo o doskách, či menších guľatinách nabitých horizontálne (v prípade menšej vzdialenosti pozri obj. 79, obr. 3), alebo o vpletených prútoch medzi rad menších kolíkov stojacich v medzerách medzi hlavnými kolmi, pokiaľ sú medzi nimi väčšie medzery (obj. 5, obr. 3; obj. 101, obr. 4; obj. 83, 128, obr. 5). Fragmenty mazanice (pozri nižšie) však nič okrem pletených konštrukcií nedokladajú. Ostatné chaty majú iba jeden okrajový kôl alebo tieto koly úplne chýbajú. Vrch strechy musel byť približne 3 m od podlahy, aby v zemnici mohol cirkulovať vzduch. Hĺbka samotného výkopu sa pritom pohybuje v drvivej väčšine prípadov medzi 40–130 cm. Viac než polovica z tejto množiny má hĺbku od 70–100 cm. Tomu však zodpovedá iba obj. 128 a čiastočne obj. 19 a 84, čo je znakom zlého zachovania výkopov. Samotná hĺbka vplývala aj na uhol strechy (Šalkovský 2001, 71, 77, 78). Rekonštrukcia strechy nie je možná pri všetkých chatách kvôli často nepríznačnému rozmiestneniu kolových jám. V prípade obj. 58, 79, 101 a 128 predpokladáme sedlovú strechu,

nakol'ko v nich boli nájdené oproti sebe stojace kolové jamy po oporných koloch. V prípade obj. 70 a 19 sa dá pripustiť aj kužeľová či pyramídovitá strecha stojaca na centrálnom opornom kole, avšak absencia ostatných kolových jám môže byť otázkou zlého zachovania, obzvlášť v prípade obj. 70. Objekty 5 a 83 majú kolové jamy sústredené len na jednej strane, čo dokazuje prítomnosť pultovej strechy, ktorá sa jednou stranou opierala o úroveň vtedajšieho povrchu (Šalkovský 2001, 87–89). Pokusy o rekonštrukciu striech na chatách v Medlankach sú značne diskutabilné, nakol'ko nie je možné zaručiť kvalitu zachovania všetkých kolových jám. Taktiež štruktúry niektorých chat sú nejednoznačne interpretovateľné.

Súbor mazanice z lokality Brno-Medlanky (tab. 3, obr. 5) je nepatrný a obsahuje zväčša malé kusy alebo kusy bez viditeľných odtlačkov stavebnej konštrukcie. Na analýzu nálezov mazanice boli využité vybrané kvality z deskriptívneho systému, ktorého autorom je P. Vařeka (1995, 59–64). Boli to konkrétne kvality ako „materiál“, „výpal“ a „konštrukčný typ“. Materiál bol rozlíšený na málo, stredne a veľmi kompaktný, podľa množstva organickej prímеси v hmote. Pri výpale bola mazanica kategorizovaná podľa tvrdosti a lámavosti ako slabo, stredne, silno

a extrémne vypálená (Vařeka 2001, 259–260). Konštrukčné prvky boli rozlíšené podľa kódovej deskripcie, ktorú vypracovala M. Zavadilová (2011, 110–111). Podrobnejšie rozčlenenie deskripcie, ktorá bola v príspevku použitá, sa však nachádza v jej diplomovej práci na spracovanie mazanice z včasnostredovekej lokality Břeclav-Pohansko (Sotáková 2007, 39–50). Menované kvality sa samozrejme viažu na číslo objektu, kde bol daný kus nájdený. Kompletná databáza nebola z dôvodov nízkeho počtu

Obr. 5. Výber kusov mazaníc. Foto J. Benech.

Fig. 5. Selection of fragments of daub. Photo by J. Benech.

Č. obj.	Kusy	Materiál	Výpal	Konštrukcia
14	1	stredne kompaktný	silný	F.1.1.2 hrubý povrch na jednej vonkajšej strane
32	1	stredne kompaktný	silný	F.1.1.1 hladký povrch jedna vonkajšia strana
	1	stredne kompaktný	silný	A.4.1.1 fragment so zachovanou vnútornou stranou dvoch gul'atín, vonkajšia strana má hrubý povrch (špára medzi gul'atinami)
70	3	málo kompaktný	silný	F.1.1.2 hrubý povrch jedna vonkajšia strana
86	3	veľmi kompaktný	silný	C.8.1.1 jeden prút bez vonkajšej strany
	1	veľmi kompaktný	silný	C.8.2.2 dva prúty, ktoré sa pretínajú, bez vonkajšej strany
	1	veľmi kompaktný	silný	F.1.1.1 hladký povrch jedna vonkajšia strana
	1	stredne kompaktný	stredný	C.1.1.5 prút kolmo na vonkajšiu stranu hladenú
87	1	málo kompaktný	silný	C.5.4.1 na vnútornej strane dva vodorovné prúty a na boku jeden zvisle
90	2	veľmi kompaktný	stredný	C.1.1.2 jeden prút a hrubý povrch
	1	veľmi kompaktný	stredný	C.8.1.1 jeden prút bez vonkajšej strany
99	2	stredne kompaktný	silný	C.8.1.1 jeden prút bez vonkajšej strany (obr. 5: 2)
	1	stredne kompaktný	silný	C.1.1.2 jeden prút a hrubý povrch
	1	stredne kompaktný	silný	C.1.2.4 dva prúty, hrubá vonkajšia strana, tvar trojuholníka (špára medzi dvoma prútmi)
	1	stredne kompaktný	silný	C.8.2.1 dva prúty bez vonkajšej strany
	1	stredne kompaktný	silný	C.1.3.4 tri prúty a hladený povrch (obr. 5: 1)
	1	stredne kompaktný	silný	B.4.1.3 obťahok trámu, vonkajšia a bočná strana hrubá
	1	stredne kompaktný	silný	D.1.3.2 kombinácia gul'atiny a dvoch rovnobežných prútov na vnútornej strane, povrch hrubý
101	1	veľmi kompaktný	silný	A.1.2.1 jedna gul'atina (nezachovaný priemer) povrch hladený.
102	2	stredne kompaktný	silný	F.1.1.2 hrubý povrch jedna vonkajšia strana
17	1	stredne kompaktný	silný	C.1.1.2 jeden prút a hrubý povrch
	1	stredne kompaktný	silný	C.2.2.1 dva rovnobežné prúty na jednej strane a jeden rovnobežný na druhej, hrubý povrch
114	1	stredne kompaktný	stredný	C.1.1.5 jeden prút kolmý na vonkajšiu stranu hladenú
	1	stredne kompaktný	slabý	C.8.2.1 dva prúty bez vonkajšej strany
	1	stredne kompaktný	slabý	C.8.1.1 jeden prút bez vonkajšej strany
130	1	veľmi kompaktný	slabý	F.1.1.2 bez odtlačku a hrubý povrch
	4	veľmi kompaktný	silný	F.1.1.1 bez odtlačku a hladený povrch
109	2	veľmi kompaktný	stredný	F.1.1.1 bez odtlačku a hladený povrch
	1	stredne kompaktný	silný	jedna gul'atina a vedľa kolmo naň prút bez vonkajšej strany (obr. 5: 3)
128	1	stredne kompaktný	stredný	F.1.1.1 bez odtlačku a povrch hladený
	2	slabo kompaktný	stredný	C.1.1.2 jeden prút a hrubý povrch

Tab. 3. Analýza mazanice.

Tab. 3. Daub analysis.

Obr. 6. Výber zásobných jám, objekty 108, 116, 123, 154, 157. Podľa Geisler 2008a, obr. 7, 8, 11, 12, 27.

Fig. 6. Selection of storage pits, features 108, 116, 123, 154, 157. After Geisler 2008a, Fig. 7, 8, 11, 12, 27.

Obr. 7. Výber sídliskových objektov 7, 9, 21, 23, 30, 31, 35, 36, 44, 98, 122, 127, 149, 150. Podľa Geisler 1992, obr. 4, 5, 12, 13, 16, 17, 20, 25, 55; 2008a, obr. 20, 21, 42.

Fig. 7. Selection of settlement features 7, 9, 21, 23, 30, 31, 35, 36, 44, 98, 122, 127, 149, 150. Geisler 1992, fig. 4, 5, 12, 13, 16, 17, 20, 25, 55; 2008a, Fig. 20, 21, 42.

príslušných nálezov a obmedzenej dokumentácie, v medziach záchranného výskumu zhotovená. Pomocou daných kvalít boli výhradne opísané len tie kusy, ktoré majú k užívaným typom konštrukcie na sídlisku výpovednú hodnotu. Priamo z chát pochádza len minimum kusov. Patrí sem obj. 101, kde jeden kus tiež indikujúci jednoduchú prútenú konštrukciu. Zrubovú konštrukciu by mohol dokladať iba jeden kus mazanice v obj. 32, ale toto určenie je veľmi sporné a môže ísť o odtlačok rámu dverí. Zvyšok nálezov z obj. 86 (3 ks), 87 (1 ks), 90 (3 ks), 99 (8 ks) a 114 (3 ks) dokladá prútená konštrukcia (tab. 3). Tento záver podporuje aj typológia chát opísaná vyššie. Vzhľadom k postdepozíčnym procesom a malému počtu kusov mazanice s vyššou výpovednou hodnotou nepokladáme za vhodné určovať konštrukčnú podobu konkrétnych objektov. Bude musieť postačiť konštatovanie, že na sídlisku prevažovali jednoduché prútené stavebné konštrukcie.

Posledným nálezom s výpovednou hodnotou bol železný kliniec z obj. 5 (obr. 31: 3), ktorý ako stavebné kovanie by mohol byť pozostatkom stavebnej konštrukcie, kde spájali dve drevené časti. K odhaleniu účelu nájdeného klinca poslúžili jeho veľkosť a tvar. Klinec zo sídliska v Brne-Medlánkach má typický kladivovitý tvar. Je rovný, dobre zachovaný, s dĺžkou 6,1 cm. Má štvorhranný prierez. Na prvý pohľad pripomína klinec IIIb v typológii R. Krajíc (Krajíc 2003, 65–66, obr. 71) a dokonale zodpovedá sploštenému kladivovitému klincu z Mikulčíc (Klíma 1975, 144–145 obr. 2). Typovo veľmi podobný klinec bol nájdený na hrade Přerov (Procházka 2017, 244, obr. 79: 5) a takmer identický na včasnostredovekom sídlisku v Mstěnicích (Nekuda 2000, 256, obr. 316: 2). Preto je možné tvrdiť, že klinec je včasnostredoveký a nepredstavuje recentný nález.

Ako bolo písané vyššie, na sídlisku bolo preskúmaných 30 včasnostredovekých zásobných jám (obr. 6, 7). Tie sú na rozdiel od prostredia hradísk charakteristické pre vidiecke osady. Primárne slúžili na uskladnenie poľnohospodárskych produktov. S nadzemnými skladovacími objektmi sa v našom prostredí stretávame len zriedka. Svojim tvarom a rozmermi zásobnice z Medlánok nevybočovali od zásobníc na včasnostredovekých sídliskách (Milo 2014, 106–110). Dvadsať z nich malo typický

hruškovitý tvar a zaoblené či ploché dno. Ide o obj. 26, 32, 73, 75, 77, 86, 87, 92, 93, 95, 104, 106, 111–114, 129, 155, 157 a 159 (obr. 6). Sedem zásobníc malo rovné stený a ploché či zaoblené dno. Ide o obj. 108, 115, 116 (súčasť pivničnej jamy), 123, 124, 154 a 158 (obr. 7). Zásobnice 18, 28 a 90 mali tzv. kotlovitý tvar. Ivana Pleinerová ich označuje ako typovo najstaršie (Pleinerová 1975, 52–54). Rovnako v ich prípade bolo sledované ploché aj zaoblené dno. Zásobnice obsahovali veľmi veľa nálezov, hlavne keramiky, zvieracích kostí a mazanice. V obj. 73, 95 a 106 sa našli zlomky žarnovov, v obj. 86, 112 a 114 sa nachádzali celé žarnovy. V obj. 106 sa okrem zlomkov žarnovov našiel aj sklenený korálik a brúsny kameň. Objekt 113 obsahoval trosku, obj. 129 kostený hrot a obj. 87 zlomok pražnice. Aj napriek tomu, že niektoré zásobnice boli veľmi bohaté na nálezy keramiky (obj. 32, 92, 93, 104, 106, 108, 113, 129), podarilo sa presnejšie datovať iba dve, obj. 92 do starohradištnej doby a obj. 93 do kultúry s keramikou pražského typu. Ďalšie zásobnice, a to 115, 116, 123, 154, 155, 157–159 boli absolútne bez nálezov alebo obsahovali iba jeden kus keramiky, prípadne osteologický materiál. Do raného stredoveku boli zaradené na základe ich hruškovitého tvaru. Najzaujímavejší nález ležal v zásobnici 124, kde bola nájdená kostra človeka (Piačková 2018, 61–62). Priemerná hĺbka zásobníc na sídlisku dosahovala 21 5,92 cm. Najhlbšou zásobnou jamou na sídlisku je obj. 157 s hĺbkou až 280 cm. V tejto zásobnej jame bol deponovaný celý kôň. Spolu s obj. 116 je aj zásobnicou s najväčším priemerom ústia 340 cm. Priemerný priemer ústia zásobných jám na sídlisku je 161,88 cm. Je zaujímavé, že drvivá väčšina zásobných jám bola odokrytá v západnej časti sídliska, čo môže byť spôsobené už spomínaným charakterom odkryvu plochy.

K ostatným objektom na sídlisku sa kvôli malému počtu nálezov a tvarovej asymetrii nemožno veľmi vyjadriť. Preto boli dané objekty klasifikované ako sídliskové jamy. Väčšina z nich sa pravdepodobne využívala na získavanie hliny. Na tento účel slúžili okrem veľkých neforemných jám (obr. 8: obj. 98a, 98b) aj typické plytké korýtkové jamy v tvare obdĺžnika či oválu, nachádzajúce sa na celom sídlisku (obr. 8: obj. 7, 9, 23, 44). Okrem spomínaných objektov sa na sídlisku vyskytli aj oválne jamy s plochým dnom a jednou kolovou jamkou na okraji, napr. obj. 122 s kolovou jamkou s priemerom 30 cm, hĺbka 10 cm a obj. 127

Obr. 8. Výber zásobných jám, objekty 18, 26, 32, 73, 75, 77, 86, 87, 92, 95. Podľa Geisler 1992, obr. 10, 14, 18, 40, 42, 43, 48, 49, 51, 52.

Fig. 8. Selection of storage pits, features 18, 26, 32, 73, 75, 77, 86, 87, 92, 95. After Geisler 1992, Fig. 10, 14, 18, 40, 42, 43, 48, 49, 51, 52.

s jamkou s priemer 25 cm, hĺbka 8 cm. Obidva sú dlhé približne 3 m a sú veľmi chudobné na nálezy (obr. 8: obj. 122, 127). Či mohlo ísť o menšie prístrešky s uskladňovacím účelom, či prístrešky pre drobné zvieratá, nie je isté. Vzhľadom k ich veľkosti je nepravdepodobné, že by išlo o oválne zahĺbené domy, ako ich definoval P. Šalkovský (2001, 42–56). Na sídlisku sa nachádzali aj dve kruhové pece s predpecnými jamami, obj. 149 (priemer 110 cm a priemer dna 50 cm) a 150 (priemer 110 cm a priemer dna 60 cm), vzdialené asi 90 cm od seba (obr. 8: obj. 149, 150). Mali čiernehošedé prepálené steny prechádzajúce na okrajoch k červenej. Nachádzali sa úplne na severnom okraji sídliska ďalej od obytných objektov. V ich bezprostrednej blízkosti neboli nájdené doklady remeselnej výroby, rovnako sa v nich nenachádzali nijaké nálezy ani kamene. Preto nie je isté, či sú včasnostredoveké. Posledným zaujímavým objektom je obj. 30. Má nepravidelný kruhový tvar (232 × 306 cm, hĺbka 68 cm) a nerovné dno. Z juhovýchodnej strany má objekt podkovovitý výbežok s červenou prepálenou vrstvou po celom okraji. Zásyp obsahoval množstvo kameňov (Geisler 1992, 30) a na nálezy nie je bohatý. V obj. 30, ani v objektoch v jeho bezprostrednej blízkosti, sa nijaké doklady výroby nenachádzajú, preto je jeho interpretácia problematická.

6. Keramický materiál a datovanie

Keramika tvorila na lokalite najpočetnejší nálezový súbor a svojou rozmanitou skladbou chronologicky pokryla obdobie od kultúry s keramikou pražského typu až po strednú dobu hradištnú. Väčšinu objektov, vzhľadom k nedostačujúcim keramickým súborom, nebolo možné presnejšie datovať. Neumožňovala to prítomnosť výrazných kusov či prevaha niektorého

z horizontov. Svoj podiel na tom majú postdepozíčné procesy, ktoré sa za stáročia postarali o fragmentarizáciu, zánik a sekundárny až terciálny transport keramických jedincov, vďaka ktorým je datovanie problematické. Zároveň sa z novšieho materiálu, dôsledkom už spomínanej povodne, stratila všetka keramika z obj. 151, 152, 154–159, preto ich datovanie do doby hradištnej je založené na informáciách z nálezovej správy (Geisler 2008a, 4–6).

Na základe nálezov keramiky z Brna-Medlánok a štúdií J. Macháčka (Macháček 2000, 26–32; 2001, 207–218) bola vytvorená relatívna chronológia, pokrývajúca celé trvanie sídliska. Na základe nej, ak to bolo možné, boli datované sídliskové objekty. Kresby materiálu z výskumu v roku 1984 boli vyhotovené v rámci nálezovej správy (Geisler 1992, obr. 65–134). Z týchto upravených kresieb boli vytvorené tabuľky keramiky.

Patričnú pozornosť keramickému materiálu z Brna-Medlánok venuje D. Zapletalová (2001, 125–135) vo svojej diplomovej práci. Opisuje jeho výzdobu a tvarovú variabilitu, porovnáva ho s dovtedy platnými modelmi datovania a zvláštny dôraz kladie na častý výskyt prímеси sludy v materiáli. V práci upozornila na charakteristické rysy tohto keramického súboru, ktoré boli v analýze podrobnejšie overené (pozri nižšie). Na jeho základe vytvorila predbežný model datovania. Počiatok sídliska datovala do obdobia kultúry s keramikou pražského typu. Spomína tiež prítomnosť tzv. zdobeného pražského typu, avšak ten nebol v materiáli zachytený. Keramiku starohradištného obdobia delí podrobnejšie, hlavne podľa rýchlosti rotácie nádoby pri jej výrobe. Osídlenie tu podľa nej pretrvávalo až do konca 9. storočia. To naznačuje veľký výskyt keramiky s pravidelnou výzdobou, aj prítomnosť výzdoby rytej jednozubým nástrojom. Upozorňuje tiež na výskyt derivátov blučinského výrobného

Výzdoba			
hreb. pás	A1	hreb. pásy vedľa seba	A2
hreb. pásy cez seba	A3	hreb. vlnovka	B1
hreb. vlnovky vedľa seba	B2	hreb. vlnovky cez seba	B3
hreb. vlnovka medzi hreb. pásmi	C1	hreb. vlnovky medzi hreb. pásmi	C2
hreb. pásy medzi hreb. vlnovkami	C3	hreb. vlnovka nad hreb. pásmi	C4
hreb. pásy nad hreb. vlnovkami	C5	kombinácia hreb. vlnoviek a hreb. pásov	C6
hreb. vlnovky a hreb. pásy cez seba	C7	ryha	D1
ryhy	D2	ryhy cez seba	D3
vlnovka	E1	vlnovky	E2
vlnovky cez seba	E3	vlnovka nad ryhami	F1
vlnovky nad ryhami	F2	vlnovky medzi ryhami	F3
kombinácia vlnoviek a rýh	F4	blučinský motív	F5
vlnovky cez seba s ryhami	F6	ryhy cez seba s vlnovkami	F7
vlnovky a ryhy cez seba	F8	hreb. ornament s ryhami či vlnovkami	G
hreb. vpichy	H1	záseky	H2
vpichy jednozubým nástrojom	H3	hreb. vpichy s hreb. vlnovkami a pásmi	I1
hreb. vpichy s ryhami a vlnovkami	I2	záseky s ryhami	I3
záseky s ryhami a vlnovkami	I4	záseky s vlnovkami	I5
záseky s hreb. vlnovkami a pásmi	I6	vpichy jednozub. nástrojom s ryhami či vlnovkami	I7
vpichy jednozub. nástrojom s hreb. vlnovkami či pásmi	I8	iné motívy	J
Okraj			
zaoblený	A1	zaoblený zužujúci sa	A2
zrez. kuž. a valc. jednoduché	B1	zrez. kuž. a valc. vytiahnutá spodná hrana	B2
zrez. kuž. a valc. vytiahnutá horná hrana	B3	zrez. kuž. a valc. vytiahnutá spod. aj hor. hrana	B4
zrez. nálevkovité jednoduché	C1	zrez. nálev. vytiahnutá spod. hrana	C2
zrez. nálev. vytiahnutá hor. hrana	C3	zrez. nálev. vytiahnutá spod. aj hor. hrana	C4
zrez. vod. jednoduché	D1	zrez. vod. vytiahnutá vonkajšia hrana	D2
zrez. vod. vytiahnutá vnútorná hrana	D3	zrez. vod. vytiahnutá von. aj vn. hrana	D4
kolmo prežľabený	E1	šikmo prežľabený	E2
zašpicatené	F	zosilnené a bohato profilované	G1
zosilnené a zrezané	G2	vyhnuté a vytiahnuté	H
iné	I		

Tab. 4. Zoznam kódov okrajov a výzdoby. Podľa Macháček 2001, 49–50, obr. 3, 4.

Tab. 4. List of codes for types of rims and decorations. According to Macháček 2001, 49–50, Fig. 3, 4.

okruhu a jemnej rýchlo obtáčanej keramiky. Nakoniec spomína možný výskyt mladohradištných jedincov, ale ich prítomnosť bola po spracovaní materiálu vylúčená. Na tvorbu chronológie použila D. Zapletalová empirickú metódu, svoje závery teda formulovala na základe autopsie. Tie boli, ako sama uvádza, predbežné a v mnohých ohľadoch otvorené a diskutabilné (Zapletalová 2001, 125–135).

Vzhľadom na malý počet jedincov v jednotlivých objektoch a mieru intrúzie by bolo aplikovanie štatistických metód neadekvátne a nepresné, preto v tejto analýze neboli použité. Nakoľko šlo o záchranný výskum, nemôžeme vylúčiť istú mieru úmyselnej či neúmyselnej skartácie. Tieto skutočnosti tiež zabránili

sledovať mieru fragmentarizácie materiálu štatisticky. Určovanie keramiky ako primárneho, sekundárneho či terciálneho odpadu bolo kvôli nezachyteniu vrstiev či presnejšej polohy keramických nálezov značne problematické. Zvyšok objektov bol datovaný na základe pomeru zastúpených keramických horizontov a prítomnosti signifikantných kusov. Relatívna chronológia, ktorá bola nakoniec vypracovaná, pozostáva z troch horizontov: RS1 (kultúra s keramikou pražského typu), RS2 (starohradištné obdobie) a RS3 (stredohradištné obdobie). Veľmi bohaté zastúpenie keramiky starohradištného obdobia umožnilo rozdeliť horizont RS2 na dve fázy. Skratka RS pochádza z českého slova „raný středověk“. V slovenskom jazyku by mala mať podobu VS,

obj. 90

obj. 92

obj. 91

Obr. 9. Výber keramiky z objektov 90–93. Podľa Geisler 1992, obr. 116–121.

Fig. 9. Selection of pottery from features 90–93. After Geisler 1992, Fig. 116–121.

teda „včasný stredovek“. Skratka VS však už v českém archeologickom prostredí, kde je publikovaný aj tento článok, existuje a znamená „vrcholný středověk“. Z toho důvodu bol aj napriek jazyku príspevku použitý český variant RS. Všetky aplikované kódy výzdoby a okrajov v tejto kapitole sú vysvetlené v prehľadnej tabuľke (tab. 4). Základ chronológie bol vypracovaný pomocou kritérií v už spomínaných prácach J. Macháčka (Macháček 2000, 26–32; 2001, 207–218). Kódy kvality materiálu majú nasledovný význam: I(HDV) – hrubá dobre vypálená, I(HZV) – hrubá zle vypálená, I(super HDV) – super hrubá dobre vypálená, I(super HZV) – super hrubá zle vypálená, II(JDV) – jemná dobre vypálená, II(JZV) – jemná zle vypálená.

6.1 RS1 – kultúra s keramikou pražského typu (550–650)

Typickú náplň predstavuje ručne modelovaná keramika s ostrou piesčitou prímiesou. Materiál je super hrubý zle vypálený, ojedinele dobre vypálený. Tvar je nepravidelný a neobsahuje výzdobu. Okraje sú zaoblené, zväčša zvislé alebo len mierne prehnuté, v podstate nevýrazné. Na lokalite sa v porovnaní s ostatnými horizontmi našlo len pár kusov prevažne vydutín, ale nájdené boli aj okraje (obr. 9: 30–33), ktoré zodpovedali skupine B, keramiky pražského typu (ďalej KPT) podľa D. Jelínkovej (1990, 254–255, obr. 2). Opisovaný súbor pozostával výlučne zo zlomkov.

Keramika horizontu RS1 sa nachádzala v objektoch 18, 27, 76, 93 a 94. V obj. 93 (Geisler 1992, obr. 120, 121) však, aj vzhľadom

Obr. 10 Výber keramiky z objektov 68–71, 73, 74. Podľa Geisler 1992, obr. 106–108.

Fig. 10. Selection of pottery from features 68–71, 73, 74. After Geisler 1992, Fig. 106–108.

k malému počtu nálezov, výrazne prevažovala nad nálezmi ostatných horizontov. Podľa nálezovej správy sa v objekte nachádzalo spolu 28 kusov keramiky (Geisler 1992, 92–93; obr. 120, 121), z toho 20 kusov bola hrubá keramika KPT. Tento súbor obsahoval aj tri hrubé kusy dna a okrajov, ktoré sa podľa chronológie D. Jelínkovej (Jelínková 1990, 254–255, obr. 2) radia do skupiny B KPT (obr. 9: 30–33). Tieto dna aj okraje sú v súčasnej dobe stratené, rovnako ako tri kusy hrubých vydutín. Taktiež bol prítomný črep patriaci do prvej fázy horizontu RS2 (obr. 9: 34) a jeden črep nedatovaný. Objekt obsahoval aj iné kusy, ktoré sú takisto stratené, teda nie sú v databáze a nemohli byť nijak kvantifikované. V súbore chýbajú aj štyri mladšie črepy s rytou

výzdobou a dva mladšie zaoblené okraje. Mladšie kusy sa tam objavili asi vplyvom postdepozíčného pohybu. Výrazná prítomnosť keramiky skupiny B robí z obj. 93 najstarší objekt na lokalite a rámcovo ho datuje, spolu so vznikom sídliska, do druhej polovice 6. až prvej polovice 7. storočia. Spomínané okraje sú stratené a nie sú v databáze. To neumožňuje vytvoriť kvantifikačnú tabuľku pre tento horizont.

6.2 RS2 – starohradištné obdobie (650–800)

Prvá fáza zahŕňa keramiku s primitívnou a nepravidelnou výzdobou pozostávajúcou z atypických hrebeňových, ale hlavne rytých vzorov, ako sú napr. zvislé krátke zväzky rýh, pol kruhy

obj. 108

Obr. 11. Výber keramiky z objektov 108, 111, 112, 118. Kresba J. Benech.
Fig. 11. Selection of pottery from features 108, 111, 112, 118. Drawing by J. Benech.

alebo trojuholníky (obr. 9: 34; 10: 10; 11: 1, 2, 9, 13). Obtáčanie nádob je slabé formujúce alebo žiadne, profilácia je jednoduchá, okraje sú málo vyhnuté, previsnuté, pri zdobení nádoba stojí. Majú zaoblené ukončenie. Na lokalite bola produkcia tejto fázy zastúpená veľmi nevýrazne, nepodarilo sa do nej zaradiť žiadnen objekt. Nálezy z nej boli takmer rovnako nepočítané, ako keramika pražského typu. Nachádzali sa v rôznych objektoch (obj. 70, 93, 108, 111, 118), avšak nikde netvorili výraznejší súbor.

V druhej fáze výzdoba pozostáva z hrebeňových vlnoviek, pásov aj vodorovných rýh. Hrebeňové vlnovky sú rutinné, nízke, sklonené väčšinou medzi pásmi, ojedinele sa vyskytujú zahrotené vlnovky a hrubšie rytie (obr. 9: 7, 9; 12: 4; 13: 22;

14: 4, 14; 15: 3; 16: 23, 24; 17: 1). Objavujú sa hrebeňové vpičky (obr. 14: 10–13; 15: 1; 18: 28; 19: 13; 20: 18; 10: 21; 17: 48) a odtlačky (obr. 12: 21; 19: 16; 21: 4; 22: 19). Pri zdobení nádoba pomaly rotuje, viditeľný je výraznejší výskyt hrebeňovitej rytej výzdoby. Okraje sú obtáčanejšie a viac vyhnuté, ale stále previsnuté alebo vytiahnuté. Sú zaoblené, prípadne zaoblené zúžené alebo prosté kužeľovito zrezané, môžu byť ojedinele aj zdobené. Začína sa objavovať jemný materiál. Táto fáza tvorila veľkú časť keramického materiálu na sídlisku.

Do druhej fáze bolo možné datovať oveľa viac objektov. Umožňovalo to množstvo starohradištných keramických náleзов, ktoré početne prevažovali nad ostatnými horizontmi,

Obr. 12. Výber keramiky z objektov 4, 5, 10, 14. Podľa Geisler 1992, obr. 65–67, 74, 75.

Fig. 12. Selection of pottery from features 4, 5, 10, 14. After Geisler 1992, Fig. 65–67, 74, 75.

avšak relatívne spoľahlivé datovanie do tejto fázy RS2(2) bolo možné len u deviatich objektov, a to obj. 7 (obr. 10), 21 (obr. 13), 24 (obr. 14), 79 (obr. 22), 83 (obr. 16), 92 (obr. 9), 101 (obr. 23), 104 (obr. 23, 24) a obj. 130 (obr. 25). Tento stav je zapríčinený na jednej strane faktom, že fáza neposkytla dostatočný počet výrazných kusov a skutočnosťou, že vzhľadom ku konzervatívnemu prístupu k výzdobe a spôsobu výroby je mnoho črepov s nekompletnou výzdobou alebo nevýrazným okrajom možné datovať nielen do horizontu RS2, ale aj do RS3. Na kvantifikačných tabuľkách (tab. 5–8) boli sledované jednotlivé atribúty, ktoré umožnili objekty datovať. Na konci tabuliek 5 a 9 (níže) je uvedený celkový počet jedincov v objekte.

Obtáčaná slabo formujúca keramika viditeľne prevažuje vo všetkých objektoch. Tomu zodpovedá aj materiál, ktorý je z väčšiny hrubý zle vypálený. Hrubý dobre vypálený materiál tiež nie je pre druhú fázu horizontu RS2 nezvyklý, aj keď sa objavil len v malom množstve. Iné druhy materiálu sú zastúpené minimálne. Starohradištná výzdoba, reprezentovaná hrebeňovými vlnovkami, pásmi, vpichmi a ich kombináciami (A1–C6 a H1–H4 a I1), taktiež prevažuje vo všetkých objektoch. V mnohých prípadoch sa tieto typy výzdoby dajú datovať aj do horizontu RS3, čo môže datovanie skomplikovať. Zaujímavú mladšiu intrúziu tvorí pokročilý okraj s rytou vlnovkou na hrdle v obj. 79. Je to asi zlomok nádoby blučinského výrobného okruhu či jeho

Obr. 13. Výber keramiky z objektov 7, 18, 20. Podľa Geisler 1992, obr. 68–70, 76, 79.

Fig. 13. Selection of pottery from features 7, 18, 20. After Geisler 1992, Fig. 68–70, 76, 79.

Technológia	Nesledované	Obtáčanie silno formujúce	Obtáčanie slabo formujúce	V ruke	Počet jedincov
obj. 7	5	2	25	2	34
obj. 21	11	0	16	0	27
obj. 24	9	2	14	1	26
obj. 79	15	1	28	0	45
obj. 83	15	6	12	0	33
obj. 92	16	1	10	0	27
obj. 101	16	1	25	2	44
obj. 104	21	0	14	2	37
obj. 130	10	0	29	0	39

Tab. 5. Kvantifikácia technológie pre horizont RS2(2).

Tab. 5. Quantification of technology for phase RS2(2).

Obr. 14. Výber keramiky z objektu 9. Podľa Geisler 1992, obr. 71–73.

Fig. 14. Selection of pottery from feature 9. After Geisler 1992, Fig. 71–73.

Materiál	I(HDV)	I(HZV)	I(super HDV)	I(super HZV)	II(JZV)
obj. 7	0	32	0	2	0
obj. 21	0	15	8	3	1
obj. 24	0	23	2	1	0
obj. 79	0	45	0	0	0
obj. 83	1	29	0	2	1
obj. 92	1	26	0	0	0
obj. 101	0	41	0	3	1
obj. 104	0	34	0	2	1
obj. 130	1	38	0	0	0

Tab. 6. Kvantifikácia materiálu pre horizont RS2(2).

Tab. 6. Quantification of material for phase RS2(2).

Obr. 15. Výber keramiky z objektov 21–23, 26–28. Podľa Geisler 1992, obr. 80, 81, 84, 85.

Fig. 15. Selection of pottery from features 21–23, 26–28. After Geisler 1992, Fig. 80, 81, 84, 85.

Výzdoba	A1	A2	A3	B1	B2	B3	C1	C3	C4	C5	C6	D2	E1	E2	F2	F4	F5	G2	H1	H2	H4	I1	J
obj. 7	3			1					1		2		1		1	4							
obj. 21	2			1	1		1							1				1				2	
obj. 24	4					2	5		1					1									
obj. 79	3	1	1	1	2				2	1	1		1	1			1						1
obj. 83	1	1			1		4	2	2		4											1	
obj. 92	1			2	2				3	1		1								1			
obj. 101	2			7	1	1			1	2				1									
obj. 104	1			2	2				1		4												
obj. 130	2	2		7															1		1		

Tab. 7. Kvantifikácia typov výzdoby pre horizont RS2(2).

Tab. 7. Quantification of types of decorations for phase RS2(2).

obj. 83

obj. 84

obj. 85

obj. 86

obj. 87

Obr. 16. Výber keramiky z objektov 83–87. Podľa Geisler 1992, obr. 112–116.

Fig. 16. Selection of pottery from features 83–87. After Geisler 1992, Fig. 112–116.

Okraje	A1	A2	B1	B2	B3	C3
obj. 7	3		6			1
obj. 21		2		2		
obj. 24	8	5				
obj. 79		3	5	1	1	
obj. 83	6	1	3			
obj. 92	2		4			
obj. 101	2	3	9			
obj. 104		1	5		1	
obj. 130	2	1		1		

Tab. 8. Kvantifikácia okrajov pre horizont RS2(2).

Tab. 8. Quantification of rims for phase RS2(2).

obj. 95

obj. 98

Obr. 17. Výber keramiky z objektov 95, 98. Podľa Geisler 1992, obr. 122–125.

Fig. 17. Selection of pottery from features 95, 98. After Geisler 1992, Fig. 122–125.

derivátu (obr. 22: 9). V obj. 7 tvorí výzdoba, tvorená jednozubým nástrojom, približne 18 % (šesť kusov), avšak nachádza sa na menších kusoch. Hrebeňovou výzdobou je zdobených sedem kusov, teda okolo 21 %. Takto zdobené sú aj najvýraznejšie kusy (obr. 13: 1, 3, 13). Okraje sú mierne pokročilejšie, avšak datované do starohradištnej doby. Preto bol objekt zaradený do fázy RS2(2). V obj. 21 tvorí hrebeňová výzdoba 18 % (päť kusov), dva kusy (7 %) sú ryté jednozubým nástrojom a jeden kus má presnejšie nedatovateľnú výzdobu (G2). Objekt 24 obsahuje starohradištnú výzdobu až na 12 kusoch (46 %), rytú jednozubým nástrojom len na jednom kuse. Objekt 79 má 12 kusov (27 %) hrebeňovej výzdoby a tri kusy rytej výzdoby jednozubým

nástrojom (7 %). Hrebeňová výzdoba sa tiež nachádza na najväčších kusoch (obr. 22: 13, 14). V obj. 83 ju malo 15 kusov (45 %) a rytú jednozubým nástrojom iba jeden. V obj. 92 bolo deväť kusov (33 %) zdobených hrebeňom, po jednom kuse bolo rytých jednozubým nástrojom a nemalo datovanú výzdobu (H2). Objekt 101 jednozubú výzdobu takmer neobsahuje (až na jeden kus), ale hrebeňová výrazne prevažuje (okolo 32 %, 14 kusov). Zaujímavými kusmi keramiky v objekte sú dva zvonku zdobené okraje (obr. 23: 20, 21). Objekt 104 jednozubú výzdobu nemal vôbec. V obj. 130 bola výzdoba, tvorená jednozubým nástrojom, identifikovaná na dvoch kusoch, teda asi 5 % a výrazne prevažuje výzdoba hrebeňová (obr. 25: 4, 6–9, 11, 13, 14), približne

Obr. 18. Výber keramiky z objektov 31–37, 53. Podľa Geisler 1992, obr. 86–89, 96.

Fig. 18. Selection of pottery from features 31–37, 53. After Geisler 1992, Fig. 86–89, 96.

28 % (11 kusov). Pre celú fázu RS2(2) je typický výskyt jednoduchých zaoblených alebo kužeľovito zrezaných okrajov A1, A2 a B1. Jednoduché okraje sa vyskytujú vo veľkom množstve aj v nasledujúcom horizonte. Typy B2, B3 a C3 tvoria mladšiu stredohradištnú intrúziu. Na percentuálnom zastúpení vidieť jasnú prevahu jednoduchých typov okrajov aj hrebeňovitej výzdoby typickej pre RS2(2), s čím korešponduje aj druh materiálu (graf 2 – viz nižšie).

Starohradištný keramický materiál z Brna-Medlánok je porovnateľný s inými včasnostredovekými lokalitami na Brnensku. Dôležitou starohradištnou lokalitou je Brno-Starý Lískovec (Čížmářová 1996, 284–288, obr. 4–8). Keramika fázy

RS2(1) z Medlánok je porovnateľná s I. horizontom keramiky zo Starého Lískovca. Pozorovať tu analógie vo výskyte keramiky s asymetrickou výzdobou, aj hrubé nepravidelné hrebeňové vlnovky (Macháček 2000, 47, obr. 6). Druhá fáza horizontu RS2 je porovnateľná s II. a III. horizontom keramiky zo Starého Lískovca. Hrebeňové vlnovky sú pravidelnejšie a na záver sa objavuje rytá výzdoba jednozúbym nástrojom a nové typy ukončenia okrajov (Macháček 2000, 48–49, obr. 7, 8). Pri porovnaní s materiálom zo Starých Zámkov u Líšně je možné našu 1. fázu horizontu RS2 priradiť k tamojšiemu 1. horizontu (Staňa 1994, 267, obr. 2) s tým rozdielom, že náš horizont neobsahuje prechodnú keramiku skupiny C podľa D. Jelínkovéj (1990, 254, 256–257).

Obr. 19. Výber keramiky z objektu 44, 55. Podľa Geisler 1992, obr. 89–97.

Fig. 19. Selection of pottery from features 44, 55. After Geisler 1992, Fig. 89–97.

Keramika pražského typu sa na hradisku nenachádzala. Druhý horizont Starých Zámkov je typický starohradištný, stotožniteľný s 2. fázou horizontu RS2 v Medlánkach (Staňa 1994, 270, obr. 5).

6.3 RS3 – stredohradištné obdobie (800–950)

Patria sem nádoby s prevahou výzdoby rytej jednozubým rydlom. Hrebeňová výzdoba však naďalej pretrváva, aj keď v menšom množstve. Keramika je pravidelná, robená z valčekov na pomaly rotujúcom kruhu. Vzhľadom ku konzervatívnejšiemu prístupu výrobcov aj naďalej pretrváva časté užívanie vpichu, hrebeňového vpichu (obr. 21: 3; 26: 19, 30, 31, 34; 27: 1, 8)

a odtlačkov (obr. 21: 7; 25: 17; 28: 20), občas v kombinácii s výspejším okrajom a výzdobou tvorenou jednozubým nástrojom (obr. 25: 1). Objavujú sa deriváty keramiky blučinského výrobného okruhu v obj. 19, 79 a 129 (obr. 22: 9; 25: 16, 19; 29: 6, 20) a možno aj dolnověstonického výrobného okruhu (obr. 26: 10), technické odtlačky na dne (obr. 9: 29; 20: 1; 23: 9) a lišty na vytiahnutých nádob (obr. 13: 20; 17: 19; 26: 33). Nádoby sú bohatšie profilované, ojedinele sa na nich nachádza odsadenie hrdla (obr. 24: 6; 26: 1; 30: 22). Okraje sú zložitejšie, zväčša s vytiahnutou spodnou, hornou, alebo oboma hranami. Môžu byť zdobené. Ojedinele sa vyskytuje lievikovité a vodorovné zrezanie. Sú často konkávne prehnuté. Materiál je hrubý aj jemný dobre

obj. 65

obj. 62

obj. 58

obj. 63

obj. 66

Obr. 20. Vybraná keramika z objektov 58, 62, 63, 65, 66. Podľa Geisler 1992, obr. 98–105.

Fig. 20. Selection of pottery from features 58, 62, 63, 65, 66. After Geisler 1992, Fig. 98–105.

vypálený. Stredohradištná keramika tvorila nevel'kú časť súboru, avšak obsahovala asi najviac výrazných kusov.

Do posledného tretieho horizontu bolo vďaka početným charakteristickým kusom možné datovať osem objektov. Ide o obj. 19 (obr. 29), 30 (obr. 28), 44 (obr. 19, 21), 65 (obr. 20, 26), 84 (obr. 16), 113 (obr. 27, 30), 128 (obr. 30) a obj. 129 (obr. 25). Tento horizont je zároveň záverečným a určuje koniec osídlenia lokality. Materiál nenesie prvky mladohradištnej keramiky, avšak objavujú sa lišty na vydutínach, ktoré sú kombinované s hustou hrebeňovou výzdobou (obr. 17: 19; 26: 33) alebo sú zdobené šikmými zásekmi (obr. 10: 20). Ako upozornil L. Galuška (1989, 124–130), lišty sú na keramike funkčne

pokročilejším prvkom. Objavovať sa majú už v predveľ'komoravskom období, no lišty z Medlánok sú na základe sprievodnej keramiky datované do stredohradištného obdobia. Podobné nálezy lišt boli zaznamenané aj na sídlisku Olomouc-Slavonín Horní lán, kde sa nachádzali v malom počte štyroch kusov (Balcárková 2010, 179, obr. 19). Mali rovnaké príznaky, a to hrubý zle vypálený materiál, jednoduché okraje, hrebeňová výzdoba a absencia tuhy, ktorá je jedným z dôležitých indikátorov mladšej keramiky. Lišty boli interpretované ako predvoj nastupujúcich tendencií a označené za starohradištné (Balcárková 2010, 172, 178). Na hradisku Líšeň-Staré Zámky sa lišty v materiáli objavujú v stredohradištnom stupni. Majú zväčša

obj. 44

Obr. 21. Výber keramiky z objektu 44. Podľa Geisler 1992, obr. 89–96.

Fig. 21. Selection of pottery from feature 44. After Geisler 1992, Fig. 89–96.

trojuholníkový prierez a často sú kombinované s hrebeňovou aj s rytou výzdobou tvorenou jednozubým nástrojom. Objavuje sa aj prierez lichobežníkový (Kalčík 2015, 166, 168, obr. 20: 10; 177, obr. 27: 1, 10, 11; 183, obr. 31: 17). Vo väčšom množstve sa však na lokalite vyskytujú až od 6. horizontu starozámočkej keramiky. Tá je už grafitová a tvorí mladohradištný materiál (Staňa 1994, 279, obr. 13: 10–12). Tri podobné lichobežníkové a jedna polkruhovú lištu sa nachádzali aj na keramike z lokality Bořitov-U Badálka, Nepluště a Bořitov-Niva (Malach 2011, tab. 1: 4; 4: 5; 6: 19; 7: 21). Dve lichobežníkové lišty boli zároveň zdobené zásekmi. Súborny boli takisto datované do stredohradištného obdobia (Malach 2011, 21–22).

Kvantifikačné tabuľky (tab. 9–12) ukazujú už spomínané špecifiká nálezov z vidieckych osád. Technológia pomalého obtáčania viditeľne pretrváva. Rovnako ako v predchádzajúcom horizonte prevažuje zle vypálený hrubý materiál. Výzdoba sa radikálne nemení, nápadný je nárast rytej výzdoby jednozubým nástrojom (D2–G2). Typy okrajov sú obohatené o profilovanejšie typy, konkrétne B2, B3, B4, C3 a D1. Objekt 19 má jasnú prevahu rytej výzdoby jednozubým nástrojom, ktorá tvorí 25 %, teda 12 kusov oproti 23 % (11 kusov) hrebeňovitej výzdoby. Pozorujeme tiež prehnutejšie okraje, veľmi vyspelé kusy (obr. 29: 1, 14, 16) a aj kusy derivátov blučinského okruhu (obr. 29: 6, 20). Objekt 30 obsahuje štyri kusy hrebeňovitej (asi 17 %) a štyri

Obr. 22. Výber keramiky z objektov 75–77, 79, 81. Podľa Geisler 1992, obr. 109–112.

Fig. 22. Selection of pottery from features 75–77, 79, 81. After Geisler 1992, Fig. 109–112.

kusy jednozubej výzdoby (okolo 17 %), ktorá sa spolu s vpichmi nachádza na najvýraznejších kusoch (obr. 28: 19, 20). Azda najzaujímavejším objektom na sídlisku z hľadiska keramického súboru bol objekt 44. Obsahoval až osem signifikantných a dobre zachovaných kusov nádob s kompletnou výzdobou a nepoškodeným okrajom (obr. 21: 1–8). Tento súbor patril na lokalite k najmenej fragmentarizovaným. Medzi nálezmi vyčnieva nádoba s vyvrtaným reparačným otvorom pod okrajom (obr. 16: 4). Dobre zachované kusy sú zdobené hrebeňovou a rytou výzdobou tvorenou jednozubým nástrojom či vpichmi. Motívy výzdoby sú pomerne v rovnováhe. Hrebeňové motívy tvoria 35 % (14 kusov) a ryté jednozubým nástrojom osem kusov (20 %). Motív „iné“

predstavujú odtlačky (obr. 21: 1, 4, 7). Technológia aj materiál nasledujú výrobné trendy na lokalite. Okraje nie sú typicky stredohradištne, avšak ani to nemusí byť vzhľadom k vidieckemu prostrediu nič výnimočné. Práve tento objekt dokazuje dlhodobé prežívanie starších výzdobných motívov hlboko do stredohradištného obdobia, nakoľko sú v prítomnosti očividne mladších kusov (obr. 21: 5–7). Prítomnosť veľkých kusov nádob a menšia fragmentarizácia môže naznačovať, že dané kusy tam boli zámerne uložené a nedostali sa tam splavom z okolitých vrstiev, čo je doklad ukladania tzv. sekundárneho odpadu (Kuna 2015, 282) na lokalite. V objekte 65 bol vypozerovaný výskyt nádob s bohato profilovaným a odsadeným hrdlom (obr. 26: 10, 14, 15).

obj. 99

obj. 101

obj. 103

obj. 104

Obr. 23. Výber keramiky z objektov 99, 101, 103, 104. Podľa Geisler 1992, obr. 125–129.

Fig. 23. Selection of pottery from features 99, 101, 103, 104. After Geisler 1992, Fig. 125–129.

Technológia	Nesledované	Obtáčanie silno formujúce	Obtáčanie slabo formujúce	V ruke	Počet jedincov
obj. 19	18	4	26	0	48
obj. 30	10	2	9	2	23
obj. 44	4	0	32	3	39
obj. 65	9	3	40	8	59
obj. 84	1	4	6	1	12
obj. 113	27	0	27	0	54
obj. 128	18	4	29	0	100
obj. 129	40	1	28	0	69

Tab. 9. Kvantifikácia technológie pre horizont RS3.

Tab. 9. Quantification of technology for horizon RS3.

obj. 104

obj. 106

Obr. 24. Výber keramiky z objektov 104, 106. Podľa Geisler 1992, obr. 128–131.

Fig. 24. Selection of pottery from features 104, 106. After Geisler 1992, Fig. 128–131.

Materiál	I(HDV)	I(HZV)	I(super HZV)	II(JZV)
obj. 19	9	34	0	4
obj. 30	0	21	2	0
obj. 44	1	35	3	0
obj. 65	0	51	8	0
obj. 84	0	10	1	1
obj. 113	1	53	0	0
obj. 128	4	96	0	0
obj. 129	3	66	0	0

Tab. 10. Kvantifikácia materiálu pre horizont RS3.

Tab. 10. Quantification of material for horizon RS3.

Obr. 25. Výber keramiky z objektov 122, 129, 130 (kresba J. Benech) a pražnica z objektu 87. Podľa Geisler 1992, obr. 131.

Fig. 25. Selection of pottery from features 122, 129, 130 (drawing by J. Benech) and the roasting tray from feature 87. After Geisler 1992, Fig. 131.

Výzdoba	A1	A2	A3	B1	B2	B3	C1	C3	C4	C5	C6	D2	D3	E1	E2	E3	F1	F2	F4	F5	G1	G2	H1	H2	I1	I3	I9	J
obj. 19	1	1		5	2					1		3		3	1		2			2	1				1			
obj. 30	1	1		1	1							1		1						1		1	1					
obj. 44	3	2		2		1	1		3	1		2		2	1								2	1	1			2
obj. 65	9			4	8	1	1	1	1	2	1								1				1		1		2	
obj. 84	2			3		1			1			1																1
obj. 113	9	1		4	1		2		3		1										1		3		4			
obj. 128	5	1	5	7	1		1				13	8	1	2	2	1			3				5		1	1		3
obj. 129	1		1	4							2			1	1	1							1		1			1

Tab. 11. Kvantifikácia typov výzdoby pre horizont RS3.

Tab. 11. Quantification of types of decorations for horizon RS3.

Obr. 26. Výber keramiky z objektu 65. Podľa Geisler 1992, obr. 99–105.

Fig. 26. Selection of pottery from feature 65. After Geisler 1992, Fig. 99–105.

Okraje	A1	A2	B1	B2	B3	B4	C3	D1
obj. 19		1	5	1			2	
obj. 30	2		4					
obj. 44	6	2	7					
obj. 65	8		6	1				
obj. 84		1	2					
obj. 113	2		4		3			
obj. 128		3	5	1		2		1
obj. 129		4	3	2				

Tab. 12. Kvantifikácia okrajov pre horizont RS3.

Tab. 12. Quantification of rims for horizon RS3.

obj. 113

Obr. 27. Výber keramiky z objektu 113. Kresba J. Benech.

Fig. 27. Selection of pottery from feature 113. Drawing by J. Benech.

Preto bol aj napriek prevahe hrebeňovitej výzdoby (30 kusov, 51 %) iba jedného kusu zdobeného rytou výzdobou jednozubým nástrojom a jedného nedatovateľného, zaradeného do RS3. Nachádzala sa tu tiež lišta stredohradištného obdobia s lichobežníkovým profilom (obr. 26: 33). Do horizontu RS3 bol zaradený obj. 84. Výraznejšie kusy majú prehnutejšie okraje. Aj keď prevláda hrebeňová výzdoba (sedem kusov, asi 58 %), vyskytujú sa aj pokročilé motívy. Obj. 113 bol ako jediný datovaný primárne vďaka stratigrafii s obj. 128 (obr. 4). Objekt 128 je datovaný do RS3 a obj. 113 je očividne mladší aj napriek tomu, že prevažuje hrebeňová výzdoba (21 kusov, zhruba 39 %) a hrebeňové vpichy (sedem kusov, približne 13 %). Výzdoba tvorená jednozubým nástrojom je zastúpená

len jedným kusom. Objekt však obsahuje veľké pokročilejšie kusy (obr. 27: 1, 2, 7, 8, 10). Zároveň sa v objekte našla jediná nádoba na lokalite, ktorú bolo z fragmentov možné poskladať celú. Rovnako tu teda sledujeme sekundárny odpad (Kuna 2015, 282). Chatu 128 je aj vďaka zásobnici 113 možné datovať do strednej doby hradištnej. Napriek typickej prevahe hrebeňovitej výzdoby (33 kusov, 33 %) je tu väčšie množstvo rytej jednozubej výzdoby očividné (17 kusov, 17 %). Výzdoba vpichmi tvorí 7 % (obr. 30: 3, 14–17, 19, 20, 21, 25). Posledný objekt datovaný do horizontu RS3 je obj. 129. Výzdoba tvorená jednozubým nástrojom tvorí 4 % (3 kusy), výzdoba vpichmi 3 % (2 kusy) a hrebeňová asi 11 %. Nachádzajú sa tu však dva kusy derivátu blučinského okruhu (obr. 25: 16, 19).

Obr. 28. Výber keramiky z objektov 24, 25, 30. Podľa Geisler 1992, obr. 81–86.

Fig. 28. Selection of pottery from features 24, 25, 30. After Geisler 1992, Fig. 81–86.

V rámci keramického materiálu zo sídliska v Brne-Medlánkach bol objavený zaujímavý jav, a to deriváty keramiky blučinského výrobného okruhu (obr. 22: 9; 25: 16, 19; 29: 6, 20). Nachádzali sa v obj. 19, 79 a 129. Tvoria jednu z malých, ale významných častí tretieho horizontu keramiky. Tieto rôzne napodobeniny sa v regióne Brnenska objavujú nezriedka. Okrem nami skúmaného sídliska sa deriváty vo veľkých množstvách nachádzajú aj v Starých Zámkoch u Líšně (Staňa 1994, 271, obr. 6), kde tvoria tretí veľkomoravský horizont. Nie je však isté, či sa tam aj vyrábali. Takisto sa rôzne kusy nachádzali v Brnenských Ivanoviciach a Holáškách (Procházka et al. 2011, 493, obr. 208). Tieto nálezy indikujú možné kontakty, a teda aj vplyvy z regionálneho centra Staré Zámky u Líšně, ktoré

vzhľadom k svojej povahe mohlo byť šíriteľom trendov v oblasti Brnenska.

Veľmi zaujímavý bol črep z obj. 65 (obr. 26: 10). Jeho profilované hrdlo a rytá výzdoba pozoruhodne pripomína dolnověstonickú keramiku. Rovnako zaoblený okraj je typický pre túto skupinu keramiky. Profilácia v hornej časti nádoby vôbec nie je výrazná, čo je vidieť aj na kusoch priamo z Dolních Věstonic (Ungerma 2007, 190–193). Nakoľko je tento okruh charakteristický úzkym regionálnym výskytom, je pravdepodobnejšie, že ide o nádoby z vývalkami na pleciah, ktoré sú datované do 9. storočia. Podstatná odlišnosť od dolnověstonického okruhu spočíva hlavne v pestrosti výzdoby (kombinácie vlníc, vpichov či odtlačkov) a pestrejšej škále okrajov. Prípadný nadregionálny kontakt

obj. 19

Obr. 29. Výber keramiky z objektu 19. Podľa Geisler 1992, obr. 76–79.

Fig. 29. Selection of pottery from feature 19. After Geisler 1992, Fig. 76–79.

či snahu „napodobniť videné“ nie je možné úplne vylúčiť. Na základe charakteru posledného horizontu by sa dal zánik sídliska v Medlánkach datovať na koniec 9. storočia alebo do 10. storočia.

Horizont RS3 sa dá porovnať s materiálom zo Starých Zámkov. Synchronizácia 3. horizontu hradiska a medláneckého horizontu RS3 je trochu problematická. Časovo spolu síce súvisia, avšak samotné zloženie je odlišné. Zatiaľ čo v Medlánkach tento horizont tvoria nádoby s konzervatívnou výzdobou (častý hrebeňovitý vpich, prítomnosť hrebeňovitých vlnoviek, malá škála okrajov) v Starých Zámkoch prevažuje typická stredohradištná keramika s vysokým podielom blúčinských derivátov a o niečo väčším zastúpením vyvinutých okrajov. Hrebeňové

vlnovky a vpichy pomaly miznú. Častejšie môžeme pozorovať lišty aj výrazné odsadenia hrdla (Staňa 1994, 271, obr. 6; 2010, tab. 21: 1, 2; 22: 1, 2, 11; 32: 3, 21). Je to spôsobené odlišným charakterom hmotnej kultúry hradísk, ktoré sa oproti vidieckym osadám prejavilo výrazne práve vo veľkomoravskom období. Zaujímavé je aj porovnanie súboru z Medlánok s materiálom zo sídliska v Kuřimi. Stredohradištná fáza zdieľa malú škálu okrajov (avšak rovnako ako v Medlánkach aj tu bol nájdený výrazný výskyt kuželovito zrezaných typov) či hrebeňovitou výzdobu, ktorá je veľmi nepravidelná (Procházka 1992, 334, obr. 3; 335, obr. 4; 337, obr. 6). Rytá výzdoba jednozubým nástrojom sa vyskytuje iba minimálne a aj to skôr až v mladohradištné fázy. Blúčinský

obj. 113

obj. 128

Obr. 30. Výber keramiky z objektov 113, 128. Kresba J. Benech.

Fig. 30. Selection of pottery from features 113, 128. Drawing by J. Benech.

Graf 2. Zastúpenie typov ukončení okrajov v RS2(2).
Graph 2. Representation of types of rim finishing in RS2(2).

Graf 3. Zastúpenie typov ukončení okrajov v RS3.
Graph 3. Representation of types of rim finishing in RS3.

Typ ukončenia okraja	A1	A2	B1	B2	B3	B4	C3	D1
RS2(2)	23	16	32	4	2	0	1	0
RS3	18	11	35	5	3	2	2	1

Tab. 13. Zastúpenie typov okrajov vo vzorkách RS3 a RS2(2).
Tab. 13. Representation of rim types in the samples for RS3 and RS2(2).

výrobný okruh zachytený nebol. Podobná situácia je aj na hutníckom sídlisku v Olomoučanoch, kde sa ale hrebeňová výzdoba zdá byť pravidelnejšia a je zaznamenaný derivát nádoby blučinského okruhu (Souchopová 1986, 34–36, obr. 15–17).

Určenie odpadovej povahy keramických súborov, ako ich formuloval M. Kuna (2015, 280–287), bolo kvôli skartácii, zväčša malému počtu jedincov a minimálnemu výskytu veľkých fragmentov, problematické. Primárny odpad sa na lokalite rozlíšiť nepodarilo. Presvedčivo sa sekundárne odkladanie odpadu potvrdilo len v obj. 44 (obr. 21: 1–8) a 113 (obr. 27: 1, 8). Uvažovať o sekundárnom odkladaní môžeme aj v obj. 7 (obr. 13: 1, 2), 19 (obr. 29: 1, 10), 24 (obr. 28: 4) a 112 (obr. 11: 11), kde však šlo skôr iba o jednotlivé kusy. Môžeme predpokladať, že vzhľadom k veľkému počtu drobných a odlišných kusov keramiky v objektoch tvoril väčšinu súborov terciálny odpad, splavený do objektov z okolitých kultúrnych vrstiev.

Keramický materiál z Brna-Medlánok vo všeobecnosti nesie niekoľko špecifik naznačených už v kvantifikácii datovaných objektov. Jednou z nich je už spomínaný konzervatívny prístup k výrobe a výzdobe, ktorý je okrem dlhodobého používania výzdoby starohradištného obdobia viditeľný aj na prevládajúcom spôsobe výroby, s ním spojeným používaním materiálom, či tvare okrajov. Všetky javy boli sledované v rámci jednotlivých horizontov relatívneho datovania. Nakoľko sa v jednotlivých objektoch nachádzal veľký počet prímies, nebude toto vyhodnotenie úplne presné. Pre lepší prehľad a zväčšenie výpovednej hodnoty diagramov je pod každým tabuľka dát, z ktorej vychádza. V prípade ukončenia okraja však horizont RS1 nemá vlastný diagram, nakoľko okraje z objektu 93 boli stratené, a teda nie sú v databáze.

Diagramy a tabuľka dát (graf 2, 3, tab. 13) jasne ukazujú spomínanú homogenitu na palete typov okrajov, pričom prevládajú typy A1, A2 a B1, teda zaoblený, zaoblený zužujúci sa a jednoducho zrezaný valcovito/kužeľovito. Tieto sa používajú naprieč horizontmi RS2 aj RS3. V horizonte RS1 sa nachádzal iba typ A1. Ostatné typy okrajov (B2 zrezaný valcovito/kužeľovito s vytiahnutou spodnou hranou, B3 zrezaný valcovito/kužeľovito s vytiahnutou hornou hranou, C3 lievikovito zrezaný s vytiahnutou hornou hranou a D1 jednoduchý vodorovne zrezaný) boli používané len zriedka, a to takmer výlučne na keramike stredohradištného obdobia, resp. v rámci tretieho horizontu. V prípade objektov datovaných do fázy RS2(2) (graf 2) je

pomer okrajov A1, A2 a B1 vyrovnanjší, avšak B1 prevláda. Paleta okrajov končí typom B3, ktorý je v skupine pravdepodobne stredohradištnou prímiesou. Na horizonte RS3 (graf 3) je najviac viditeľný zaostalejší prístup k výrobe. Jednoduché okraje prevládajú s predošlou tendenciou. Na ústupe sú zaoblené okraje (A1, A2) a v malom počte figuruje okraj C3 a D1. Vzhľadom k pomeru starohradištných a stredohradištných okrajov je možné predpokladať, že stredohradištné okraje boli roztrúsené ako intrúzia a nie opačne. Keďže v rámci výskumu objektov neboli nájdené žiadne vrstvy, bude tento predpoklad stále sporný.

Spôsob výroby v prvom horizonte je zastúpený modelovaním v ruke (graf 4, tab. 14). To sa objavuje aj v mladších horizontoch RS2(2) a RS3 ako intrúzia „spadnutá“ do objektov z kultúrnej vrstvy, v rámci postdepozíčných procesov. Malý počet nádob vyhotovených silno formujúcim obtáčaním objavujúcich sa vo fáze RS2(2) a horizonte RS3 je, ak nie dokladom postupného a pomalého prenikania vyspelejších technológií na „vidiek“, snáď kontaktom s regionálnym centrom, v tomto prípade s líšenským hradiskom. Znova je tu možné pozorovať vplyv vidieckeho prostredia na výrobu. V druhom horizonte (graf 5) je typická výrazná prevaha slabo formujúceho obtáčania. V treťom horizonte je tendencia rovnaká ako v prípade horizontu druhého, čo len dokazuje spomínanú technologickú zaostalosť (graf 6). Množstvo nádob vyhotovených silne formujúcim obtáčaním je v porovnaní s RS2(2) o niečo väčší. Taktiež veľký počet kusov nebolo možné technologicky určiť, čo tiež presnosť výsledkov výrazne skresľuje. Diagramy spôsobu výroby ukazujú, že drvivá väčšina jedincov bola vyrobená slabo formujúcim obtáčaním. Tento spôsob je charakteristický nielen pre starú dobu hradištnú, ale aj pre podomácku malovýrobu v rámci mladších období.

Zastúpenie keramickej hmoty a kvalita výpalu len potvrdzujú predošlé tvrdenia o povahe hrnčiarskej výroby na sídlisku v Brne-Medlánkach (tab. 15). Absolútnu prevahu má hrubý zle vypálený materiál s malým počtom hrubého dobre vypáleného materiálu. Super hrubý zle vypálený materiál reprezentuje pražský typ (graf 7). Jemný materiál sa objavuje v minimálnom počte. Táto tendencia je pre všetky horizonty rovnaká (graf 7–9). V druhom aj treťom horizonte (graf 8, 9) sa v malom množstve objavuje materiál super hrubý zle vypálený a jemný zle vypálený, čo je v druhom horizonte určite spôsobené intrúziou. V treťom horizonte je výskyt jemného zle vypáleného materiálu očakávaný.

Graf 4. Spôsob výroby v RS1.

Graph 4. Production method in RS1.

Technológia	Nesledované	Obtáčanie silno formujúce	Obtáčanie slabo formujúce	V ruke
RS1	1	0	0	12
RS2(2)	118	13	173	7
RS3	127	18	197	14

Tab. 14. Zastúpenie spôsobu výroby vo vzorkách pre RS1, RS2(2) a RS3.

Tab. 14. Representation of production methods in the samples for RS1, RS2(2) and RS3.

Graf 7. Keramická hmota a kvalita výpalu RS1.

Graph 7. Ceramic material and quality of firing RS1.

Graf 8. Keramická hmota a kvalita výpalu RS2(2).

Graph 8. Ceramic material and quality of firing RS2(2).

Graf 5. Spôsob výroby v RS2(2).

Graph 5. Production method in RS2(2).

Graf 9. Keramická hmota a kvalita výpalu RS3.

Graph 9. Ceramic material and quality of firing RS3.

Graf 6. Spôsob výroby v RS3.

Graph 6. Production method in RS3.

Material	I(HDV)	I(HZV)	I(super HDV)	I(super HZV)	II(JZV)
RS1	0	1	0	12	0
RS2(2)	3	283	10	12	4
RS3	18	366	0	14	5

Tab. 15. Zastúpenie typov materiálov vo vzorkách pre RS1, RS2(2) a RS3.

Tab. 15. Representation of types of material in the samples for RS1, RS2(2) and RS3.

Sl'uda	Nie	Áno
RS1	13	0
RS2(2)	253	59
RS3	291	119

Tab. 16. Výskyt sl'udy vo vzorkách pre RS1, RS2(2) a RS3.

Tab. 16. Occurrence of mica in the samples for RS1, RS2(2) and RS3.

Posledným výrazným javom, na ktorý je potrebné upozorniť, je pozoruhodne veľká prítomnosť tzv. zlatej sl'udy v keramic-kom materiáli. Zlatá sl'uda je ostrivo s výrazným obsahom zvet-raného zlatožltého biotitu. Obvykle sa vyskytuje spolu s musko-vitom, ktorý sa javí ako striebřistý (Gregerová 2010, 139). Táto prímes má v horizonte RS2 zastúpenie 23 % a v RS3 sa zvyšuje až na 41 %. Kusy z horizontu RS1 túto prímes nemajú (tab. 16). Na podobný jav upozornila D. Zapletalová (Zapletalová 2001, 131–132), a to aj v prípade starohradištného sídliska Brno-Starý Lískovec.

7. Spoločenský rozmer sídliska

Na sídlisku v Brne-Medlánkach boli sledované niektoré faktory, ktoré ilustrujú tamojšie spoločenské usporiadanie. Neboli odkryté žiadne väčšie sídelné objekty ani luxusná keramika. Dôležitý ukazovateľ je tiež neprítomnosť honosnejších šperkov, zbraní či iných militárií, nakoľko sa tieto typy nálezov nachádzajú takmer výlučne v prostredí pohrebísk. Žiadne pohrebisko v okolí lokality odkryté nebolo, a preto niet žiadnych dôkazov dokladajúcich prítomnosť elit a s nimi spojennej bojovníckej vrstvy. Na sídlisku sa našla depónia kostry, pravdepodobne jazdeckého koňa (pozri ďalej), čo môže indikovať prítomnosť ak nie bojovníka tak aspoň predáka, a to aj napriek tomu, že sa na sídlisku nenašli žiadne ostrohy. Absencia ostrôh môže byť spôsobená tým, že sa podobné nálezy v rámci vidieckeho prostredia vyskytujú skôr v prostredí pohrebísk a len veľmi ojedinele v sídliskových objektoch. Túto tendenciu je možné vnímať aj pri porovnaní so sídliskom Dolní Kotvice-Sady. Aj napriek tomu, že sa sídlisko nachádzalo veľmi blízko centra Staré Město u Uherského Hradiště bolo nálezovo omnoho honosnejšie než Medlánky (Marešová 1985, 57–88). Dokonca pri ňom bolo objavené aj pridružené pohrebisko s prítomnosťou bojovníckej vrstvy. Na lokalite v sídliskovom prostredí sa našla iba jedna predveľkomoravská ostroha s háčikmi (Marešová 1985, 79–80).

Z drobných nekeramických predmetov boli v Brne-Medlánkach nájdené tri nožíky, dva zlomky hrebeňov a sklenený korálik. Nožíky ležali v obj. 79, 128 a jeden na povrchu (obr. 31: 1, 2). Na analýzu kovových predmetov bol použitý deskriptívny systém B. Dostála (Dostál 1975, 195–197, 206–210). Malý nožík z obj. 79 má čepeľ dlhú 9,8 cm a širokú 1,4 cm. Je oblúkovito prehnutá

k ostriu. Chrbát je rovný, na konci sa veľmi nenápadne zbieha šikmo k ostriu. Na čepeli nie je prítomný odľahčovací výbrus, trň je tenký a dlhý 3,5 cm. Nožík je zachovaný v celku. Druhý nožík (neinventarizovaný) bol nájdený v povrchovej vrstve. Jeho čepeľ je dlhá len 5,4 cm a 1,4 cm široká. Chrbát sa po celej dĺžke šikmo zvažuje k ostriu, čepeľ je k ostriu oblúkovito vyhnutá. Nožík sa zachoval celý a nie sú na ňom vidieť žiadne krvné ryhy. Trň je tenký, dlhý 2 cm. Tretí nožík bol nájdený v obj. 128, je však stratený.

Zaujímavým nálezom boli aj dva zlomky dvoch kostných hrebeňov (obr. 32: 2, 3) v obj. 19 a 35. Kostné hrebene sa na území Moravy objavujú nepretržite už od doby rímskej a zväčša ich nemožno samé o sebe označiť za „slovanské“ alebo „germánske“ (Hrubý 1957, 165–166). Oba zlomky sú stredové doštičky, ktoré boli súčasťou trojvrstvového obojstranného hrebeňa. Tie pozostávali z troch na seba „sendvičovo“ naukladaných doštičiek, ktorých stredová časť mala na oboch koncoch zuby rôznej dĺžky a hustoty, vyrezané až ku krycej lište. Dve dlhé krycie doštičky, ktoré držali stredové ozubené komponenty pokope z oboch strán, k nim boli pripevnené drobnými nitmi (Kavánová 1995, 211–212; Bartošková 2003, 254–255). Doštička z obj. 35 tvorila okrajový kus. Na zlomkoch z oboch objektov je viditeľný otvor pre nit. Podľa typológie E. Cnotliwého boli oba zlomky zaradené do skupiny II B 1. Tieto typy sa na včasnostredovekých sídliskách aj pohrebiskách vyskytujú bežne, ale sú ťažko datovateľné (Cnotliwý 1973, 84, 189–214; Bartošková 2003, 261; Váňa 1995, 61–62). Absencia obkladových doštičiek, ktoré sú charakteristicky často zdobené, neumožňuje zaradiť zlomky do širšieho kontextu v rámci strednej Európy.

Obr. 31. Kovové predmety. 1 – Nožík z objektu 79; 2 – nožík z povrchových vrstiev; 3 – železný kliniec z objektu 5. Kresba podľa Geisler 1992, obr. 132; foto J. Benech.

Fig. 31. Metal objects. 1 – Knife from feature 79; 2 – knife from surface layer; 3 – iron nail from feature 5. Drawing after Geisler 1992, obr. 132; photo by J. Benech.

Obr. 32. Kostné predmety. 1 – Kostný hrot z objektu 19; 2 – fragment trojvrstvého obojstranného hrebeňa z objektu 19; 3 – fragment trojvrstvého obojstranného hrebeňa z objektu 35. Kresba podľa Geisler 1992, obr. 132; foto J. Benech.

Fig. 32. Bone objects. 1 – Semi-finished tip from feature 19; 2 – fragment of three-ply double-sided comb from feature 19; 3 – fragment of three-ply double-sided comb from feature 35. Drawing after Geisler 1992, Fig. 132; photo by J. Benech.

Obr. 33. Sklenený korálik z objektu 106. Kresba podľa Geisler 1992, obr. 132; foto J. Benech.

Fig. 33. Glass bead from feature 106. Drawing after Geisler 1992, Fig. 132; photo by J. Benech.

Posledným nálezom bol jednoduchý sklenený korálik v zásobnici obj. 106 (obr. 33). Vzhľadom k absencii stratigrafie objektu nejde určiť, v ktorej časti a v akej hĺbke sa nachádzal. Korálik je veľmi dobre zachovaný (výška 8,53 mm, šírka 10,14 mm). Je vyrobený zo žltého skla, na ktoré bola zatavenou tmavomodrou nitou aplikovaná výzdoba (nesie stopy korózie) a má bikónický tvar. Nenesie stopy kovovej fólie ani kovovej trubičky v otvore. Z. Krumphanzlová tieto typy opisuje ako koráliky jednofarebné, jednoduché, hranolovité (Krumphanzlová 1965, 171–172). Išlo pravdepodobne o stratený kus z pretrhnutého náhrdelníka, keďže celé súbory korálikov (ale aj jednotlivé kusy) sú skôr súčasťou hrobových výbav žien a detí prevažne v priebehu 9. a 10. storočia (Staššíková-Štukovská 2002, 47).

8 Praktický rozmer sídliska – výrobné aktivity a ich priestorová štruktúra

Slovanské sídlisko v Brne-Medlánkach je typickou včasnostredovekou lokalitou vidieckeho charakteru s kumulovanou štruktúrou osídlenia. Vďaka keramickým nálezom je ho možné datovať od prelomu 6.–7. storočia do 10. storočia. Prítomnosť

Č. obj.	Priemer	Časť	Typ	Hornina
86	43 cm	rotor	s papricou	svor
90	37 cm	ležiak	-	svorová rula
112	46 cm	rotor	-	svorová rula
114	44 cm	rotor	-	svorová rula

Tab. 17. Analýza žarnovov.

Tab. 17. Analyses of quernstones.

zásobníc dokladá prirodzene poľnohospodársky charakter sídliska. Aj napriek absencii priamych dôkazov poľnohospodárskej výroby (zvyšky orby či palynologický materiál) je táto činnosť po všetkých stránkach samozrejímavá. Zároveň v ňom bola najzásadnejšia a tvorila hlavný spôsob obživy obyvateľov. Rastlinnú výrobu nepriamo dokladajú aj žarnovy. Autorom petrografického určenia je A. Přichystal. Žarnovy sa vyrábali zväčša zo svoru. Z horniny bola vyrobená napr. väčšina žarnovov na lokalite Staré Zámky u Líšně (Ondráček, Přichystal 2017, 141–146; Přichystal 2009, 239). V Brne-Medlánkach boli nájdené štyri celé žarnovy (obr. 34, tab. 17). Kusy z obj. 90, 112 a 114 boli vyrobené z dvojšľudnej svorovej ruly s obsahom turmalínu (skorýlu), čo sa zhoduje aj so situáciou v spomínaných Starých Zámkoch u Líšně. Pôvod materiálu je moravský (Přichystal 2009, 230–231) a je ho možné hľadať na lokalite Čučice u Oslavan, juhozápadne od Brna, kde sa hornina ťažila a odkiaľ sa distribuovala (Přichystal 2009, 239–240). Žarnov z obj. 86 bol vyrobený zo svoru s červeným granátom. Ten sa ako materiál na žarnovy hojne vyskytol napríklad v Znojme. Pôvod tejto horniny nie je istý. Medzi pravdepodobné miesta pôvodu patrí lokalita Vranov nad Dyjí a tzv. Granátová zátoka (Šichnářková 2014, 52–53). Táto skutočnosť je dokladom obchodu s týmito predmetmi. Ani žarnovy, ani ich zlomky neboli nájdené v rámci samotných chát. Tri z nich (vrátane zlomkov) sa nachádzali v zásobniciach, konkrétne v obj. 73, 106 a 112. Zlomky ležali v obj. 73, 95, 106 a 130. Táto skutočnosť môže naznačovať, že osada mohla byť opustená.

V zásobnici (obj. 87) bola taktiež nájdená pražnica (obr. 25: 2). Tá je silne fragmentarizovaná a jednotlivé mohutné kusy nie sú dosť početné na to, aby bolo možné rekonštruovať jej tvar a presné rozmery. Objavujú sa ale určité náznaky oválneho tvaru. Pražnica je silne prepálená, jej vnútorná časť je hladená

Obr. 34. Žarnovy. 1 – Objekt 86; 2 – objekt 112; 3 – objekt 114; 4 – objekt 90. Kresba J. Benech; foto J. Benech.

Fig. 34. Quernstones. 1 – Feature 86; 2 – feature 112; 3 – feature 114; 4 – feature 90. Drawing by J. Benech; photo by J. Benech.

a na vonkajších hrubých stenách sú viditeľné typické stopy po organických prímiesiach. Okraje sú nízke a zaoblené, výška, hrúbka okrajov, ako aj hrúbka dna sú nepravidelné. Dno má tendenciu zväčšovať svoju hrúbku smerom do stredu.

Okrem pestovania plodín na sídlisku prosperoval aj chov domácich zvierat (tab. 18). Ten priamo dokladá rozbor osteologického materiálu, ktorý vypracovala G. Dreslerová (2020, 43–52). Percentuálny pohľad zastúpenia jednotlivých druhov bol v analýze skreslený dobre zachovanými kompletnými kostrami dvoch psov, koňa a prasaťa. Avšak značný počet pozostatkov prasaťa je možné sledovať aj mimo dochovaného skeletu. Objavuje sa tiež hovädzí dobytok, z ktorého získavali osadníci asi najviac mäsa. Nechýbajú ani pozostatky kozy/ovce a husi. Tento stav je pre sídliská typický a bol zachytený napr. aj v Brne-Starom Lískovci (Čižmářová 1996, 278). Kostí jeleňa, divjej svine, srnca a nedomestikovaného tura dokladajú loveckú činnosť (Dreslerová 2020, 44, tab. 1). Tá však bola podľa malého množstva týchto pozostatkov len okrajovým spôsobom obživy. Vysoká kumulácia kostí v zásobnici obj. 112 je snáď dokladom jej používania ako odpadovej jamy.

Činnosti na sídlisku sa neobmedzovali iba na poľnohospodárstvo. Medzi činnosti doložené malým počtom drobných náleзов patrí textilná výroba, spracovanie kostí a kože, kováčstvo aj výroba keramiky. Podomácky charakter keramickej produkcie jasne dokladá spôsob jej výroby a s ním spojený hrubý zle vypálený materiál. To isté platí pre viditeľne konzervatívny prístup k výzdobe. Lepšie robená keramika z jemného materiálu sa na sídlisku vyskytuje minimálne a môže ísť o import z neďalekého hradiska Staré Zámky u Líšně.

Textilnú výrobu, resp. podomácke tkanie priadze dokladajú štyri nezdobené prasleny z obj. 4, 62, 91 a 130 (obr. 35, tab. 19). Na opis praslenov boli použité vybrané kvality z databázy, ktorá vychádza z deskriptívneho systému (Marek, Kostelníková 1998,

Doba hradištní		
Druh	Počet	Hmotnost v gramech
<i>Bos primigenius f. taurus</i>	60	3899
<i>Ovis ammon f. aries</i>	2	12
<i>Ovis-Capra</i>	21	178
<i>Sus scrofa f. domestica</i>	133	1193
<i>Equus caballus</i>	178	12680
<i>Canis lupus f. familiaris</i>	172	1315
<i>Gallus gallus f. domestica</i>	9	13
Domáci	575	19290
<i>Bos primigenius</i>	1	18
<i>Cervus elaphus</i>	10	52
<i>Capreolus capreolus</i>	1	7
<i>Sus scrofa</i>	1	39
<i>Mollusca</i>	51	62
Volně žijící	64	178
<i>Canis lupus f. familiaris</i>	137	334
<i>Microtus sp.</i>	1	1
Domáci/volně žijící	138	335
<i>Homo sapiens sapiens</i>	12	49
<i>Homo sapiens sapiens</i>	12	49
Určeno	789	19852
MV-SV	1	2
SV	151	301
VV	61	855
Neurčeno	213	1158
Celkem	1002	21010

Tab. 18. Zastúpenie druhov zvierat na sídlisku (Dreslerová 2020, 44, tab. 1).

Tab. 18. Representation of animal species at the settlement (according to Dreslerová 2020, 44, Tab. 1).

Obr. 35. Prasleny. 1 – Objekt 130. Kresba J. Benech. 2 – objekt 91; 3 – objekt 14; 4 – objekt 4; 5 – objekt 62. Kresba podľa Geisler 1992, obr. 67, 74, 98, 118; foto J. Benech.

Fig. 35. Spindle whorls. 1 – Feature 130. Drawing by J. Benech. 2 – feature 91; 3 – feature 14; 4 – feature 4; 5 – feature 62. Drawing after Geisler 1992, Fig. 67, 74, 98, 118; photo by J. Benech.

Č. obj.	Stav dochovania	Tvar	Materiál
130	Lahko poškodený	C sudovitý	Keramika
62	Lahko poškodený	B bikónický	Ílovitý prachovec
4	Pozdĺžne rozlomený	B bikónický	Ílovitý prachovec
91	Pozdĺžne rozlomený	B bikónický	Prachovcová bridlica

Tab. 19. Analýza praslenov.

Tab. 19. Analyses of spindle whorls.

172–179), upravenej H. Březinovou a R. Přichystalovou a použitej na analýzu praslenov z Břeclavi-Pohanska. Sledujeme objekt, kde sa nález nachádzal, stav zachovania kusu, tvar, výzdobu, jej umiestnenie (Březinová, Přichystalová 2014, 177–180) a materiál. Dva prasleny boli vyrobené z ružovkastého (obj. 4) a žltého (obj. 62) ílovitého prachovca (obr. 35: 4, 5), pričom kus z obj. 62 obsahoval výraznú prímies jemného muskovitu. Prasleny z ílovitého prachovca sa vo veľkom nachádzali tiež na lokalitách Mikulčice a Břeclav-Pohansko (Přichystal 2009, 245). Praslen z obj. 91 (obr. 35: 2) bol z prachovcovej bridlice s prímiesou muskovitu. Táto hornina je tiež hojne zastúpená na spomínaných lokalitách. Kus z obj. 130 (obr. 35: 1) bol z keramiky. Ílovitý prachovec aj prachovcová bridlica podľa všetkého pochádzajú z flyšového pásma západných Karpát (Přichystal 2009, 246–247). Muskovit je taktiež miestnou surovinou pochádzajúcou z južnej Moravy. Je zaujímavé, že všetky štyri prasleny majú nepatrné stopy čierneho náteru, ktorý je viditeľný pod mikroskopom.

V obj. 14 sa našiel pravdepodobne tiež praslen (obr. 35: 3). Bol zlomený na polovicu v osi otvoru a má diskovitý tvar. Vybrúsený bol z kusa keramiky. Stopy po hustej nízkej vlnovke a hrebeňových vpichoch sú viditeľné veľmi dobre. Priemer prasleny je asi 4 cm a hrúbka približne 7 mm.

Spracovanie kože indikuje sedem kusov zahrotených predmetov, tzv. preplietaciek vyrobených z dlhých kostí. Dve boli nájdené v obj. 130, dve v obj. 128, dve v obj. 109 a jedna v obj. 129. Jedna bola vyrobená z tibie psa (obr. 36: 5), zvyšných šesť z tibie ovce/kozy (obr. 36: 1–4, 6–7). Kosené preplietacky určila

Obr. 36. Hrotité nástroje (šidla, preplietacky). 1, 2 – objekt 128; 3 – objekt 129; 4, 5 – objekt 109; 6, 7 – objekt 130. Kresba J. Benech; foto J. Benech.

Fig. 36. Pointed tools (bone awls). 1, 2 – Feature 128; 3 – feature 129; 4, 5 – feature 109; 6, 7 – feature 130. Drawing by J. Benech; photo by J. Benech

Obr. 37. Brúsičky. 1, 6 – objekt 21; 2 – objekt 5; 3, 4 – objekt 106; 5 – objekt 79. Podľa Geisler 1992, obr. 133, 134.

Fig. 37. Wet stones. 1, 6 – Feature 21; 2 – feature 5; 3, 4 – feature 106; 5 – feature 79. After Geisler 1992, Fig. 133, 134.

Č. obj.	Typ	Brúsne plochy	Dĺžka	Šírka	Poznámka
5	I	1	13 cm	6 cm	Brúsik s vodou vyhladeného kameňa
21	II	4	8 cm	4,5 cm	Brúsik má na konci dierku
79	II	3	11 cm	4,5 cm	Brúsik je plochý, ale má asymetrický tvar a dieru v tele
106	II	2	13,5 cm	6 cm	
	I	1	11,5 cm	3,5 cm	Brúsik s vodou vyhladeného kameňa
	IV	1	–	–	Vnútorňý priemer 4 cm a vonkajší 10 cm

Tab. 20. Analýza brúsičkov.

Tab. 20. Analyses of wet stones.

G. Dreslerová v nepublikovanom posudku. Majú pozdĺžne štepy a hladené hrany, na konci na oboch stranách zrezané do tvaru plochého hrotu (Bartošková 2003, 230–233). Tieto nástroje slúžili na prerážanie otvorov najčastejšie do kože, ale taktiež na zošívanie textilu. V minulosti používané delenie podobných kostených hrotov na preplietacky, šidlá a šidlá-preplietacky je v rámci zhotovovania kruhových otvorov prekonané. S kosteným hrotom nie je možné efektívne, bez natrhnutia materiálu, urobiť do kože kruhový otvor. Oveľa jednoduchšie sa v tomto prípade pracuje so železným hrotom, preto by sme mohli hovoriť o šidlách. Rovnako otvory vo väčšine dochovaných kožiach majú podobu rovnej trhliny (Procházka 2017, 254). Taktiež ani zahraničná literatúra toto delenie nepoužíva.

Polotovár kosteného hrotu z chaty, obj. 19, dokladá spracovanie kostí. Distálny koniec nástroja je zahrotený (obr. 32: 1). Na nehladenom náleze sú viditeľné stopy po opracovaní nožom. Koniec hrotu nenesie stopy používania, ide teda pravdepodobne o polotovár či nepodarený kus. Výsledný nástroj mal slúžiť asi na perforovanie materiálu. Malý počet nálezov a ich neorganizované roztrúsenie po sídlisku neumožňuje nič, len konštatovanie, že na lokalite nebola prítomná žiadna intenzívnejšia špecializovaná výroba a všetky tieto procesy prebiehali na podomáckej báze pre potreby danej komunity alebo rodiny. Spoločne identifikovať výrobný areál či aspoň dielňu sa nepodarilo.

To isté platí pre kováčstvo. To je doložené dvoma kusmi kovárskej trosky a brúsnymi kameňmi z obj. 5, 21, 79 a obj. 106 (obr. 37), ktoré sú však len nepriamym dôkazom. Zatiaľ čo sa v obj. 5, 21, 79, 106, 130 nachádzali dobre zachované kusy viac menej vcelku (tab. 20), v obj. 37, 90 a 106 boli nájdené zlomky. Kus z obj. 130 je stratený. V obj. 106 bol zároveň uložený aj kus malého rotačného brúsiku (obr. 37: 4). Zlomky brúsikov neboli klasifikované. Dohromady bolo nájdených osem kusov, ktoré sú klasifikované podľa systému B. Dostála (Dostál 1975, 216–219).

Ten rozlíšil štyri kategórie, a to I. amorfne brúsky – nepracované do pravidelných tvarov, II. doštičkovité brúsky – ploché v tvare obdĺžnika či lichobežníka, III. hranolovité a ihlanovité brúsky – s konkávne vybrúsenými plochami a IV. rotačný brúsik. Veľmi netypický kus pochádza z obj. 79 (obr. 37: 5). V strede plochého tela má vybrúsenú dierku. Tá bola viditeľne vytvorená používaním. Slúžila na brúsenie kostených hrotov, ktoré boli otierané o jej steny v zvislej polohe. Mohla však slúžiť aj ako závesný otvor. Na lokalite sa vyskytovalo aj pár neidentifikovateľných kusov železa a železných predmetov, a to z obj. 25 (asi recentný kus), 65, 90 (asi recentný kus), 130, 128 a 113. Nie sú však príliš výpovedné, nakoľko sú mnohé z nich bez pochyb zo súčasnosti.

Zaujímavou činnosťou, ktorá bola na lokalite objavená je hutníctvo železa. Troska sa nachádzala v obj. 58, 113, 579 a 543 pričom v prípade obj. 58, 543 a 579 to bol jeden malý kus a v obj. 113 išlo o deväť kusov. V prípade obj. 543 a 579 je to pravdepodobne intrúzia, keďže objekty sú z doby bronzovej. Troska je dôkazom výroby či spracovania železa, aj keď v tomto prípade skôr menších rozmerov. Nakoľko sídlisko nebolo odkryté celé, je tu možnosť, že bol odkrytý len okraj väčšieho výrobného areálu. Ako už bolo spomínané, sídlisko sa nachádzalo neďaleko Moravského krasu, oblasti s bohatými ložiskami železnej rudy. Trosku analyzoval a spracoval M. Kmošek, ktorý je autorom aj nasledujúcich grafov a tabuliek (graf 10, tab. 21). Tabuľka obsahuje iba prvky, ktoré boli v materiáli zastúpené v hodnote nad 0,03 %. Zloženie trosky bolo analyzované nedeštruktívne pomocou metódy röntgenovej fluorescence (XRF) mobilným prístrojom Delta Professional, za použitia módu Geochem. Analýza trvala 120 sekúnd. Každý kus trosky bol analyzovaný na jednom až troch miestach podľa jeho vizuálnej homogenity, a to na lomových plochách aj na pôvodnom povrchu. Z výsledkov meraní rôznych častí trosiek je očividná vysoká heterogenita ich materiálu, pričom najväčšiu výpovednú hodnotu majú z uvedených výsledkov výsledky z lomových

Graf 10. Analýza hlavných komponentov trosky. Autor M. Kmošek.

Graph 10. Analyses of main components in slag. Author M. Kmošek.

Č. trosky	Č. obj.	Inv. č.	Farba	Umiestnenie analýzy	LE	Fe	Si	Al
1	543	42/07-144/106	běžová	spodná strana	56,08	3,71	24,17	6,70
1	543	42/07-144/106	běžová	vrchná strana	53,25	3,60	25,88	6,39
2	579	42/07-180/158	tuhovošedá	bočný lom	22,69	41,58	18,46	4,72
2	579	42/07-180/158	tuhovošedá	spodný lom	25,75	40,16	20,88	4,60
2	579	42/07-180/158	šedo biela	vrchný povrch	35,59	28,21	16,81	5,07
3	58	K16; 0,58	čierna	vrchný povrch	40,00	34,33	10,98	3,77
3	58	K16; 0,58	zelenobiela	spodný povrch	36,83	22,76	24,62	5,13
3	58	K16; 0,58	zelenošedá	bočný lom	21,02	32,56	29,24	6,51
4	113	troska 1; 42/07-183/45	šedá	bok	26,59	34,25	16,58	5,64
4	113	troska 1; 42/07-183/45	tmavohnedá	uprostred	45,73	40,90	5,37	2,18
5	113	troska 2; 42/07-183/45	šedobiela	spodný povrch	27,78	31,97	25,00	4,98
5	113	troska 2; 42/07-183/45	čierna	vrchný povrch	30,01	31,66	23,78	5,17
5	113	troska 2; 42/07-183/45	krémovošedá	bočný lom	49,85	34,88	4,13	2,06
6	113	troska 3; 42/07-183/45	čierna	vrchný povrch	34,02	29,72	20,71	5,32
6	113	troska 3; 42/07-183/45	krémovošedá	bočný lom	46,94	19,81	16,10	4,14
7	113	troska 4; 42/07-183/45	hnedá	povrch	33,12	34,70	19,83	3,89
8	113	troska 5; 42/07-183/45	krémovošedá	bočný lom	21,16	35,23	26,43	6,70
8	113	troska 5; 42/07-183/45	čierna	vrchný povrch	31,19	35,80	19,83	4,41
9	113	troska 6; 42/07-183/45	tmavošedá	povrch	40,35	10,09	26,98	6,82
10	113	troska 7; 42/07-183/45	hnedošedá	vrchný povrch	43,25	29,89	14,93	2,80
10	113	troska 7; 42/07-183/45	běžová	spodný povrch	34,84	28,44	21,68	4,42
10	113	troska 7; 42/07-183/45	krémovošedá	bočný lom	34,50	29,57	20,22	4,00
11	113	troska 8; 42/07-183/45	tuhovošedá	spodný lom	33,64	39,24	16,00	3,79
12	113	troska 9; 42/07-183/45	čierna	vrchný povrch	46,15	36,02	4,84	2,44
12	113	troska 9; 42/07-183/45	běžová	spodný povrch	19,00	36,53	26,27	5,30
12	113	troska 9; 42/07-183/45	krémovošedá	bočný lom	33,93	34,47	20,11	4,23

plôch trosiek. Analýza hlavných komponentov (graf 10) ukázala, že materiál má tendenciu tvoriť dve skupiny, pokiaľ ide o obsah železa a mangánu. Zatiaľ čo prvá menšia skupina v pravej časti grafu vykazovala malý obsah železa (tab. 21: trosky 1, 9), väčšia skupina na opačnej strane obsahovala výrazne väčšie množstvo tohto prvku. Aj v druhej skupine bol zaznamenaný vyšší obsah mangánu. Trosky bohaté na železo majú až na trosku č. 4 obsah mangánu viac ako 2 %. To je jeden z indikátorov hutníckej trosky (Souchopová 1986, 69–70; Bursák et al. 2018, 399–400). Predpokladám preto, že druhá skupina trosky č. 2, 3, 5, 6, 7, 8 by s istou pravdepodobnosťou mohla pochádzať z hutníckej činnosti. Avšak aj v tejto skupine sa môžu vyskytovať kusy kováčskej trosky, napríklad troska č. 4 bohatá na železo, avšak s nízkym obsahom mangánu. Naopak porézne sklovité kusy č. 1 a 9 (tab. 21) by mohli byť pozostatkami kováčskeho procesu, ale sú príliš fragmentárne, aby to bolo možné tvrdiť s istotou.

Ďalším dôležitým ukazovateľom pôvodu trosky je jej morfológia. V. Souchopová uvádza, že kováčska troska má koláčový tvar, čo ju od hutníckej trosky odlišuje. Hutnícka je naopak tvarovo neurčitá a asymetrická. To je však veľmi zjednodušené a úplne to neplatí. Rozlíšenie hutníckej a kováčskej trosky je vonkoncom problematické (Souchopová 1986, 69–70). Štyri kusy trosky, konkrétne kusy 2, 5 a 7 z obj. 113 a 3 z obj. 58 (obr. 38), nesú viditeľné tvarové znaky naznačujúce liatie trosky pri od-pichu. Je vidieť asymetrické plátové tvary a drobné kamienky na spodnej časti. Sú to zvyšky zeminy v predpecnom priestore, po ktorom troska vytekala. Ďalej bola objavená čierna oxidová farba na hornej strane, ktorá sa tvorí pri kontakte so vzduchom. Kováčska troska môže byť výrazne pórovitá a drobné kamienky obsahuje len ojedinele. Na rozdiel od analýzy hlavných komponentov pozorovanie morfológie oveľa istejšie naznačuje, že o hutnícku trosku v uvedených prípadoch išlo. Na lokalite však

Obr. 38. Kusy trosky, pohľad z oboj stran. 1–3, 5, 6 – objekt 113; 4 – objekt 58. Foto M. Kmošek.

Fig. 38. Pieces of slag, view from both sides. 1–3, 5, 6 – Feature 113; 4 – feature 58. Photo by M. Kmošek.

Mg	K	Ca	Mn	P	S	Ti	Cl	V
0	1,99	5,38	0,08	0,96	0,02	0,56	0	0,04
1,34	2,04	5,38	0,08	1,19	0,19	0,53	0	0,04
1,94	0,81	5,42	2,51	1,53	0,09	0,15	0	0,03
2,05	0,79	2,31	2,35	0,85	0,01	0,14	0	0,02
1,60	2,46	7,32	1,21	1,27	0,03	0,26	0	0,06
2,54	0,66	2,14	2,59	0,34	0,58	0,10	1,89	0,02
1,45	1,41	5,10	1,71	0,41	0,19	0,24	0	0,04
1,81	1,46	3,21	2,47	0,83	0,61	0,17	0	0,03
1,71	3,38	5,88	1,08	4,28	0,14	0,25	0	0,11
0	0,62	2,72	0,53	1,24	0,08	0,07	0,43	0,04
1,29	1,29	4,02	2,49	0,80	0,05	0,21	0	0,04
0,92	1,38	3,54	2,55	0,60	0,05	0,21	0	0,04
2,02	0,53	1,81	2,15	0,25	0,03	0,10	2,09	0,02
0	1,61	5,24	1,92	0,64	0,03	0,23	0	0,05
0	2,14	5,56	0,04	4,00	0,11	0,30	0	0,05
1,15	1,12	2,94	2,31	0,63	0,06	0,13	0	0,04
1,50	1,54	3,77	2,31	0,96	0,04	0,22	0	0,04
1,17	1,09	2,99	2,38	0,74	0,13	0,16	0	0,03
1,09	7,11	5,65	0,09	1,44	0	0,26	0	0,05
0	1,50	3,33	2,46	0,95	0,06	0,11	0	0,03
1,06	1,36	4,37	2,29	1,15	0,11	0,18	0	0,04
1,08	1,15	4,67	2,41	2,01	0,10	0,17	0	0,04
1,86	0,65	1,79	2,23	0,58	0,02	0,11	0	0,01
2,73	0,54	1,48	2,23	0,55	0	0,07	2,83	0,02
2,07	1,14	4,64	2,45	2,22	0,13	0,15	0	0,04
0	1,18	2,70	2,28	0,81	0,06	0,14	0	0,04

Tab. 21. Tabuľka percentuálneho zastúpenia prvkov v troske. Autor M. Kmošek.

Tab. 21. Table of percentage representation of components in slag. Author M. Kmošek.

Obr. 39. Doklady hutnictva, brúsičky – priestorové zobrazenie. Autor J. Benech.

Fig. 39. Evidence of metallurgy, wet stones – spatial mapping. Author J. Benech.

nebola odokrytá ani jedna hutnícka pec, tak ako to bolo napr. na sídlisku Kuřimi, kde bola hutnícka výroba spoľahlivo doložená. Tamajšie pece patria asi do stredohradištného obdobia, aj keď ich datovanie nie je isté vzhľadom k absencii nálezov, ktoré by s nimi bezprostredne súviseli (Procházka 1992, 325). Dôležitým dokladom tejto činnosti môže byť aj milier (obj. 21) na výrobu dreveného uhlia s priemerom 110 cm. Je to 1,9 m hlboká jama s plochým dnom a priemerom 120 cm (obr. 7: obj. 21). Je situovaná v dostatočnej vzdialenosti od obytných budov (obr. 39). Nachádzala sa v nej výrazná, asi 10 cm hrubá vrstva podrvených dubových uhlíkov približne 30 cm nad dnom. Dub sa na výrobu dreveného uhlia používal tiež, aj keď napríklad na lokalitách Olomučany alebo Habrůvka prevažuje buk. To však môže byť spôsobené jeho prevažujúcim výskytom v okolí spomínaných lokalít (Oprávil 1986, 89–93). Takýto spôsob výroby uhlia má analógie v praveku a dokonca historické doloženie v mladších dobách (Kmošek 2011, 11–14, 42–44, obr. 14–24). Na základe toho, že sa podarilo tento objekt vďaka keramike presnejšie datovať do fázy RS2(2) je možné tvrdiť, že hutnícka výroba prebiehala na sídlisku už v 8. storočí. Aj napriek tomu, že uhlie mohlo mať aj iné využitie je pravdepodobnejšie, že sa vyrábalo práve pre hutnícku produkciu. Zostáva otázkou, či obyvatelia sídliska spracovávali rudu z neďalekého Moravského krasu, kde bola ťažba doložená tiež už v 8. storočí, alebo spracovávali rudu z miestnych miniatúrnych ložísk (Souchopová 1995, 13–14, 35–36, 46–47). V každom prípade sa na základe nálezov nedá tvrdiť, že by šlo o produkciu väčších rozmerov.

V rámci dokladov remeselnej výroby bolo zo sídliska získaných len veľmi málo informácií. Je to spôsobené nízkym počtom samotných nálezov dokladajúcich daný typ výroby a rovnako ich roztrúsením (obr. 39, 40). Jediným dokladom kováčstva boli snád' tri kusy trosky, ktoré sa nachádzali v dvoch objektoch. Číslo 1 ako intrúzia v obj. 543 z doby bronzovej a č. 4 a 9 z obj. 113. Zvyšok vyznačených objektov obsahoval len brúsne kamene rôznych tvarov, čo je však len nepriamy doklad. To isté sa týka hutníctva. Milier a objekty s obsahom hutníckej trosky sa nachádzali prakticky na opačných stranách odkrytej plochy. Na základe veľkej koncentrácie tejto trosky v obj. 113, teda v zásobnici v podlahe chaty v severnej časti sídliska, je možné konštatovať, že výroba sa uskutočnila v jej blízkosti. Doklady hutníckych pecí sa v okolí objektu ani na celej ploche nepodarilo nájsť.

Taktiež podoba keramiky, jej hrubý materiál, pomalé obtáčanie a zväčša veľmi nekvalitný výpal vylučujú špecializovanú produkciu. Doklady textilnej výroby či spracovania kože a kostí sú len minimálne a v prípade kože otázne. Nájdene preplietacky sa na prácu s kožou mohli aj nemuseli používať, naopak, ich využitie pri práci s textilom nepriamo dokladajú prasleny. Výroba na sídlisku mala podľa všetkého charakter podomáckej výroby pre vlastnú spotrebu, tak ako ju definoval D. P. S. Peacock (1982, 8) pri skúmaní výroby rímskej keramiky. Výroba keramiky, textilu, kože či jednoduchých kostených hrotov uspokojovala základné potreby domácnosti, kde bola vyrábaná. Predstavovala druhoradú sporadickú činnosť vykonávanú len v prípade potreby. Predpokladať môžeme výmenu produktov maximálne

Obr. 40. Spracovanie textilu a kosti, preplietacky – priestorové zobrazenie. Autor J. Benech.
Fig. 40. Processing of textiles and bone, bone awls – spatial mapping. Author J. Benech.

medzi domácnosťami na danom sídlisku. V prípade kovárskej produkcie, ak na sídlisku naozaj nejaká bola, možno uvažovať aj o tzv. špecializovanej podomáckej výrobe (Peacock 1982, 17–24). Primárnym dôvodom je skutočnosť, že táto výroba je náročnejšia v nárokoch na zručnosť výrobcu, ale aj na pracovné nástroje. Taktiež nie je isté, že malé sídlisko spotrebovalo toľko kovárskych produktov, aby ich muselo vyrábať niekoľko výrobcov. Je pravdepodobnejšie, že železné výrobky a ich servis zabezpečoval jeden alebo dvaja kováči, ktorých práca bola sporadická a výlučne pre uspokojenie potrieb členov komunity. Sporadická výroba uspokojujúca potreby malej komunity ale neumožnila hlbšiu špecializáciu. Nakoľko aj samotná kovárska výroba na sídlisku nie je úplne istá, je táto úvaha iba hypotetická. Otázny je charakter hutníckej produkcie. Na jednej strane nebol objavený ani jeden výrobný objekt, resp. hutnícka pec, na strane druhej je nepravdepodobné, že by hutnícka výroba vo vidieckej osade uspokojovala potreby len miestnej komunity, aby jej produkty neuspokojovali trh aspoň v okolitom regióne. Nemožno povedať, či sa tam daná činnosť konala celoročne alebo len sezónne, teda či boli miestni výrobcovia špecializovaní na hutnícku výrobu a iným výrobným činnostiam sa nevenovali. Hutnícka produkcia, tak ako kovárska, je zároveň náročnejšia na technológiu, zručnosti a výrobné prostriedky. S nedostatočnými dátami, ktoré máme, možno len konštatovať, že hutnícka produkcia mohla niesť charakter tzv. výroby v individualizovaných dielňach, teda že niesla určitý nutný stupeň špecializácie a bola určená aj pre vonkajší trh (Peacock 1982, 25–43).

Roztrúsené sú aj doklady ostatných výrobných činností (obr. 40). Pozoruhodná je zvlášť koncentrácia spracovania tzv. preplietáčiek a praslenov v chate 128 na severe plochy a jej blízkom okolí. Je otázne, či túto chatu možno interpretovať ako nejakú „dielňu“. Po prvé, samotných nálezov je príliš málo, aby bolo možné o niečom takom uvažovať a po druhé, prítomnosť dvoch zásobníč (objektov na skladovanie potravín) v podlahe remeselnej dielne je nanajvýš nelogická. Rovnako nie je známa presná poloha nálezov v objektoch, kvôli čomu ani nie je známe, či s objektom v dobe jeho používania súviseli. Z toho jasne vyplýva, že žiaden výrobný areál ani dielňa na sídlisku odkrytá nebola a dané nálezy dokladajú iba drobnú domácu výrobu s výnimkou hutníctva, ktoré mohlo byť sezónne.

Pri porovnaní funkcie so súdobými sídliskami je nutné vynechať v tomto kontexte známe sídlisko v Brne-Starom Lískovci, pretože doklady akejkoľvek výroby absolútne chýbajú a nálezový súbor okrem mazanice a zvieracích kostí pozostáva len z keramiky (Čižmarňová 1996, 271–276). Naopak, veľmi vhodným sa ukázalo sídlisko v Březne u Loun. Podoba výroby je veľmi podobná Brnu-Medlánkam. Nachádzalo sa tu len málo nálezov dokladajúcich výrobu. Boli to žarnovy a zlomky pražníc, dokladajúce poľnohospodársku činnosť, rovnako sa tam nachádzali prasleny a malé železné nožíky. V inventári nechýbali ani kamenné brúsky (Pleinerová 1975, 61–74). Charakter nálezov oboch sídlisk sa odlišoval iba prítomnosťou hutníckej výroby, ktorá v Březne nebola a môže súvisieť s absenciou bližších väzieb na nejaké centrum. Sídlisko Mikulčice-Podbřežníky bolo z praktického hľadiska podobné. Existovalo od včasnoslávanského po stredohradištné obdobie. Tak ako v Medlánkach, aj tu sa nachádzali prasleny, tzv. preplietacky, brúsky, železné nože či žarnovy. Inventár obsahoval aj sekerovitú hrivnu, čo môže byť následkom susedstva s centrálnou lokalitou Mikulčice (Mazuch 2008, 166–171). Sídlisko v Kuřimi, datované do stredohradištného až mladohradištného obdobia, bolo podobné vyššie uvedenými dokladmi železiarskej výroby. V nálezovom súbore nechýbajú prasleny, kostené preplietacky, hroty a drobné železné nožíky. Žarnovy na sídlisku neboli nájdené,

namiesto nich sa objavila veľmi vzácna zrnoterka (môže byť z praveku). Troska dokladá prítomnosť kovárskej výroby. Zaujímavým nálezom bola bronzová ihlica ako ojedinelý doklad šperku (Procházka 1992, 319–325). Včasnostredoveké sídlisko Mutěnice-Zbrod, datované do 7.–10. storočia, malo tiež podobnú paletu nálezov. Okrem preplietáčiek a hrebeňov bola nájdená aj ihla či kostená časť tzv. korčúľ. Nebol tu žiaden výrobný areál, avšak nájdených bolo pár kusov železných ozdôb, olovený krížik, bronzová pracka, ojedinelé militárium v podobe železného hrotu šípu, dve prevliečky a súčasti konského postroja (Klanica 2008, 204–224). Sídlisko v Brne-Medlánkach svojím inventárom teda nijak nevybočuje z reálií vidieckeho osídlenia, ktoré je primárne poľnohospodársky zamerané s malou prímiesou rôznej podomáckej výroby, prípadne dokladom železiarstva. Inventár je ako u väčšiny vidieckych sídlisk veľmi chudobný na počet aj pestrosť.

9. Depónie ľudských a zvieracích kostí na sídlisku

Zaujímavým fenoménom na sídlisku bola ľudská kostra v zásobníci obj. 124. Horný okraj mal tvar nepravidelného oválu z rozmermi 240 × 220 cm. V hĺbke 60 cm lemoval jamu obvodový stupeň, ktorý ju výrazne zužoval. Dno malo rozmery 130 × 100 cm. Obilná jama bola v nálezovej správe datovaná do stredohradištného obdobia, avšak toto datovanie je veľmi sporné. V objekte sa totiž našiel len jeden kus keramiky stredohradištného obdobia, jeden praveký črep a dva nedatované črepy (Geisler 2008a, 21, 92; 2008b, 394). Ľudská kostra ležala v hĺbke 150–170 cm. Iba hrudník, panva a jedna horná končatina ležali v anatomickej polohe. Horná časť tela ležala na chrbte nachýlená na pravý bok a lopatky ležali dorzálné s humerom smerujúcim do strany. Pravá lopatka s humerom je dislokovaná. Lebka, z ktorej sa našli len zlomky, ležala nad telom v hĺbke 50 cm a oddelená dolná končatina ležala na náprotivnej strane objektu (Piačková 2018, 61–62). Telo (obr. 41) bolo podľa všetkého pohodené. Kostra nebola v anatomickej polohe a milodary, resp. akékoľvek doklady pietneho pohrebu chýbali. Spôsob uloženia vôbec nezodpovedal v tomto období zaužívanému spôsobu ukladania, teda v natiahnutej polohe na chrbte alebo kremácie, ako to bolo v staršom období (Čechura 2010, 114–115). Takéto uloženie mohlo mať niekoľko dôvodov. Mohlo ísť o pohodené telo po násilnom zániku osady alebo mohlo ísť o vraždu, vyvrhla, cudzinca, otrocka, telesne poškodenú osobu

Obr. 41. Obilná jama, objekt 124 s ľudským skeletom. Podľa Geisler 2008a, tab. 10.

Fig. 41. Storage pit, feature 124 with human skeleton. After Geisler 2008a, Tab. 10.

či rituálnu praktiku (Unger 2010, 166–167). Prvá možnosť bola bez zánikového horizontu či prítomnosti akýchkoľvek mili-tárií a iných tiel vylúčená. Rovnako už spomínané umiestne-nie žarnovov indikuje skôr opustenie osady. Taktiež vražda je vzhľadom k uloženiu v relatívnej blízkosti obytnej zóny veľmi nepravdepodobná. Zlé zachovanie kostry nedovoľuje rozlíšiť pohlavie, presnejší vek, ani prítomnosť telesného poškodenia. Príslušnosť jedinca k vrstve otrokov je vo vidieckom prostredí zriedkavá. Rituálne konanie býva naznačené zväčša prítom-nosťou milodarov, kostier zvierat či kostier iných ľudí nesú-cich špecifické spoločné znaky, ako napr. v prípade depónie dvoch žien a dvoch detí spolu s množstvom zvieracích kostí na lokalite Letonice (Drozdová, Šedo 2004, 223–235). Nič z toho však depónia z Medlánok neobsahovala. Dôležitou skutočnosťou zostáva, že hlava jedinca sa nachádzala pol metra nad zvyškom tela. Dôležitou otázkou preto je, či bola od neho oddelená a hodená k telu nasledovne. Zlé zachovanie kostry neumožnilo rozlíšiť stopy po dekapitácii, no aj napriek tomu je možná a na-značuje skôr to, že jedinec bol popravený a jeho hlava pár dní vystavená na výstrahu ostatným členom spoločenstva. Potom bola hodená do zásobnice. Tresty useknutím končatín neboli na našom území vo včasnom stredoveku ojedinelé. Podobným spôsobom bol interpretovaný aj muž pohodený v zemnici s chý-bajúcou časťou ľavej nohy od kolena nadol a kosťami pravého chodidla, z južného predhradia Břeclavi-Pohanska (Přichystalová 2010, 143–145, 148–149).

Na sídlisku boli nájdené aj depónie kompletných zvieracích kostier. Ucelené kostry sú na rozdiel od klasických fragmentár-ných/odpadových nálezov roztrúsených v objektoch výsledkom zámernej ľudskej činnosti. Na sídlisku v Brne-Medlánkach boli nájdené uložené pozostatky dvoch psov a koňa. Práve tieto zvie-ratá patria medzi veľmi často uložené druhy (Miklíková 2010, 148–150). Spomínané kostry dvoch psov sa nachádzali v zásob-nici obj. 159. Ich prítomnosť na včasnostredovekom sídlisku nie je výnimočným javom, dokonca sa objavujú aj vo funerálnych kontextoch (Miklíková 2010, 125, 126, tab. 1, 127). Podľa ana-lýzy šlo o druh podobný dobermanovi a whippetovi/foxtierovi. Jeden z nich mal na kosti stopy rezania (Dreslerová 2020, 45, obr. 3). Je možné, že stopa je po zranení z boja s nejakou osobou, možno pri obrane pána. Taktiež to môže byť doklad týrania. Ich „pietne“ uloženie môže byť znakom určitého pozitívneho vzťahu s ľudským spoločenstvom. Prítomnosť predstavy, že by pes po-chovaný v relatívnej blízkosti osídlenia mohol byť „strážcom“ aj po smrti, sa nedá vylúčiť. Táto predstava by naopak vylúčila spomínanú konzumáciu.

Kompletnú kostru koňa (obr. 42) približne 150 cm vysokého, zachovanú v anatomickej polohe v zásobnici obj. 157, je kvôli neprítomnosti sprievodného materiálu ťažké datovať. Poloha objektu je mierne mimo centra osady, asi 15 metrov od kumu-lácie hradištných objektov. Naopak, priestorovo je blízko sku-pinky objektov z doby bronzovej. Rámcové datovanie do doby hradištnej však bezpečne umožňuje typický hruškovitý tvar objektu. Tento tvar sa u zásobníc z mladšej doby bronzovej ne-vyskytuje. Poškodenie predných zubov, ktoré bolo objavené na kostre naznačuje používanie zubadla. Uloženie jeho tela mohlo mať rovnaké symbolické pozadie ako v prípade dvoch psov až na skutočnosť, že kôň neplnil rolu strážcu, ani domáceho zvie-rata. Kôň bol podľa všetkého jazdeckým zvieratom. Aj napriek tomu, že neboli nájdené žiadne ostrohy, využitie koňa odhalili stopy po zubadlách na jeho čeľusti. Nasvedčuje tomu zrastenie trňových výbežkov na chrbtici v oblasti hrudníka. To býva spô-sobené skokmi, skokmi cez prekážky či pádmi pod tlakom v ob-lasti chrbta (Dreslerová 2020, 47, 48, obr. 11, 12). Samotná prí-tomnosť koňa na včasnostredovekom sídlisku však nie je ničím

Obr. 42. Objekt 157 s kostrou koňa. Podľa Geisler 2008a, obr. 27.

Fig. 42. Feature 157 with horse skeleton. After Geisler 2008a, Fig. 27.

výnimočným a existujú početné analógie. Až na pár výnimiek (napr. Bajč) sú však pozostatky koňa na jednotlivých sídliskách kusovo menej zastúpené (Miklíková 2010, 126, tab. 1, 142–143, 145). Je nesporné, že kôň mal v slovanskej mytológii svoje čestné miesto ako atribút niektorých vojnových a solárnych bohov, me-novite Svarožič, Triglav či Svantovit (Profantová, Profant 2004, 113–115), či ako prostriedok veštenia a ekonomicko-vojenského úspechu (Dynda 2016, 63–69, 73–79). Význam a príčina jeho depónie, rovnako ako depónie dvoch psov, je oveľa menej „sym-bolická“. Z. Miklíková sa domnieva, že účel podobných uložení bol hygienický, išlo o zbavenie sa uhynutých zvierat. Pre iné in-terpelácie ako napr. náboženské obete, niet na sídlisku potreb-ných dôkazov.

10. Štruktúra a priestorový vývoj sídliska

Sídlisko v Brne-Medlánkach bolo nájdené na dvoch hlavných plochách (obr. 43). Severná bola odkrytá počas výskumu v roku 2007 a južná v roku 1984, spolu s malým obdĺžnikovým odkryvom smerom na východ. Lokalita nebola odkrytá celá, severnú hranu sa ale s najväčšou pravdepodobnosťou zachytiť podarilo. Slované osídlenie začalo na prelome 6. a 7. storočia a skončilo v závere 9. storočia alebo až v 10. storočí. Presnejšie sa podarilo datovať len 18 objektov, zvyšok bol zaradený do širšej kategórie doby hradištnej a mnoho zostalo úplne nedatovaných. To zneumožňuje dostatočne objaviť priestorový vývoj sídliska v čase. Ako je z mapy lokality zrejmé, v rámci severnej plochy, resp. plochy novšieho výskumu boli presnejšie datované štyri objekty. Problém plochy spočíva v tom, že mnohé tamojšie objekty obsahovali veľmi málo signifikantných kusov keramiky. Viditeľne v nich neprevážoval nijaký konkrétny horizont. Len veľmi málo výpovedných kusov sa v objektoch nachádzalo v sprievode presnejšie nezaraditeľných črepov alebo črepov bez výzdoby. Tiež je nutné počítať so skartáciou, preto bolo presnejšie datovanie u väčšiny objektov nemožné. Najväčšia kumulácia objektov je v západnej časti južnej a juhozápadnej časti severnej plochy. To môže byť spôsobené skutočnosťou, že východná časť južnej plochy nebola skúmaná tak podrobne ako zvyšok lokality (Geisler 1992, 1–2).

Po preskúmaní rozloženia datovaných objektov (obr. 43) a zvýraznení chát aj zásobníc bolo možné dostatočne preskúmať štruktúru osídlenia (obr. 44). Deväť zahĺbených chát, zvyšok nadzemnej stavby a dohromady 30 zásobníc tvorí typickú

kumulovanú zástavbu, ktorá tvorí akýsi oblúk idúci zo severozápadu a stáčajúci sa na východ. Smerom na východ naberá štruktúra rozptýlený ráz. Z iného uhla pohľadu však chaty tvoriace na západe polkruh indikujú návesné usporiadanie. Len chata obj. 58 ležala úplne mimo tohto oblúka na severovýchodnom okraji plochy. Rozloženie zásobníc sa zreteľne sústreďuje v úzkom okolí chát hlavne na západnej strane, čo je na včasnostredovekých sídliskách bežným javom. Smerom na východ sa hustota zásobníc podstatne zmenšovala. Úplne na východnom okraji skúmanej plochy je vidieť tri chaty bez zásobníc, z nich jedna je starohradištná. Zaujímavým javom je zhluk dvoch chát v západnej časti (obj. 79, 101), obe datované do starohradištného obdobia. Tam sa zrejme nachádzalo staré jadro sídliska, ktoré sa následne šírilo smerom na severozápad a východ. Presne medzi spomínanými chatami sa nachádza zhluk siedmich zásobníc (obj. 86, 87, 92, 93, 95, 98, 106). Z nich jedna je spoľahlivo starohradištná (obj. 92) a jedna z kultúry keramiky pražského typu (obj. 93). Je možné, že obyvatelia chát (obj. 79 a 101) spoločne používali len šesť zásobníc, nakoľko obj. 93 vzhľadom k datovaniu do RS1 používať nemohli. Mohlo ísť totiž o blízke príbuzenstvo. Ďalej bola zaznamenaná mierna tendencia šírenia osídlenia smerom k severozápadu a „zahusťovanie“ spodnej časti oblúka, smerujúceho na východ. Práve tu sa nachádzajú objekty datované do mladších období, konkrétne RS2(2) a RS3. Vzhľadom k nekompletnému odkryvu však ani toto tvrdenie nestojí na pevných základoch. Je možné predpokladať, že jadro osady tvoril jeden rod. Časom sa na sídlisku mohli usídľovať nové rodiny, ktoré

Obr. 43. Priestorové zobrazenie sídliska v Brne-Medlánkach. Autor J. Benech.

Fig. 43. Spatial mapping of the settlement in Brno-Medlány. Author J. Benech.

Obr. 44. Sídlná štruktúra lokality. Autor J. Benech.

Fig. 44. Structure of the settlement. Author J. Benech.

neboli súčasťou pôvodného spoločenstva, ale tvorili samostatné rodinné jednotky. Za pozornosť stojí, v porovnaní s ostatnými, väčšia chata s nepravidelným pôdorysom (obj. 128), datovaná do horizontu RS3. Priamo v nej bol zhluk dvoch zásobníc (obj. 111, 113) a hneď vedľa ležala ďalšia (obj. 129). Zásobnice obj. 113 a 129 boli datované do horizontu RS3, pričom obj. 113 je podľa dokumentovaného profilu vrstiev mladší. Vzhľadom k tomu, že zásobnica 111 bola v chate umiestnená nelogicky a je súčasťou kumulácie zásobníc (obj. 111–113, 129), bude s najvyššou pravdepodobnosťou mladšia ako obj. 128 a tiež stredohradištná. To však nemožno tvrdiť s absolútnou istotou. Nakoľko sa väčšinu objektov nepodarilo datovať, s určitosťou nevieme, či chata 128 netvorila záverečnú izolovanú usadlosť, alebo existovala až do „konca“ na sídlisku ešte s nejakými obývanými chatami. Vzhľadom k priestorovému vývoju je reálnejší skôr druhý variant. Otáznik visí tiež nad spomínanou kumuláciou zásobníc (obj. 111–113, 129) a nad výraznými zhlukmi zásobníc na západnej a severozápadnej strane severnej aj južnej plochy. Logicky totiž indikujú prítomnosť ďalších obytných objektov, ktoré sa ale nepodarilo odkryť či už z dôvodu, že ležia mimo skúmanú plochu, alebo boli natoľko plytké, že ich zničila orba. Ich prítomnosť možno vyvodiť aj z viditeľne väčších vzdialeností medzi chatami v rámci fázy RS2(2) a v rámci horizontu RS3. Medzi chatami 79 a 104 je vzdialenosť asi 50 m, medzi chatami 83 a 104 dokonca až okolo 100 m. Rovnaká situácia je medzi chatami 84 a 128, ktoré sú od seba vzdialené približne 50 m. Vzdialenosť medzi chatami 19 a 84 je asi až 80 m (obr. 44). Veľkosť týchto vzdialeností je značne

netypická. Napríklad na lokalite Březno vzdialenosť medzi chatami len zriedka prekročila 20 m (Pleinerová 1975, 24, obr. 2), podobná situácia je aj na lokalite Uherské Hradiště-Sady poloha Kotvice, kde sa vzdialenosť medzi chatami pohybuje zväčša len okolo 10 m (Marešová 1985, tab. 4). Nedatované chaty 5 a 58 sú úplne mimo zvyšných chát. Na lokalite taktiež nevidno žiadne náznaky dvorcov či akéhokoľvek štruktúrneho usporiadania, čo sa ale vôbec nevymyká „východoeurópskemu“ vidieckemu prostrediu v ranom stredoveku (Pleinerová 1975, 24–27; Klanica 2008, 222, obr. 125; Milo 2014, 269–293).

Na sídlisku sa tiež nachádzali vyššie spomínané uloženia kompletných zvieracích kostier a kostra človeka pohodená v zásobnici (obj. 112, 124, 157, 159). Všetky osteologické pozostatky boli priestorovo sledované v rámci severnej plochy (obr. 45). Kôň, psy aj kostra človeka sú situované na okraji sídliska, avšak stále relatívne blízko obytného areálu. Veľká kumulácia zvieracích kostí v obj. 112, kde sa medzi rôznymi zvieratami objavila zachovalá kostra prasata a psa (Dreslerová 2020, 46–47), sa nachádza doslova vedľa a najsevernejšie položenej chaty. Preto je možné s istotou tvrdiť, že bola po tom, čo doslúžila ako zásobnica, používaná ako odpadová jama.

11. Závěr

Včasnostredoveké sídlisko v Brne-Medlánkach nebolo lokalitou veľkého regionálneho významu, no napriek tomu obsahovalo mnoho dôležitých informácií. Ležalo na miernom svahu na sprašovom podloží v úrodnej nížine Medlánskej sníženiny

Obr. 45. Depónie zvierat a ľudí – priestorové zobrazenie. Autor J. Benech.

Fig. 45. Burials of animals and humans – spatial mapping. Author J. Benech.

v blízkosti riek Svitavy a Svratky. Úrodné hnedozeme boli ako dnes s najväčšou pravdepodobnosťou poľnohospodársky využívané aj vo včasnom stredoveku. Analýza uhlíkov z včasne stredovekých objektov zaradila lokalitu do dubovo-bukového vegetačného stupňa. Na sídlisku bol nájdený zaujímavý a pestrý súbor keramiky od kultúry pražského typu po keramiky stredohradištného obdobia, čo ale neplatí pre ostatné typy nálezov. Keramický súbor umožnil datovať sídlisko od prelomu 6.–7. storočia do 9.–10. storočia a relatívne rozčleniť na horizonty RS1, RS2 a RS3. Horizont RS2 bol vďaka početnému zastúpeniu keramiky starohradištného obdobia v súbore rozdelený na staršiu a mladšiu fázu. Presnejšie datovať sa podarilo iba 18 objektov (presnejšie datovanie obj. 111 založené na jeho polohe je neisté). Na keramickom súbore sa jasne odrazili konzervatívne tendencie panujúce vo vidieckom prostredí, ktoré sa prejavili hlavne na výzdobe a spôsobe výroby. Na keramike stredohradištného obdobia sa v početných prípadoch nachádzala typická starohradištná výzdoba, keramika bola slabo obtáčaná a okraje zväčša málo profilované. Sídlisko sa v rámci štruktúry a hospodárskej činnosti nijako nelíšilo od typického slovanského vidieckeho osídlenia. Na lokalite bolo doložené poľnohospodárstvo aj chov domácich zvierat. Doložený bol hovädzí dobytok, ošípané, ovce/kozy či hydina. Komunita sa v malej miere venovala aj lovu divjej zveri. Realizovalo sa tam podomácke spracovanie koží, kostí a textilu, doložené praslenmi, kostenými preplietackami a polotovarom kosteného hrotu. Zaujímavé boli doklady drobnej hutníckej výroby v podobe hutníckej trosky a miliera. Aj napriek tomu, že

sa sídlisko nachádza relatívne blízko bohatých ložísk železnej rudy v Moravskom krase, nemožno potvrdiť, či bola spracovávaná ruda odtiaľ, alebo nie. Na lokalite je príliš málo nálezov na to, aby sa dalo hovoriť o väčšej produkcii. Našiel sa ale doklad kováčstva v podobe kováčskej trosky. Až na drobnú metalurgiu nebola na lokalite doložená špecializovaná výroba viazaná na dielne či výrobné areály.

Na sídlisku je spoľahlivo doložené prosté vidiecke obyvateľstvo, živiace sa primárne poľnohospodárstvom. Nálezy, ktoré by dokladali akúkoľvek prítomnosť vyšších elít na sídlisku chýbajú. V súbore keramiky ani v jednom horizonte nebol nájdený žiaden luxusný tovar a výskyt jemného, no zle vypáleného materiálu a rýchleho obtáčania je minimálny. Spoločenské usporiadanie bolo v tomto období a prostredí rodové s kolektívnym/rodovým vlastníctvom pôdy. Komunitu tvorila veľkorodina, prípadne viac spriaznených rodín (Měřínský 2009, 123–127). Usporiadanie sídliska tomu nijak neodporuje (obr. 44). Jeho štruktúra však nebola zachytená v úplnosti, nakoľko mnohé obytné objekty asi neboli objavené. Na čele celého spoločenstva stála s najväčšou pravdepodobnosťou hlava rodiny alebo hlava jednej z rodín. Prítomnosť tohto predáka môže indikovať aj nájdená kostra koňa, ktorý bol asi používaný na jazdenie a mohol patriť práve hierarchicky vyššie postavenej osobe na sídlisku (Dreslerová 2020, 47). Doložená podoba spoločnosti na sídlisku je pre vidiecke prostredie typická (pozri Pleinerová 1975, 105–112). Taktiež boli zistené doklady obchodu na základe nálezov žarnovov. Provenienca hornín poukazuje na kontakty s oblasťou Znojemska.

Osada mala podľa zachovaných objektov kumulovaný pôdorys v tvare oblúka, čo je vzhľadom na skutočnosť, že nebola odkrytá celá, diskutabilné. Je možné, že mnohé obytné objekty na lokalite neboli, čo dosvedčujú veľké vzdialenosti chát medzi sebou navzájom. Vzhľadom k mladšiemu datovaniu objektov na východe a severozápade plochy sa osada asi rozširovala týmito smermi. Organizácia domov odhalila iba prítomnosť niekoľkých rodín, ktoré tvorili danú komunitu sídliska. Odkrytých bolo deväť zahĺbených chát, zvyšok boli podlahy ako relikt bližšie určenej nadzemnej stavby. Na základe malého počtu výpovedných kusov mazanice boli identifikované pletené stavebné konštrukcie, avšak nepodarilo sa ich priradiť ku konkrétnym objektom. Štruktúru dotváralo 30 zásobníč, z ktorých väčšina mala typický hrubokovitý tvar. Na sídlisku boli tiež objavené depónie zvierat a depónia kostry človeka v zásobných jamách.

O postavení sídliska v priestore Brnenska nemôžeme povedať veľa. Výroba na lokalite je drobného podomáckeho charakteru, a teda nie je dôvod predpokladať vývoz týchto artiklov. To ale neplatí pre hutníctvo železa. V tomto prípade sa bez

dostatočných dôkazov nedá rekonštruovať presný rozsah výroby či zásobovanie okolia touto surovinou. Sídlisko ako celok bolo aj vďaka hutníckej výrobe v drvivej väčšine hospodársky samostatné, takže tvorilo určitú formu uzavretého spoločenstva. To ale neindikuje absolútnu izoláciu. Na základe prítomnosti derivátov blučinskej keramiky, tiež skleneného korálika z obj. 106 a hrebeňov z chaty obj. 19 a 35, ktoré na sídlisku temer s istotou neboli vyrobené, je predpokladaný kontakt s hradiskom Líšeň-Staré Zámky. Otázkou ale zostáva, či blučinské deriváty pochádzajú z hradiska a prišli ako import, alebo či išlo len o kultúrny vplyv a keramika bola vyrobená na sídlisku. Je teda možné hypoteticky uvažovať o lokalite ako o súčasť širšieho poľnohospodárskeho zázemia tohto regionálneho centra.

Poděkování

Práca bola podporená projektom MUNI/A/0839/2019 „Archeologické terénní prospekce, exkavace, dokumentace a muzejní prezentace IX“. Touto cestou by som rád poďakoval R. Procházkevi za vedenie a cenné rady pri písaní tohto článku.

Č. obj.	Rozmery	Hĺbka	Nálezy	Interpretácia	Datovanie
1	Ø 85 cm	20 cm	0	sídlisková jama	nedatované
3	200 × 140 cm	20 cm	0	sídlisková jama	nedatované
4	270 × 140 cm	34 cm	keram. 6 ks, praslen, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
5	370 × 330 cm	20 cm	keram. 10 ks, brúsik, klinec, zv. kosti	chata	d. hradištná
6	Ø 105 cm	40 cm	keram. 2 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
7	280 × 130 cm	35 cm	keram. 34 ks, mazanica	sídlisková jama	RS2
8	250 × 110 cm	30 cm	0	sídlisková jama	nedatované
9	390 × 220 cm	28 cm	keram. 32 ks, zv. kosti, uhľíky	sídlisková jama	d. hradištná
11	110 × 90 cm	30 cm	keram. 1 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
14	150 × 90 cm	65 cm	keram. 22 ks, mazanica, uhľíky, zv. kosti, praslen	sídlisková jama	d. hradištná
16	180 × 80 cm	30 cm	0	sídlisková jama	nedatované
17	180 × 70 cm	20 cm	0	sídlisková jama	nedatované
18	Ø 120cm, Ø dna 60 cm	120 cm	keram. 2 ks, zv. kosti	zásobnica	d. hradištná
19	440 × 400 cm	15–50 cm	keram. 48 ks, mazanica, kostený hrot, hrebeň, zv. kosti, uhľíky	chata	RS3
20	210 × 175 cm	68 cm	keram. 17 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
21	Ø 110cm, Ø dna 120 cm	190 cm	keram. 27 ks, brúsik, zv. kosti, uhľíky	milier	RS2(2)
22	130 × 95 cm	28 cm	keram. 2 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
23	340 × 110 cm	20–42 cm	keram. 5 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
24	280 × 150 cm	18 cm	keram. 26 ks	sídlisková jama	RS2(2)
25	Ø 95 cm	24 cm	keram. 3 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
26	Ø 130 cm	120 cm	keram. 2 ks, zv. kosti	zásobnica	d. hradištná
27	Ø 125cm, Ø dna 45 cm	134 cm	keram. 18 ks, mazanica, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
28	Ø 180 cm	200 cm	keram. 7 ks, zv. kosti, ulity	zásobnica	d. hradištná
30	232 × 306 cm	68 cm	keram. 23 ks, zv. kosti	sídlisková jama	RS3
31	310 × 247 cm	64 cm	keram. 13 ks, mazanica, zv. kosti, uhľíky	sídlisková jama	d. hradištná
32	Ø 134 cm, Ø dna 92 cm	170 cm	keram. 30 ks, mazanica, zv. kosti, uhľíky	zásobnica	d. hradištná
33	Ø 200 cm, Ø dna 150 cm	90 cm	keram. 12 ks, zv. kosti, uhľíky	sídlisková jama	d. hradištná
34	170x145 cm, dno 80x56 cm	76 cm	keram. 6 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
35	248 × 106 cm	25 cm	keram. 21 ks, hrebeň, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
36	Ø 33 cm	28 cm	keram. 4 ks	sídlisková jama	d. hradištná
37	146 × 170 cm	40 cm	keram. 6 ks, brúsik, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
38	Ø 148 cm, Ø dna 152 cm	34 cm	0	sídlisková jama	nedatované
44	340 × 140 cm	30–40 cm	keram. 39 ks, zv. kosti, uhľíky	sídlisková jama	RS3
53	210 × 130 cm	20 cm	keram. 4 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
55	320 × 175 cm	40 cm	keram. 13 ks, zv. kosti, ulity	sídlisková jama	d. hradištná
57	440 × 120 cm	–	0	sídlisková jama	nedatované
58	300 × 312 cm	30 cm	keram. 36 ks, mazanica, zv. kosti, uhľíky	chata	d. hradištná
62	–	–	keram. 3 ks, zv. kosti, praslen	zvyšok podlahy	d. hradištná
63	Ø 106 cm	18 cm	keram. 2 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
65	230 × 132 cm	50 cm	keram. 59 ks, železo, zv. kosti, uhľíky	sídlisková jama	RS3
66	158 × 75 cm	30 cm	keram. 3 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
68	266 × 168 cm	16–34 cm	keram. 5 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná

Č. obj.	Rozmery	Hĺbka	Nálezy	Interpretácia	Datovanie
69	266 × 148 cm	45 cm	keram. 4 ks, zv. kosti, uhľíky	sídlisková jama	d. hradištná
70	280 × 240 cm	0–16 cm	keram. 14 ks, mazanica, zv. kosti	chata	d. hradištná
71	214 × 160 cm	20 cm	keram. 3 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
73	Ø 84–140 cm, Ø dna 48 cm	232 cm	keram. 7 ks, žarnov, ulity, uhľíky	zásobnica	d. hradištná
74	256 × 150 cm	26 cm	keram. 7 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
75	Ø 160–180 cm, Ø dna 50 cm	220 cm	keram. 14 ks, zv. kosti	zásobnica	d. hradištná
76	150 × 100 cm	40 cm	keram. 8 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
77	Ø 130 cm, Ø dna 70 cm	170 cm	keram. 5 ks, zv. kosti	zásobnica	d. hradištná
78	220 × 120 cm	25 cm	0	sídlisková jama	nedatované
79	360 × 330 cm	16 cm	keram. 45 ks, železný nôž, brúsik, zv. kosti, ulity, uhľíky	chata	RS2(2)
80	116 × 90 cm	50 cm	0	sídlisková jama	nedatované
81	230 × 122 cm	24 cm	keram. 4 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
83	338 × 300 (V stena 240 cm)	20–38 cm	keram. 33 ks, zv. kosti, uhľíky	chata	RS2(2)
84	364 × 326 cm	20–45 cm	keram. 12 ks, zv. kosti	chata	RS3
85	338 × 180 cm	28–66 cm	keram. 16 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
86	Ø 72 cm, Ø dna 40 cm	210 cm	keram. 13 ks, žarnov, zv. kosti, mazanica, uhľíky	zásobnica	d. hradištná
87	Ø 84 cm, Ø dna 34 cm	120 cm	keram. 14 ks, pražnica, zv. kosti	zásobnica	d. hradištná
89	120 × 80 cm	8 cm	keram. 2 ks	sídlisková jama	d. hradištná
90	Ø 170 cm, Ø dna 110 cm	145 cm	keram. 27 ks, mazanica, žarnov, zv. kosti	zásobnica	d. hradištná
91	190 × 114 cm	25 cm	keram. 8 ks, zv. kosti, praslen	sídlisková jama	d. hradištná
92	Ø 150 cm, Ø dna 70 cm	232 cm	keram. 27 ks, zv. kosti	zásobnica	RS2(2)
93	Ø 166 cm, Ø dna 42 cm	190 cm	keram. 28 ks, zv. kosti, ulity, uhľíky	zásobnica	RS1
94	Ø 84 cm	20 cm	keram. 1 ks	sídlisková jama	d. hradištná
95	Ø 140 cm	180 cm	keram. 19 ks, žarnov, zv. kosti, uhľíky	zásobnica	d. hradištná
98	–	–	keram. 41 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
98 A	200 × 210 cm	36–45 cm	keram. 3 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
98 B	180 × 130 cm	40 cm	zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
99	Ø 134 cm, Ø dna 65 cm	130 cm	keram. 18 ks, mazanica, zv. kosti, ulity, uhľíky	sídlisková jama	d. hradištná
101	300 × 280 cm	30 cm	keram. 44 ks, mazanica, zv. kosti, uhľíky	chata	RS2(2)
102	260 × 150 cm	15 cm	keram. 2 ks, mazanica, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
103	–	–	keram. 5 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
103 A	Ø 100 cm, Ø dna 100 cm	80 cm	keram. 3 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
103 B	170 × 140 cm	55–86 cm	zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
104	Ø 110 cm	220 cm	keram. 37 ks, zv. kosti, ulity, uhľíky	zásobnica	RS2(2)
106	Ø 115 cm, Ø dna 43–60 cm	246 cm	keram. 45 ks, sklo, brúsik, žarnov, zv. kosti, ulity, uhľíky	zásobnica	d. hradištná
107(508/109)	210 × 108 cm	16 cm	keram. 1 ks	sídlisková jama	d. hradištná
108(509/110)	Ø 105 cm, Ø dna 130 cm	130 cm	keram. 35 ks, zv. kosti	zásobnica	d. hradištná
109(574/175)	390 × 270 cm	55 cm	keram. 18 ks, mazanica, 2 kostené hroty	sídlisková jama	d. hradištná
110(580/181)	270 × 260 cm	30 cm	keram. 5 ks, uhľíky	sídlisková jama	d. hradištná
111(583/184)	Ø 200 cm, Ø dna 10 cm	270 cm	keram. 12 ks, zv. kosti, ulity	zásobnica	d. hradištná
112(578/179)	Ø 180 cm, Ø dna 55 cm	200 cm	keram. 15 ks, zv. kosti, ulity, žarnov	zásobnica	d. hradištná
113(582/183)	Ø 80 cm, Ø dna 40 cm	260 cm	keram. 54 ks, troska, zv. kosti, ulity	zásobnica	RS3
114(556/157)	Ø 250 cm, Ø dna 50 cm	240 cm	keram. 7 ks, mazanica, žarnov, zv. kosti, ulity	zásobnica	d. hradištná
115(507/108)	Ø 105 cm, Ø dna 92 cm	220 cm	keram. 1 ks, zv. kosti	zásobnica	d. hradištná
116(511/112)	Ø 340 cm, Ø dna 120 cm	240 cm	keram. 1 ks, uhľíky	zásobnica	d. hradištná
118(552/153)	290 × 120 cm	30 cm	keram. 3 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
119(529/130)	320 × 210 cm	30 cm	keram. 1 ks	sídlisková jama	d. hradištná
120(503/104)	145 × 155 cm	22 cm	keram. 3 ks	sídlisková jama	nedatované
121(576/177)	Ø 65 cm, Ø dna 40 cm	40 cm	keram. 2 ks	kôlová jamka	d. hradištná
122(536/137)	340 × 120 cm	20 cm	keram. 9 ks, mazanica, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
123(516/117)	Ø 125 cm, Ø dna 90 cm	225 cm	keram. 1 ks, zv. kosti, uhľíky	zásobnica	d. hradištná
124(513/114)	240 × 220 cm	220 cm	keram. 3 ks, zv. kosti, ľudská kostra	zásobnica	d. hradištná
125(572/173)	165 × 110 cm	60 cm	keram. 9 ks, mazanica, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
126(540/141)	145 × 110 cm	50 cm	keram. 3 ks	sídlisková jama	d. hradištná
127(537/138)	350 × 210 cm	50 cm	keram. 9 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
128(577/178)	500 × 550 cm	100 cm	keram. 100 ks, Fe, mazanica, zv. kosti, uhľíky, ulity, 2 kostené hroty	chata	RS3
129(575/176)	300 × 160 cm	70–270 cm	keram. 69 ks, zv. kosti, kostený hrot	zásobnica	RS3
130(573/174)	520 × 240 cm	35 cm	keram. 39 ks, Fe, Ki, Bi, praslen, mazanica, zv. kosti, 2 kostené hroty	sídlisková jama	RS2(2)
131(526/127)	230 × 170 cm	20 cm	keram. 1 ks, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
133(549/150)	290 × 120 cm	15 cm	keram. 1 ks	sídlisková jama	nedatované
134(522/123)	120 × 100 cm	35 cm	0	sídlisková jama	nedatované
135(523/124)	56 × 50 cm	10 cm	0	kôlová jamka	nedatované

Č. obj.	Rozměry	Hĺbka	Nález	Interpretácia	Datovanie
136(530/131)	340 × 350 cm	20 cm	0	sídlisková jama	nedatované
137(532/133)	50 × 44 cm	12 cm	0	kôlová jamka	nedatované
138(533/134)	52 × 44 cm	26 cm	0	kôlová jamka	nedatované
139(534/135)	50 × 40 cm	10 cm	0	kôlová jamka	nedatované
140(539/140)	200 × 150 cm	20–100 cm	0	sídlisková jama	nedatované
142(554/155)	115 × 85 cm	40 cm	0	sídlisková jama	nedatované
143(555/156)	110 × 60 cm	26 cm	0	sídlisková jama	nedatované
144(562/163)	Ø 250 cm	60 cm	mazanica, Bi	sídlisková jama	nedatované
145(563/164)	340 × 210 cm	80 cm	0	sídlisková jama	nedatované
146(564/165)	Ø 220 cm, Ø dna 70 cm	100 cm	0	sídlisková jama	nedatované
147(565/166)	Ø 120 cm, Ø dna 75 cm	30 cm	0	sídlisková jama	nedatované
148(566/167)	Ø 95 cm, Ø dna 70 cm	15 cm	0	sídlisková jama	nedatované
149(567/168)	Ø 110 cm, Ø dna 50 cm	50 cm	0	pec	nedatované
150(568/169)	Ø 110 cm, Ø dna 60 cm	30–38 cm	0	pec	nedatované
151(502/103)	330 × 170 cm	20–120 cm	keram. ?, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
152(505/106)	225 × 140 cm	60–85 cm	keram. ?, zv. kosti	sídlisková jama	d. hradištná
154(517/118)	Ø 180 cm, Ø dna 130 cm	235 cm	0	zásobnica	d. hradištná
155(528/129)	Ø 135 cm, Ø dna 60 cm	260 cm	0	zásobnica	d. hradištná
156(535/136)	90 × 75 cm	25 cm	keram. ?	sídlisková jama	d. hradištná
157(541/142)	330 × 340 cm	200–280 cm	kostra koňa	zásobnica	d. hradištná
158(557/158)	Ø 110 cm, Ø dna 110 cm	190 cm	0	zásobnica	d. hradištná
159(558/159)	Ø 80 cm, Ø dna 90 cm	250 cm	zv. kosti	zásobnica	d. hradištná

Tab. 22. Katalóg objektov.

Tab. 22. Catalogue of features.

Literatura

- Balcárková, A. 2010:** Raně středověké osídlení na lokalitě Olomouc-Slavinín, „Horní lán“. *Přehled výzkumů* 51, 157–196. Dostupné tiež z: https://www.arub.cz/prehled-vydanych-cisel/PV51_studie_10.pdf.
- Bartošková, A. 2003:** Kostěná a parohová industrie ze Staré Boleslavi. In: I. Boháčová (ed.): *Stará Boleslav – Přemyslovský hrad v raném středověku*. Mediaevalia archaeologica 5. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 227–266.
- Berková, Z., Parma, D. 2013:** Sídlní areály mladší a pozdní doby bronzové v Brně-Medlánkách a Brně-Řečkovících. *Pravěk Nová řada* 21, 71–152.
- Braun, V., Fuchs, K. 1992:** Přírodní podmínky a vývoj zemědělství v Medlánkách. In: *Medlanky (1237–1992)*. Brno-Medlanky: Obecní úřad, 8–17.
- Březinová, H., Přichystalová, R. 2014:** Úvahy o textilní výrobě na Pohansku na základě analýzy nálezů textilních fragmentů a předmětů souvisejících se sprádaním a tkaním. *Památky archeologické CV*, 155–214. Dostupné tiež z: <https://lurl.cz/jKU71>.
- Buček, A., Kirchner, K. 2011:** Krajina města Brna. In: R. Procházka (ed.): *Dějiny Brna 1*. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna, 41–81.
- Bursák, D., Kacl, P., Trojánková O., Zavřel, J. 2018:** Hutnictví železa v industriální osadě v Praze-Bubenci. Příklad dílny z doby římské z Papírenské ulice. *Archaeologica Pragensia* 24, 363–408.
- Cnotliwy, E. 1973:** *Rzemioslo rogownicze na Pomorzu wczesnośrednio-wiecznym*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Čechura, M. 2010:** Pohřební ritus ve středověku a novověku ve světle archeologického a antropologického výzkumu. *Archaeologia historica* 35(1–2), 111–120. Dostupné tiež z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/128141>.
- ČGS-Půdy: Půdní mapa 1: 50 000 [online].** Praha: Česká geologická služba [cit. 2018-05-17]. Dostupné z: <https://mapy.geology.cz/pudy/>.
- Čizmarová, J. 1996:** Sídliště ze starší doby hradištní v Brně-Starém Lískovci. *Pravěk Nová řada* 1994/4, 271–288.
- ČÚZK-Data200: Mapový podklad – Data200 [online].** [cit. 2021-10-20]. © Český úřad zeměměřický a katastrální. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/?p=22520>.
- Dostál, B. 1975:** *Břeclav-Pohansko IV. Velmožský dvorec*. Brno: Universita J. E. Purkyně.
- Dostál, B. 1987:** Stavební kultura Slovanů 6.–9. století na území ČSSR. *Archaeologia historica* 12, 9–32. Dostupné tiež z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/139683>.
- Dreslerová, G. 2020:** Zvířecí kosti a kostry ze slovanského sídliště v Brně-Medlánkách. *Přehled výzkumů* 61(2), 43–52. Dostupné tiež z: http://pv.arub.avcr.cz/61_2_02.pdf.
- Drozdová, E., Šedo, O. 2004:** Úvodní informace o objektu 6/86 s pohozenými lidskými a zvířecími kostrami z doby velkomoravské v Letonicích. In: V. Hašek, R. Nekuda, M. Ruttkay (eds.): *Ve službách archeologie V. Sborník k sedmdesátinám RNDr. Emanuela Opravila, CSc.* Brno, Nitra: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Geodrill, Archeologický ústav SAV, 223–235.
- Dynda, J. 2016:** Slovanská hippomanie: Koňský divinační rituál jako mediátor v symbolické soustavě slovanského pohanství. *Studia mythologica slavica* 19, 61–85.
- Fojtík, P., Maleček, M., Maleček, R. 2007:** Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 48, 462–463. Dostupné tiež z: <https://www.arub.cz/magazine/pv-48/>.
- Galuška, L. 1989:** Plastická lišta na středohradištní keramice ze Starého Města. *Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales* LXXIV, 121–135.
- Geisler, M. 1987:** Záchranný výzkum v Brně-Medlánkách (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 1984, 74–75. Dostupné tiež z: <https://www.arub.cz/magazine/pv-29/>.
- Geisler, M. 1992:** *Brno-Medlanky*. Rkp. Nálezové zprávy MTX199201450 [cit. 2021-11-19]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné tiež z: Digitální archiv Archeologické mapy <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-199201450>.
- Geisler, M. 2008a:** *Brno Královo Pole – Medlanky*. Rkp. Nálezové zprávy MTX201602248 [cit. 2021-11-19]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné tiež z: Digitální archiv Archeologické mapy <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-201602248>.

- Geisler, M. 2008b:** Brno (k. ú. Královo Pole a Medlány, okres Brno-město). *Přehled výzkumů* 49, 393–394. Dostupné tiež z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/pv_49_2007_stredovek_a_novovek.pdf.
- Geislerová, K., Parma, D. (eds.) 2013:** *Výskumy – Ausgrabungen 2005–2010*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno.
- Gregerová, M. 2010:** *Petroarcheologie keramiky v historické minulosti Moravy a Slezska*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hrubý, V. 1957:** Slovanské kostěné předměty a jejich výroba na Moravě. *Památky archeologické* XLVIII, 118–217. Dostupné tiež z: <https://lurl.cz/nKftO>.
- Hrubý, V. 1961:** Staroslovanské Brno. *Brno v minulosti a dnes* III, 130–140.
- Jelínková, D. 1990:** K chronologii sídlištních nálezů s keramikou pražského typu na Moravě. In: V. Nekuda, J. Unger, M. Čížmář (eds.): *Pravěk a slovanské osídlení Moravy. Sborník k 80. nar. Josefa Poulika*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, Archeologický ústav ČSAV, 251–281.
- Kalčík, L. 2015:** Povelkomoravské osídlení hradiska Staré zámky u Líšně. *Přehled výzkumů* 56(2), 127–200. Dostupné tiež z: https://www.arub.cz/prehled-vydanych-cisel/PV56_2 Studie_4_Kalcik.pdf.
- Kavánová, B. 1995:** Knochen- und Geweihindustrie in Mikulčice. In: L. Poláček, F. Daim (Hrsg.): *Studien zum Burgwall von Mikulčice I*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 2. Brno: Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno, 113–378.
- Klanica, Z. 2008:** *Mutěnice-Zbrod. Zaniklé slovanské sídliště ze 7.–10. století*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 36. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky.
- Klíma, B. 1975:** Rozbor hřebů z velkomoravského hradiště v Mikulčicích. *Archeologické rozhledy* XXVII(2), 40–150.
- Kmošek, J. 2011:** Experimentální palení dřevěného uhlí v jamách. *Archeologia technica* 22, 11–44.
- Krajíc, R. 2003:** *Sezimovo Ústí – Archeologie středověkého poddanského města 3. Díl 1. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa*. Praha, Sezimovo Ústí, Tábor, Písek: Archeologický ústav AV ČR, Městský úřad v Sezimově Ústí, Husitské muzeum, Prácheňské nakladatelství.
- Krumphanzlová, Z. 1965:** Skleněné perly doby hradištní v Čechách. *Památky archeologické* LVI(1), 161–188. Dostupné tiež z: <https://bit.ly/3D8whvb>.
- Kuna, M. 2015:** Categories of settlement discard. In: K. Kristiansen, L. Šmejda, J. Turek (eds.): *Paradigm found. Archaeological theory present, past and future. Essays in honour of Evžen Neustupný*. Oxford: Oxbow Books, 278–292.
- Kuna, M., Profantová, N. 2005:** *Počátky raného středověku v Čechách*. Praha: Archeologický ústav AV ČR Praha.
- Macháček, J. 2000:** K absolutní a relativní chronologii keramiky středodunajské kulturní tradice na jižní Moravě. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* M 5, 25–55.
- Macháček, J. 2001:** *Studie k velkomoravské keramice. Metody, analýzy, syntézy a modely*. Brno: Masarykova univerzita.
- Malach, R. 2011:** *Raně středověké osídlení Lysické sníženiny a Malé Hané*. Rkp. bakalářské práce. Ústav archeologie a muzeologie. Filozofická fakulta. Masarykova univerzita. Uloženo: knihovna Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Dostupné tiež z: <https://is.muni.cz/th/mqv95/>.
- Marek, O., Kostelníková, M. 1998:** Die Spinnwirtel aus Mikulčice. In: L. Poláček (Hrsg.): *Studien zum Burgwall von Mikulčice III*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 11. Brno: Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno, 171–326.
- Marešová, K. 1985:** *Uherské Hradiště-Sady. Staroslovanské sídliště na Dolních Kotvicích*. Uherské Hradiště: Okresní národní výbor Uherské Hradiště.
- Mazuch, M. 2008:** Slovanské sídliště v poloze Mikulčice „Podbřežníky“. *Přehled výzkumů* 49, 165–181. Dostupné tiež z: <https://www.arub.cz/magazine/pv-49/>.
- Měřinský, Z. 2009:** *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu I*. Praha: Libri.
- Miklíková, Z. 2010:** Archeozoologické nálezy zo středověkého sídliska v Bajči. *Slovenská archeológia* LVIII(1), 123–168. Dostupné tiež z: http://www.cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_2010_1.pdf.
- Milo, P. 2014:** *Frühmittelalterliche Siedlungen in Mitteleuropa: eine vergleichende Strukturanalyse durch Archäologie und Geophysik. Studien zur Archäologie Europas* 21. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.
- Nekuda, V. 2000:** *Mstěnice. Zaniklá středověká ves 3. Raně středověké sídliště*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, Moravské zemské museum.
- Neustupný, E. 1986:** Nástin archeologické metody. *Archeologické rozhledy* XXXVIII(5), 525–549.
- Neustupný, E. 1994:** Settlement area theory in Bohemian archaeology. In: J. Fridrich (ed.): *25 years of archaeological research in Bohemia*. *Památky archeologické, Supplementum* 1. Prague: Institute of archaeology, 248–258.
- Novák, Z., Hanžl, P. 1992:** Geologické a geografické poměry. In: *Medlány (1237-1992)*. Brno-Medlány: Obecní úřad, 5–7.
- Ondráček, J., Přichystal, A. 2017:** Svory jako surovina raně středověkých žernovů na hradišti Staré Zámky u Líšně. *Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales* CII(2), 139–150.
- Oprail, E. 1967:** *Die südmährischen Wälder im jüngeren Holozän*. Praha: Academia.
- Oprail, E. 1986:** Dřevěné uhlí z hutnických dílen na Blanensku. In: V. Součková: *Hutnictví železa v 8. – 11. století na západní Moravě*. Studie Archeologického ústavu Československé Akademie věd v Brně VIII(1). Praha: Academia, 89–93.
- Peacock, D. M. S. 1982:** *Pottery in the Roman World*. London: Longman.
- Piačková, K. 2018:** *Výskyt lidských skeletů v sídlištních kontextech raného středověku na Moravě a ve Slezsku*. Rkp. diplomové práce. Ústav archeologie a muzeologie. Filozofická fakulta. Masarykova univerzita. Uloženo: knihovna Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Dostupné tiež z: <https://is.muni.cz/th/xs84g/>.
- Pleinerová, I. 1975:** *Březno. Vesnice prvních Slovanů v severozápadních Čechách*. Praha: Academia.
- Profantová, N., Profant, M. 2004:** *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. Praha: Nakladatelství Libri.
- Procházka, R. 1992:** Záchranný výzkum slovanského sídliště v Kuřimi, okr. Brno – venkov. *Pravěk Nová řada* 1992/2, 317–342.
- Procházka, R. 2017:** *Hrad Přerov v raném středověku (9.–11. století) a počátky mladohradištní hmotné kultury*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 54. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno.
- Procházka, R., Wihoda, M., Zapletalová, D. 2011:** V raném středověku. In: R. Procházka (ed.): *Dějiny Brna 1*. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna, 447–560.
- Přichystal, A. 2009:** *Kamenné suroviny v pravěku. Východní část střední Evropy*. Brno: Masarykova Univerzita.
- Přichystal, A. 2011:** Geologie brněnského prostoru. In: R. Procházka (ed.): *Dějiny Brna 1*. Brno: Statutární město Brno: Archiv města Brna, 17–39.
- Přichystal, M. 2009:** Brno (k. ú. Bohunice, okres Brno-město). *Přehled výzkumů* 50, 344. Dostupné tiež z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/pv_50_2008_stredovek_a_novovek-1.pdf

- Přichystalová, R. 2010:** Nerituálny pohreb muža z južného predhradia na Pohansku pri Břeclavi. In: Š. Ungerman, R. Přichystalová (eds.): *Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 139–150.
- Salaš, M., Stuchlík, S. 2011:** Civilizace doby bronzové. In: R. Procházka (ed.): *Dějiny Brna 1*. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna, 227–318.
- Sotáková, M. 2007:** *Břeclav-Pohansko, poloha Lesní hrád. Spracovanie a analýza fragmentov mazanice z výskumu r. 2003 a 2004*. Rkp. diplomovej práce. Filozofická fakulta. Masarykova univerzita. Uloženo: knihovna Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Dostupné tiež z: https://is.muni.cz/th/65083/ff_m/.
- Souchopová, V. 1986:** *Hutnictví železa v 8. – 11. století na západní Moravě*. Studie Archeologického ústavu Československé Akademie věd v Brně VIII(1). Praha: Academia.
- Souchopová, V. 1995:** *Počátky západoslovanského hutnictví železa ve světle pramenů z Moravy*. Studie Archeologického ústavu Akademie věd České republiky v Brně XV(1). Brno: Archeologický ústav Akademie věd ČR v Brně. Dostupné tiež z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/Pocaty_zapadoslovanskeho_hutnictvi-1.pdf.
- Staňa, Č. 1960:** Slované obytné objekty na hradišti Staré Zámky u Lišně. *Památky archeologické* LI(1), 240–293. Dostupné tiež z: <https://bit.ly/3rixqy9>.
- Staňa, Č. 1972:** Velkomoravské hradiště Staré zámky u Lišně. Stavební vývoj. *Monumentorum Tutela – Ochrana pamiatok* 8, 109–171.
- Staňa, Č. 1985:** Mährische Burgwälle im 9. Jahrhundert. In: H. Friesinger, F. Daim (Hrsg.): *Die Bayern und ihre Nachbarn 2*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 157–200.
- Staňa, Č. 1994:** Die Entwicklung der Keramik vom 8. bis zur Mitte des 11. Jahrhunderts in Mittelmähren. In: Č. Staňa (Hrsg.): *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert*. Internationale Tagungen in Mikulčice I. Brno: Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, 265–286.
- Staňa, Č. 2010:** *Staré zámky u Lišně. Velkomoravské centrum Brněnska. Archeologické a historické vyhodnocení dosavadních výzkumů*. Rkp. č. j. 2437/10, 2438/10. Uloženo: archiv Archeologického ústavu AV ČR v Brně.
- Stašíková-Štukovská, D. 2002:** Korózia skla – príklad zo včasnostredovekého obdobia. In: D. Stašíková-Štukovská (ed.): *História skla 2001*. Nitra: Slovenská archeologická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied, 47–48.
- Šalkovský, P. 2001:** *Häuser in der frühmittelalterlichen slawischen Welt*. Nitra: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied.
- Šalkovský, P. 2002:** Stavebná kultúra a urbanizmus osád. In: A. Ruttkay, M. Ruttkay, P. Šalkovský (eds.): *Slovensko vo včasnom stredoveku*. Nitra: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, 57–68.
- Šichnárková, S. 2014:** *Petrografický výzkum raně středověkých žernovů ze Znojma-Hradiště*. Rkp. diplomovej práce. Ústav geologických věd. Přírodovědecká fakulta. Masarykova univerzita. Uloženo: knihovna Ústavu geologických věd Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity. Dostupné tiež z: <https://is.muni.cz/th/lmdgy/>.
- Unger, J. 2010:** Lidské kosterní pozůstatky na sídlišťích ve středověku. Možnosti interpretace. In: R. Tichý, O. Štulc (eds.): *Hroby, pohřby a lidské pozůstatky na pravěkých a středověkých sídlišťích*. Živá archeologie, Suppl. 3. Hradec Králové: Katedra archeologie FF Univerzity Hradec Králové, 165–167.
- Ungerman, Š. 2007:** *Raně středověké pohřebiště v Dolních Věstonicích-Na pískách*. Rkp. dizertační práce. Ústav archeologie a muzeologie. Filozofická fakulta. Masarykova univerzita. Uloženo: knihovna Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Dostupné tiež z: <https://is.muni.cz/th/j4jc1/>.
- Váňa, Z. 1995:** *Přemyslovská Budeč. Archeologický výzkum hradiště v letech 1972–1986*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky.
- Vařeka, P. 1995:** Nálezy mazanice v archeologických strukturách – deskriptivní systém a databáze mazanice. *Archeologické fórum* 4, 59–64.
- Vařeka, P. 2001:** Stavební kultura předhradí Levého Hradce. In: K. Tomková: *Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů. Díl 1. Castrum Pragense 4*. Praha: Archeologický ústav Akademie věd České republiky, 254–271.
- Vařeka, P. 2004:** *Archeologie středověkého domu*. Plzeň: Katedra archeologie, FHS Západočeské univerzity v Plzni.
- Zapletalová, D. 2001:** *Slovanské osídlení na území města Brna do 10. století*. Rkp. diplomovej práce. Filozofická fakulta. Masarykova univerzita. Uloženo: knihovna Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.
- Zavdilová, M. 2011:** Die Baukultur des frühmittelalterlichen Zentralortes Pohansko bei Břeclav. Die Bedeutung der systematischen Ausgrabungen und neue Erkenntnisse. In: J. Macháček, Š. Ungerman (Hrsg.): *Frühgeschichtliche Zentralorte in Mitteleuropa*. Studien zur Archäologie Europas 14. Bonn: Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH, 105–118.

Summary

Although the early medieval settlement in Brno-Medlány is not a site of great regional significance, it has provided many interesting finds and information. The settlement is situated on a moderate hill with loess subsoil in fertile lowland near the Svitava and Svratka rivers and was excavated in two phases (Zadní žleby site). The slope of the hill is oriented to the east and southeast and the site lies at an altitude of 260–265 metres above sea level. The closest stream of water – Medlánecký potok – currently canalised, is situated 750–800 m (as the crow flies) from the site. It is possible that its tributary used to flow along the southern side of the site in the past. Anthracological samples indicate that the site was located in the Oak-Beech-zone (Tab. 1) (Buček, Kirchner 2011, 47–50, 61, 67–68). The first phase of the rescue excavation was conducted in 1984, during the construction of the production hall for the national company *Meopta Přerov*. The second phase was conducted in 2007 during the construction of *MÚK Hradecká-Purkyňova ramp 2nd phase*, an extension of the tram tracks leading to the cadastral territory of Královo Pole and Medlány. Both excavations were conducted under the supervision of M. Geisler. The multi-period occupation is evidenced at the site, in addition to the finds from the Hillfort period, features from the Middle and Late Bronze Age, and possibly from the Early Bronze Age, were excavated (Geisler 1992, 1–2; Geisler 2008a, 1–7).

The settlement has provided us with an interesting and colourful set of Prague type pottery and pottery from the Middle Hillfort period; however, this does not apply to other types of finds. The pottery was analysed using the database of J. Macháček (2001, 42–66). This set has enabled us to date the settlement to the end of the 6th and the early 7th century until the 10th century and to subdivide it relatively into the horizons RS1 (550–650), RS2 (650–800) and RS3 (800–950). The RS2 horizon was further divided into the earlier and later phase, due to the multiple presence of the Old Hillfort period pottery in this set. Conservative tendencies dominating the rural environment left a clear mark on the set, particularly in the production and decoration processes. Decorations resembling the Old Hillfort period pottery have, in multiple cases, occurred on the Middle Hillfort period pottery, partially characterised by the handmade and less profiled ending of the rims. The RS1

horizon (Fig. 9) represents typical poorly fired ceramics of the Prague type that were handmade using very coarse material. However, this type of pottery occurred very rarely in the settlement and mostly in feature 93, which was dated by it. The RS2 horizon was divided into two phases. Phase 1 consisted of pieces with archaic incised decoration and a very irregular decoration incised with a comb-like tool. This phase had a similarly rare presence in the set like the RS1 horizon. On the contrary, Phase 2 forms the most numerous component of the assemblage. Coarse poorly fired pottery with simple rims and various comb-like and stroke decorations are typical for this phase. Nine pits could be dated to RS2(2). The last horizon, RS3, consisted of pottery with decoration incised with a single-prong instrument and regular decoration incised with a comb-like tool. In addition to simple rims, more complex rims, typical for the Great Moravian period, and finer material occur in this horizon. Eight pits could be dated to the last horizon. A more precise dating was possible only in the case of 18 pits in the whole set (exact dating of feature 111 based on its location is uncertain). In the set of ceramics from the settlement, further features of interest were noted. A high concentration of golden mica in the ceramic fabric, which served as a temper, is worthy of mention. The set included some pieces of Blučina type pottery imitations (Fig. 22: 9; 25: 16, 19; 29: 6, 20) while another piece probably belonged to the Dolní Věstonice pottery type. Examples of three mouldings (Fig. 13: 20; 17: 19; 26: 33), the occurrence of which is rare before the Late Hillfort period, were of equal interest (Balcáková 2010, 172, 178).

The settlement did not differ from the typical Slavic rural *oikumene* in its structure and economic activity (Milo 2014, 690–695; Pleinerová 1975, 24–27). Utilising the GIS ArcMap program, a spatial structure of the settlement was created (Fig. 43). It probably had a typical cumulated built-up area of an arc shape from the northwest to the east, acquiring a scattered nature to the east direction. However, this is under debate, since the settlement has not yet been completely excavated. Due to the atypically large distance between the dwellings, the many residential features phenomenon is likely the cluster of two sunken-floored huts in the western part (Fig. 44). All of them have been safely dated to the Middle Hillfort period. This was most likely the centre of the settlement, which had continually spread. A cluster of storage pits was situated between the huts. One of the pits is dated to the Early Hillfort period and another to the Early Slavic period. The inhabitants of the huts had likely been using those pits collectively, as they were probably in a close family relationship. Therefore, we can assume that the core of the settlement was formed by one clan. More families, who were not part of the original clan, eventually joined the settlement, forming autonomous family units. A larger hut with a remarkably irregular floor plan dated to the RS3 horizon is worth mentioning. We documented two storage pits and another next to them. Two were also dated to RS3. We cannot say decisively if this hut formed a final isolated dwelling or it has persisted along with other dwellings because most of the features could not be dated with certainty. Considering the spatial development, I would rather be inclined towards the second scenario. A total of nine pithouses, the remaining above-ground structures and a total of 30 storage pits have been excavated. In the case of six huts, a stone furnace could be proven. In two cases, only the remains of a fireplace were present and one dwelling contained evidence of neither. By evaluating a limited set of daub, only wattle and timbered constructions were proven. No indication of courts or any other organised structures were found within the site, which is not unusual for the Eastern European rural environment in early medieval times.

Agricultural activity and animal production are evidenced in the settlement. The cultivation of crops is indirectly implied by the presence of storage pits, a roasting tray in feature 87, four quernstones (Fig. 34) and their fragments. Bones from cattle, pigs, sheep, goats and poultry were present in the skeletal remains (Tab. 18). The community also had little engagement in hunting wildlife. Domestic processing of leather, bones and textiles was proven by four spindle whorls, seven bone awls and a semi-finished bone tip (Fig. 32: 1; 35, 36). Notably, evidence of minor iron metallurgy and blacksmithing could be proven by blacksmith and metallurgy slag and a charcoal pile (Fig. 6). The slag could be identified as metallurgical based on the morphology of the particular pieces and due to its typical chemical composition (Fig. 38, Tab. 21). The charcoal pile, feature 21, was identified based on its flat bottom shape, analogies from later periods, and a large accumulation of charcoals next to one of the walls (Kmošek 2011, 11–14, 42–44, Fig. 14–24). Despite the settlement being located relatively close to iron ore deposits in Moravský kras, we are unable to confirm if the processed iron ore originated there. Similarly, we do not have enough evidence to suggest large production. No evidence of specialised production or a production area could be found at the site either.

Indicators of an elite or a more complex social hierarchy are missing from the settlement. Except for a multi-coloured bi-conical glass bead (blue, yellow), the archaeological set did not contain any jewellery (Fig. 33). Two fragments of double-sided bone combs and three small iron knives were found, all part of the usual equipment of the common people, which provide no evidence of an elite class (Fig. 31: 1, 2; 32: 2, 3). This assumption is further supported by the ceramic material being poorly fired from coarse materials so therefore not resembling luxurious goods. The presence of a type of foreman can be indicated by a horse burial, which according to the deformations on its bones was a riding horse. As previously mentioned, the organisation of the houses demonstrates the presence of multiple families, of which the foreman was the leader.

Key phenomena in the settlement are animal burials (two dogs and one horse) and the burial of a human (Fig. 41) in a storage pit (Dreslerová 2020). All these burials are observed in the northern part of the area (Fig. 45). The horse, dogs and the human skeleton are situated on the edge of the settlement, although still relatively close to the inhabited area. On the contrary, a huge accumulation of animal bones in feature 112, where in addition to various animal skeletons, the preserved skeletons of a pig and a third dog were discovered, was located immediately next to the most northern pithouse. Therefore, we can assume that after its use as a storage pit, it was used as a waste pit. In the case of the burial of two dogs, we can assume that they were guard dogs or pets of a species similar to Doberman and Whipped/Fox Terrier. The marks of the cuts on the bone of one of those dogs might be indications of a fight. The horse buried in an anatomical position in pit 157 was buried in a similar pious manner. It was 150 cm tall and had snuffle marks on its jaw, as well as a deformation of its spine, which clearly prove it to be a riding horse (Dreslerová 2020, Fig. 11, 12). Probably the most interesting find is the burial of a human in storage pit 124. Since the ceramic material is very unspecific, we cannot date it with certainty. The body was likely tossed and as the head was found 50 cm above the rest of the skeleton, the individual was most likely decapitated. He or she may have been a criminal (Piačková 2018, 61–62).

Based on the pottery derived from the Blučina type, the Middle Hillfort period fine pottery and the presence of a glass bead, we assume contacts with the regional Líšeň stronghold, even though claiming so with certainty, based only on the above-mentioned

finds, would be inconclusive. More appropriate would be the logical assumption of this contact and the fact that the settlement was a part of a wider agricultural hinterland. The stronghold was the residence of elites, as well as a creator of trends, which continually spread to the surrounding area. Whether the derivative of the Blučina type pottery was made in the stronghold or the settlement as an imitation, remains an unanswered question. Rural settlements formed the most prominent type of settlement units of the Slavic world during the Early Middle Ages. Therefore, it remains topical to engage in the study and evaluation of the information they provide. I believe that this article, in its part,

has expanded the information base of this topic and helped to broaden the mosaic of the early medieval occupation in the region of Brno.

Kontakt

Jakub Benech

Ústav archeologie a muzeologie
Filozofická fakulta, Masarykova univerzita
Arna Nováka 1
CZ-602 00 Brno
429062@mail.muni.cz